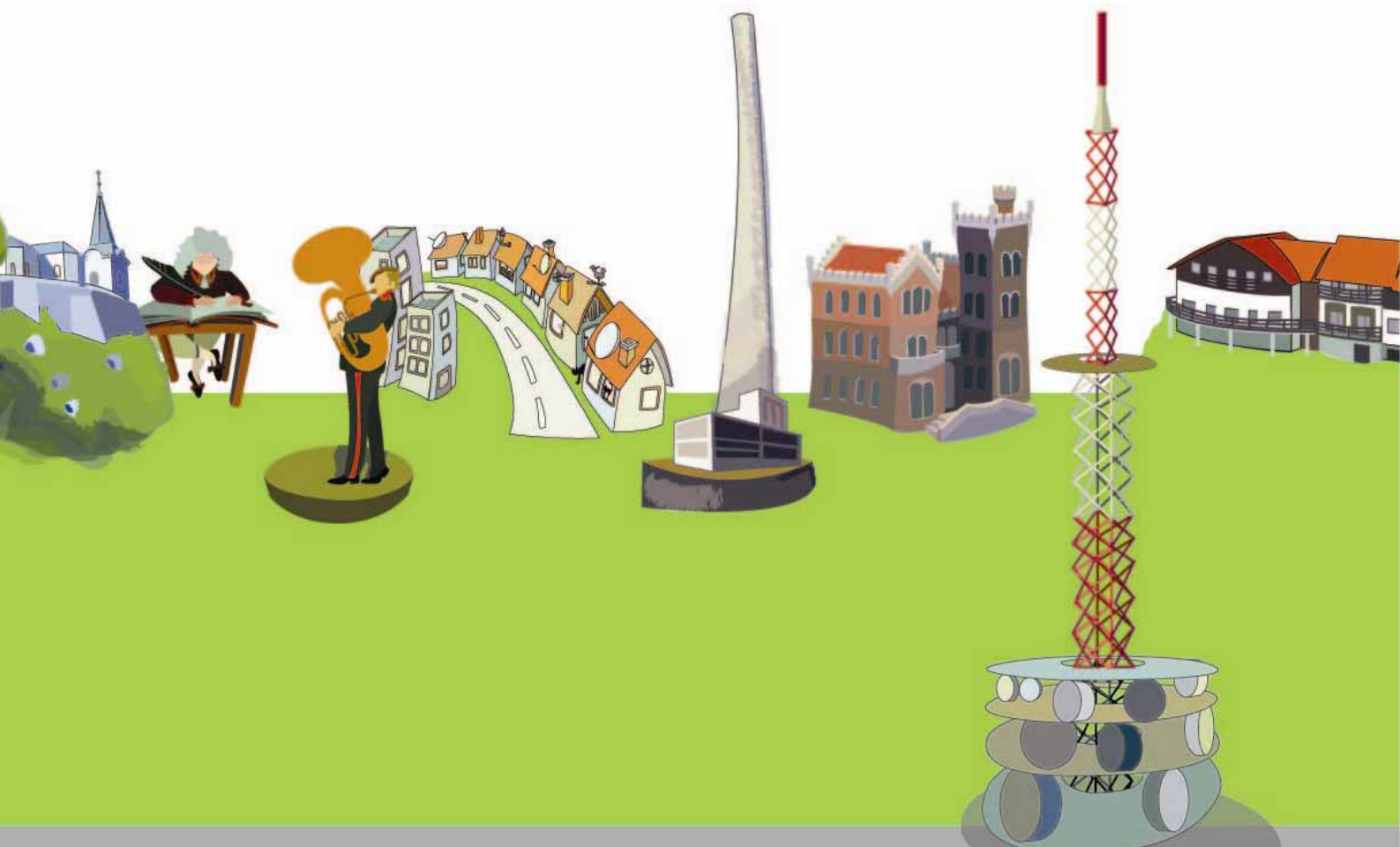
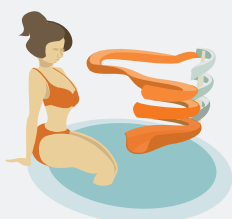
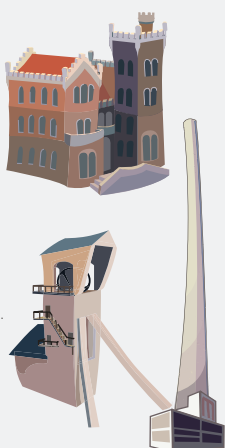
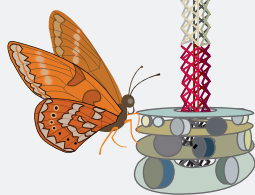

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski sklad za regionalni razvoj

Operativni program razvoja turizma v Zasavju do leta 2013

Pridne roke

Temelje bodočega turističnega razvoja zasavske regije, ki smo jih povzeli v Operativnem programu razvoja turizma v Zasavju do leta 2013, so v pričujoč dokument pomagali domisliti, osmisliti in oblikovati:

Regionalni center za razvoj kot nosilec aktivnosti in izvajalec operacije Natura – turistične zanimivosti Zasavja

Nataša Jerman Rajh
Roman Rozina
Nataša Gala
Dejan Zupanc
Iztok Deželak
Staša Baloh Plahutnik
Franci Čeč

Zunanji sodelavec Regionalnega centra za razvoj: Andrej Šumer

Projektna skupina operacije Natura - turistične zanimivosti Zasavja, ki so jo tvorili predstavniki občin Hrastnik, Trbovlje in Zagorje ob Savi. Koordinacijo s strani naročnikov operacije je vodila Občina Trbovlje:

Občina Trbovlje

Kristjan Dolinšek
Branko Krevl

Občina Hrastnik

Ljubomir Zalezina
Radojka Odžič

Občina Zagorje ob Savi

Majda Drnovšek
Damir Kozolič

Pri preučevanju stanja na področju turizma v Zasavju ter pripravi načrtov za njegov razvoj so nam bodisi z zagotovitvijo podatkov bodisi s posredovanjem predlogov ali zgolj z izrečenimi besedami v podporo našim prizadevanjem pomagala številna zasavska turistična, kulturna in športna društva, javne kulturne ustanove, obrtne zbornice, mladinske in študentske organizacije ter zasebniki in posamezni navdušenci, ki se ukvarjajo z dejavnostmi povezanimi s turizmom.

KAZALO

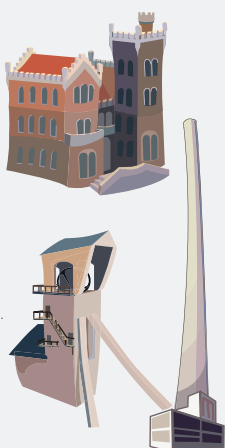
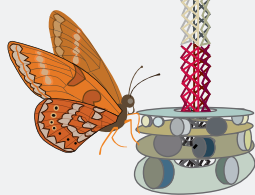
1. UVOD	6
2. METODOLOŠKI OKVIR.....	7
3. SPLOŠNI OPIS, NARAVNA IN KULTURNO-ZGODOVINSKA DEDIŠČINA ZASAVJA.....	10
3.1 Geografske značilnosti, lega dostopnost in prometna povezanost	10
3.1.1 Obseg in lega obravnavanega območja	10
3.1.2 Prometna dostopnost in oddaljenost od turističnih centrov.....	10
3.2 Naravne danosti	12
3.3 Kulturne, zgodovinske in etnološke značilnosti	13
4. ANALIZA STANJA PONUDBE IN POVPRŠEVANJA TER MOŽNOSTI ZA RAZVOJ TURIZMA V ZASAVJU	15
4.1 Obseg in struktura turistične ponudbe in povpraševanja po občinah.....	15
4.1.1 Prenočitvene zmogljivosti	15
4.1.2 Gostinska ponudba.....	18
4.1.3 Naravne znamenitosti (območja Natura 2000 in ostale naravne danosti).....	19
4.1.4 Kulturno-zgodovinske znamenitosti in etnološke posebnosti	20
4.1.5 Festivali, prireditve in drugi dogodki.....	23
4.1.6 Aktivno preživljanje prostega časa (tematske poti, športno-rekreacijska ponudba)	27
4.2 Izvajalske organizacije na področju turizma	30
4.2.1 Turistične agencije.....	30
4.2.2 Kadri – turistični vodniki, animatorji, ostali izvajalci turistične ponudbe	30
4.2.3 Organizacija izvajanja turizma v Zasavju	31
5. ANALIZA PREDNOSTI, SLABOSTI, PRILOŽNOSTI, NEVARNOSTI	32
PREDNOSTI	32
SLABOSTI	33
PRILOŽNOSTI	34
NEVARNOSTI.....	36
6. PREDNOSTNA PODROČJA RAZVOJA TURIZMA V ZASAVJU	37
7. VIZIJA IN STRATEŠKI CILJI RAZVOJA TURIZMA V ZASAVJU DO LET 2013	40
8. SPECIFIČNI CILJI IN UKREPI ZA RAZVOJ TURIZMA	41
9. MOŽNOSTI ZA RAZVOJ TURIZMA NA OBMOČJIH NATURA 2000	44
9.1 Načrt promocijskih aktivnosti in možnosti razvoja sonaravnih turističnih produktov po posameznih območjih Natura 2000	46
9.1.2 Učinki pridobitve statusa območja Natura 2000.....	47
9.1.3 Priložnosti za razvoj na območjih Natura 2000	47
9.1.4 Promocijske aktivnosti na območjih Natura 2000 in širše v Zasavju.....	48
9.2 Razvojne možnosti območij Natura 2000	50
9.2.1 Vrste območij Natura 2000	50
9.2.2 Habitatni tipi območij Natura 2000	50
9.2.3 Analiza prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti na območjih Natura 2000	51
9.3 Analiza stanja turistične ponudbe in predlogi za razvoj turizma na posameznih območjih Natura 2000	55

9.3.1	Možnosti za razvoj turizma v Krajinskem parku Kum	55
9.3.2	Možnosti za razvoj turizma na območju Čemšeniške planine s Krvavico	58
9.3.3	Možnosti za razvoj turizma na območju Kandrš	60
9.3.4	Možnosti za razvoj turizma na širšem območju Mrzlice in Kopitnika	63
9.3.5	Možnosti za razvoj turizma na ostalih območjih Natura 2000	65
9.4	Načrt spremljanja biotske pestrosti	66
10.	ORGANIZACIJA IZVAJANJA TURIZMA V ZASAVJU	67
10.1	Mreža turistično-informacijskih centrov	67
10.1.1	Koraki vzpostavitve podpornega okolja za razvoj turizma	67
10.1.2	Naloge turistično-informacijskega centra	68
10.2	Krovna regionalna institucija za razvoj turizma v Zasavju	70
10.2.1	Vzpostavitev krovne regionalne institucije za razvoj turizma v Zasavju	70
10.2.2	Naloge krovne regionalne institucije za razvoj turizma v Zasavju	70
10.3	Človeški viri TIC in krovne institucije	73
10.4	Finančni viri	74
10.5	Ponudniki turističnih storitev (produktov)	76
	Javni sektor	76
	Zasebni sektor	77
	Civilni sektor	77
11.	RAZVOJ KADROV V TURIZMU	78
12.	NOVA BLAGOVNA ZNAMKA, STANDARDI IN NAČINI NJENEGA UVAJANJA TER CELOSTNA GRAFIČNA PODOBA	80
12.1	Nova blagovna znamka	80
12.2	Predlog uvajanja standardov blagovne znamke V 3 krasne	81
12.2.1	Kriteriji oblikovanja standardov blagovne znamke za spominke	82
12.2.2	Kriteriji oblikovanja standardov blagovne znamke za prireditve	85
12.2.3	Kriteriji oblikovanja standardov blagovne znamke za nastanitve	88
12.2.4	Kriteriji oblikovanja standardov blagovne znamke za gostinske obrate in gastronomijo	91
12.3	Standardi za uvajanje blagovne znamke	93
12.3.1	Spominki	94
12.3.2	Prireditve	94
12.3.3	Nastanitve	95
12.3.4	Gostinski obrati	95
12.4	Način uvajanja blagovne znamke	97
12.4.1	Strokovna usposobljenost kadrov in sestava	97
12.4.2	Način dela	98
12.5	Zaključek	98
13.	OCENA FINANČNEGA OKVIRA IN MOŽNI VIRI FINANCIRANJA ZA IZVEDBO OPERATIVNEGA PROGRAMA (Tabela 15)	100
14.	SPREMLJANJE IN VREDNOTENJE IZVEDBE OPERATIVNEGA PROGRAMA	105
15.	ZAKLJUČEK	106
16.	PRILOGE	107
	Priloga 1: POSEBNA VARSTVENA OBMOČJA NATURA 2000 V ZASAVJU	108
	Priloga 2: PODROBNEJŠE VARSTVENE USMERITVE	112

Priloga 3: Vrste in habitatni tipi v Zasavju na območju Nature 2000	114
Priloga 4: Predvideni okvirni stroški vzpostavitve in prvih dveh let delovanja institucij podpornega okolja za turizem	123
Priloga 5: Ocena rabe naravnih danosti, kulturne dediščine ter zanimivosti za turistične namene.....	125
Priloga 6: Priročnik Celostna grafična podoba	154

Čemu ves trud?

1. UVOD

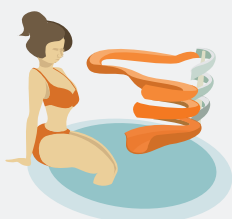
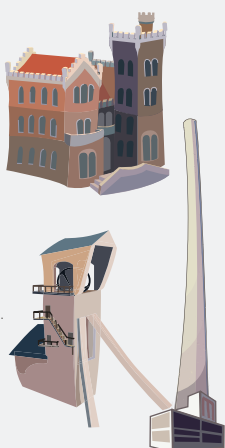
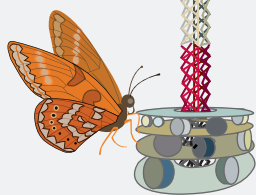
Turizem je civilizacijski dosežek sodobnega časa in že največja svetovna gospodarska dejavnost, ki predstavlja enega temeljnih dejavnikov gospodarskega razvoja 21. stoletja. Turistična ponudba povezuje gospodarske, družbene in okoljske dejavnosti ter ima multiplikatorne učinke na lokalni, regionalni in nacionalni razvoj.

Operativni program razvoja turizma v Zasavju predstavlja enega izmed rezultatov operacije Natura – turistične zanimivosti Zasavja. Operacija, katere dolgoročni cilj je spodbuditi razvoj turizma v Zasavju, je bila v veliki meri podprta s finančnimi sredstvi Evropskega sklada za regionalni razvoj. Zasnovana je bila na pobudo občin Hrastnik, Trbovlje in Zagorje ob Savi, pri čemer je koordinacijo prevzela Občina Trbovlje, izvajalec celotne operacije pa je bil Regionalni center za razvoj.

Operativni program je krovni in skupni razvojni dokument vseh treh zasavskih občin na področju razvoja turizma v zasavski regiji. Hkrati pa predstavlja enega začetnih korakov pri ustvarjanju pogojev za razvoj Zasavja kot zanimive turistične destinacije.

Dokument je analiza obstoječih danosti, stanja turistične dejavnosti in ponudbe v regiji, hkrati pa sinteza, ki predstavlja identifikacijo razvojnih možnosti, ki bodo določale obseg in intenzivnost razvoja turistične dejavnosti v regiji Zasavje. Za zagotavljanje dejanskih podatkov ter predvsem za identifikacijo potreb pri razvoju turizma v Zasavju smo motivirali ponudnike iz zasebnega in javnega sektorja, nevladne organizacije ter ostale akterje s tega in vsebinsko dopolnjujočih se področij.

Najpomembnejši cilj priprave operativnega programa je priprava osnov za pospeševanje razvoja turistične dejavnosti in umestitev Zasavja na turistični zemljevid Slovenije. Razvoj turizma v Zasavju se lahko uspešno razvija v okviru prepoznavanja lastne identitete in regionalnih posebnosti. To pa bomo dosegli le, če bomo prepoznali turizem kot perspektivno panogo bodočega razvoja, če bomo uspeli vanj vključiti širok krog različnih dejavnikov in jim bomo zagotovili dobre možnosti za razvoj. Pospešeni razvoj turizma bo prispeval h kakovostnemu in trajnostnemu razvoju celotnega območja, kar velja tako za Zasavčane kot za obiskovalce od drugod.

Korak za korakom

2. METODOLOŠKI OKVIR

Za doseg zastavljenih ciljev smo uporabili preverjene metode dela za pripravo strateško-razvojnih dokumentov. Za zbiranje informacij in podatkov smo se posluževali:

- standardnega namiznega raziskovanja (informacije dosegljive na medmrežju, obstoječi statistični podatki v regiji in na Uradu za statistiko, pregled gradiv)
- anketiranja obstoječih in potencialnih ponudnikov za turizem zanimivih storitev, proizvodov iz Zasavja,
- individualnih razgovorov,
- delavnic.

Analitični del, ki predstavlja prvega od štirih korakov priprave Operativnega programa razvoja turizma v Zasavju, vključuje popis turistične ponudbe ter povpraševanja in predstavitev (so)delovanja izvajalskih organizacij na področju turizma v Zasavju.

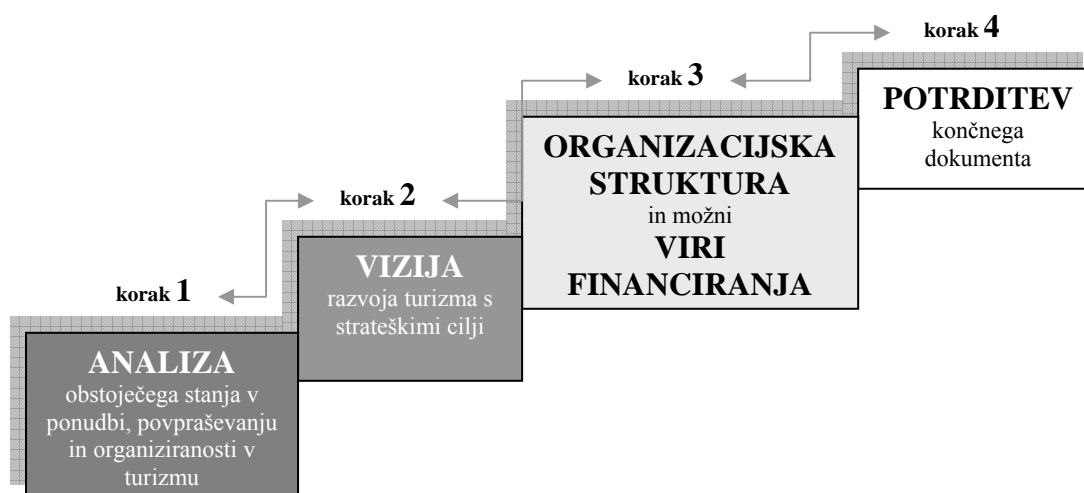
Prvi korak zaključujemo z analizo prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti.

Drugi korak operativnega programa vključuje vizijo in strateške cilje razvoja turizma treh zasavskih občin do leta 2013.

Izvedbeni del z opredelitvijo nosilcev izvedbe, organizacijsko strukturo ter možnimi viri financiranja predstavlja tretji korak priprave dokumenta.

Zadnji korak je potrditev končnega dokumenta s strani vključenih v pripravo (projektna skupina, vključeni ključni akterji, župani).

Slika 1: Ponazoritev metodologije priprave operativnega programa po korakih

Pri pripravi operativnega programa so sodelovali predstavniki javnega sektorja (občine, javne institucije), številna društva in nekateri posamezniki ter zasebni ponudniki turističnih storitev iz vseh treh zasavskih občin. Omenjene institucije in posamezniki so se v nastanek končnega dokumenta vključevali bodisi kot posredovalci informacij bodisi kot pobudniki in (so)tvorci novih dejavnosti, s katerimi želimo spodbuditi razvoj turizma v regiji.

Za lažjo predstavitev vključenih ter njihovega načina sodelovanja služi spodnja tabela.

Tabela 1: Seznam vključenih v pripravo dokumenta

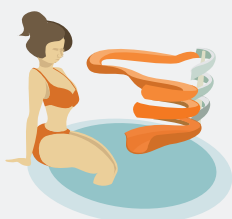
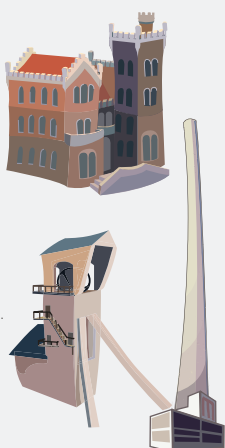
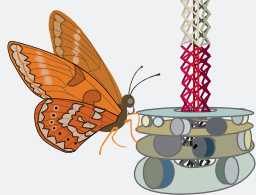
Sektor	Institucija, društvo, interesna skupina, posamezniki	Način sodelovanja
Javni sektor občin Hrastnik, Trbovlje, Zagorje ob Savi		
OBČINE	<ul style="list-style-type: none"> - oddelek za gospodarstvo - oddelek za družbene dejavnosti 	Sodelovanje na delavnicah; posredovanje relevantnih podatkov, predlogi, pripombe; sprejemanje in potrditev dokumenta
JAVNE INSTITUCIJE	<ul style="list-style-type: none"> - kulturni centri (delavski domovi) - športne zveze - muzej - mladinski centri - društva prijateljev mladine - osnovne in srednje šole - knjižnice 	Sodelovanje na delavnicah; posredovanje relevantnih podatkov, predlogov, pripomb,...
Civilni sektor občin Hrastnik, Trbovlje, Zagorje ob Savi		
DRUŠTVA VSEH TREH OBČIN	<ul style="list-style-type: none"> - turistična društva - športno-rekreacijska društva, športne zveze - planinska društva - kulturna društva, zveza - društvo kmečkih žena - društva mladine, študentov 	Sodelovanje na delavnicah; posredovanje relevantnih podatkov, predlogov, pripomb,...
Zasebni sektor občin Hrastnik, Trbovlje, Zagorje ob Savi		
PONUDBNIKI NASTANITVENIH ZMOGLJIVOSTI	Hotel, gostišča, turistične kmetije, upravniki planinskih koč	Sodelovanje na delavnicah; posredovanje relevantnih podatkov, predlogov, pripomb,...
PONUDBNIKI GOSTINSKIH STORITEV, KULINARIKE	Gostilne, gostišča, restavracije, sekcija gostinstva pri obrtni zbornici, ekološke in izletniške kmetije	
PONUDBNIKI TURISTIČNIH PROGRAMOV	Turistične agencije	

Dokument bo objavljen na spletnih straneh občin Hrastnik, Trbovlje in Zagorje ob Savi ter straneh Regionalnega centra za razvoj, ki je izvajalec operacije. S tem bo imela širša javnost možnost neposrednega komuniciranja s tvorci dokumenta.

Svoje predloge, pripombe, pobude, kritike boste lahko izvajalcem posredovali osebno, po telefonu ali elektronski ter navadni pošti.

O poteku projekta bomo zainteresirano javnost seznanjali z različnimi sporočili in na delavnicah, širšo javnost pa prek sporočil v različnih zasavskih medijih (pripravljali bomo sporočila za medije, novinarske konference in predstavitve)

Osebna izkaznica Zasavja

3. SPLOŠNI OPIS, NARAVNA IN KULTURNO-ZGODOVINSKA DEDIŠČINA ZASAVJA

3.1 Geografske značilnosti, lega dostopnost in prometna povezanost

3.1.1 Obseg in lega obravnavanega območja

Statistična regija Zasavje obsega občine Hrastnik, Trbovlje ter Zagorje ob Savi. Območje leži v osrčju Posavskega hribovja na skrajnem jugovzhodu Savinjskih Alp in hkrati tudi v osrčju Slovenije. Zaradi hribovitega značaja jo je lahko ločiti od sosednjih Celjske ter Ljubljanske kotline in Dolenjske. Zasavske občine mejijo na občine Litija, Moravče, Lukovica, Vransko, Tabor, Prebold, Žalec, Radeče in Laško.

Skupna površina občin v regiji Zasavje znaša 263,7 km². Največjo površino ima občina Zagorje ob Savi in najmanjšo občina Trbovlje. Celotna površina regije torej predstavlja približno 1,3 % površine Slovenije

Tabela 2: Površine občin (Statistični urad RS)

Občina	Površina v km ²
Hrastnik	58,6
Trbovlje	58,0
Zagorje ob Savi	147,1
SKUPAJ	263,7

Po uradnih statističnih podatkih za leto 2007 Zasavje šteje 45 242 prebivalcev.

3.1.2 Prometna dostopnost in oddaljenost od turističnih centrov

Reka Sava je skupaj s svojimi dotoki globoko zarezala v hribovito območje in tako ustvarila zelo razgiban relief. Ob reki Savi potekata dvotirna železnica ter magistralna cesta, ki povezujeta zasavske doline z glavnim mestom Ljubljano in jugovzhodnim delom Slovenije.

V 19. stoletju zgrajena železniška proga Zasavčanom odpira pot proti Ljubljani in Zidanemu Mostu in je za povezavo z večjimi urbanimi središči zelo pomembna. Dnevno služi transportu materialov za potrebe industrije ter prebivalcem, ki migrirajo na delovna mesta izven območja Zasavja.

Nekoliko slabša je prometna povezanost s Savinjsko regijo, zato je lokalna zainteresiranost za priključitev Zasavja na 3. razvojno os (prometna povezava) izredno velika.

Kljub temu, da mimo zasavske regije poteka avtocestna povezava med Ljubljano in Mariborom, pa je dostop do priključka relativno slabo dostopen, saj poteka glavna prometna povezava na tako imenovano zasavsko magistralo preko treh večjih krajev; Zagorja ob Savi, Kisovca ter Izlak.

Jugovzhodna Slovenija je iz Zasavja dostopna po magistralni cesti, ki poteka ob reki Savi mimo Krškega, kjer se priključi na avtocesto Ljubljana-Zagreb. Cestna povezava proti severovzhodnemu delu Slovenije ob rekah Savi in Savinji mimo turističnih krajev Rimske Toplice in Laško.

Najbližje mednarodno letališče je Ljubljana oddaljeno 70 kilometrov oziroma dosegljivo v 60 minutah, po oddaljenosti sledita letališči v Mariboru in Zagrebu, oddaljeni 80 oziroma 115 kilometrov, letališča v Trstu, Grazu in Celovcu so od regije oddaljena približno 150 kilometrov.

Priloga 6: Ocena rabe naravnih danosti, kulturne dediščine ter zanimivosti za turistične namene

3.2 Naravne danosti

Zasavje se nahaja v osrednjem delu Posavskega hribovja. Glavna geografska značilnost tega območja je njegova velika razčlenjenost in pestrost reliefa, saj se na razmeroma majhnem območju pojavljajo globoke soteske, grape in doline s srednje visokimi hribi oziroma vzpetinami. Vse tri občine povezuje reka Sava, ki si je na tem območju utrla slikovito sotesko, ki pa je poleg naravnih lepot pomembna tudi z vidika prometne povezanosti (cesta, železnica).

Ravninskega sveta je v občinah Hrastnik, Trbovlje in Zagorje ob Savi malo, doline Bobna, Trboveljščice in Medije pa so tudi precej reliefno razgibane. Zagorska dolina je bolj prostorna, saj se je ob sotočju Medije in Kotredešče je izoblikovala manjša kotlina. Ozko, strmo trboveljsko dolino je oblikovala Trboveljščica s svojimi pritoki, hrastniška dolina je ozka in je ponekod prava tesen. Še najširša je v povirju Bobna.

Razgiban relief Posavskega hribovja je posledica tektonike in raznolike geološke sestave. Strma pobočja sestavljajo triasni apnenci in dolomiti, doline pa skrjavci in peščenjaki. Posebnost so otoki osamelega krasa-Kopitnik z vrtačastim površjem. Vodotoki se stekajo v povodje reke Save. Od levih savskih pritokov je precej hudournikov z velikim strmcm, ki izvirajo tik pod apnenčasto-dolomitnimi vrhovi in grebeni. Med večjimi potoki, ki se izlivajo v Savo, so najpomembnejši Medija, Trboveljščica in Boben, ki imajo spodnje dele dolin izoblikovane v soteske.

Zasavje ima zmernocelinsko podnebja osrednje Slovenije, za katerega je značilno, da je največ padavin v poletnih mesecih in najmanj pozimi. Povprečna temperatura najhladnejšega meseca v zmernocelinskem podnebjju znaša med 0 in -3 °C, povprečna temperatura najtoplejšega meseca pa med 15 in 20 °C.

Zasavje prejme v povprečju 1300 - 1400mm padavin letno, izstopa le območje okolice Kuma s povprečjem od 1400 - 1500mm padavin letno.

Vodotoki Zasavja v celoti spadajo v porečje reke Save. Rečna mreža Zasavja je pestra in dobro razvita. Večji pritoki reke Save v Zasavju so Medija, Trboveljščica in Boben, poleg tega ima Zasavje večje število manjših vodotokov z velikim strmcm. Večina od njih je hudourniškega značaja. Voda zlasti ob nalivih hitro odteče s pobočij v dolino

Za Zasavje so značilne strnjene gozdne površine, ki jih prekinjajo posamezne travniške in kmetijske površine. Gozd prekriva več kot polovico vsega površja. Prevladujejo listnati gozdovi, predvsem bukovi gozdovi (70,4 %) na karbonatni in silikatni podlagi.

Gozd je v Zasavju pomemben krajinski element z mnogonamenskim pomenom.

Pomembno je, da je uresničevanje njegovih ekoloških, socialnih in gospodarskih funkcij optimalno.

Poleg slikovite pokrajine pa je območje Zasavja bogato tudi s številnimi naravnimi zanimivostmi, med katerimi najbolj izstopata krajinska parka Mrzlica in Kum. Poleg njiju pa

obstaja tudi predlog za sprejetje varstvenega režima krajinskega parka na območju Kopitnika. Obsežna območja Zasavja so zajeta v evropsko omrežje posebnih varstvenih območij Natura 2000, glavni cilj vključenosti pa je ohraniti biotsko raznovrstnost za prihodnje rodove.

Naravne danosti območja ustvarjajo pogoje v smeri razvoja pohodniškega, rekreativnega, adrenalinskega in izletniškega turizma.

3.3 Kulturne, zgodovinske in etnološke značilnosti

Zgodovina Zasavja je zelo pestra in zelo bogata. Ti kraji so bili naseljeni že v rimski dobi, o čemer pričajo različni dokazi in najdbe. Dolga stoletja je bila reka Sava glavna prometna pot proti Ljubljani ali proti Zidanem Mostu (brodarjenje). Zaradi neugodnega terena in gorsko-hribovitega območja je na tem območju živelo pretežno kmečko prebivalstvo. Na strmih pobočjih so gradili lesene hiše, katerih danes ni več, najdemo pa še kakšno zidano kmečko hišo. Življenje prebivalstva je bilo precej povezano z religijo, o čemer pričajo številne cerkve, znamenja in druga obeležja. Po hribovitem Posavskem hribovju so namreč v preteklosti vodile pomembne furmanske poti. V brogarskih postojankah ob Savi se je odvijala živahna trgovina, vez z zaledjem pa so vzdrževali prav furmani.

Z razvojem južne železnice in odkritjem rjavega premoga v treh dolinah pa je regija doživela pravi industrijski razcvet. Rudarstvo je bilo od začetka 19. stoletja dalje dve stoletji gonilna sila razvoja, zadostne količine virov energije pa so privabljale tuje vlagatelje. Vzporedno z razvojem industrije so nastajala nova naselja in delavske kolonije (steklarska, rudarska), novi objekti, nove ceste, ipd. Lastniki tovarn so za svoje potrebe gradili razkošne hiše (vile), ustanovili nemško šolo, ipd.

Nekateri ohranjeni krajinski elementi in strukture (npr. travniški sadovnjaki), kažejo na tesno povezanost industrijske in rudarske dejavnosti s proizvodno usmerjenostjo kmetij v preteklosti.

Tako kulinarčne posebnosti podeželskega prostora in urbanih središč, kakor tudi različne pozabljene in izumrle obrti, so posledica usmerjenosti gospodarstva v preteklosti. Za območje Zasavja so izjemno zanimiva različna narečja v posameznih vaseh in urbanih naseljih, ki se še redko uporabljajo v praksi in so tudi tesno povezane z rudarsko in steklarsko tradicijo.

Na območju Zasavja se nahajajo štiri muzeji, ki predstavljajo zgodovinsko preteklost razvoja območja, ki v največji meri izhaja iz rudarske in industrijske dejavnosti.

Aktivna turistična društva vedno bolj brskajo po starih knjigah ter iščejo posebne kulinarčne dobrote, ki so posebnosti tega območja, oživljajo tradicionalna kmečka opravila, nošo in delo na podeželju, pripravljajo najrazličnejše prireditve, razstave in tekmovanja. Pevska društva

velikokrat vključujejo v svoj program stare pesmi, ki so jih nekoč peli pri najrazličnejših kmečkih opravilih ali posebnih dogodkih (praznikih, porokah ipd.).

Vse več pozornosti se namenja tudi različnim oblikam spominjanja na ljudi, ki so se rodili v Zasavju ali tu delovali, njihovo delo pa je zaradi izvirnosti pomembno ne le v Zasavju, ampak daleč prek njegovih meja.

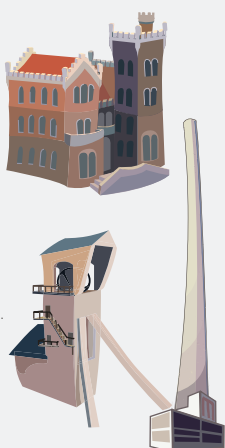
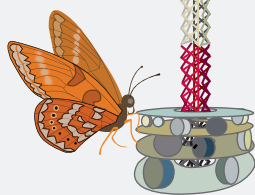
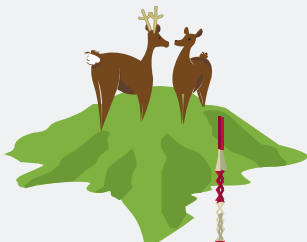
Najpogostejša oblika obeležitve so doprsni spomeniki ali spominske plošče, ki so postavljeni v njihov spomin umetnikom (Janez Vajkard Valvasor, Cene Vipotnik, Ivan Cankar, Anton Sovre, Ludvik Mrzel, Janez Drnovšek ...)

Pogosto je tudi imenovanje ulic, naselij, ustanov (France Kozar, Tone Seliškar, Slavko Grum, Mile Klopčič, Anton Sovre ...)

Za razvoj turizma so zelo zanimive spominske sobe, domoznanstvene in umetniške zbirke (Alojz Hofbauer, Ladko Korošec, Stojan Batič, Leopold Hočevar ...)

Veliko pomembnih ljudi pa še nima nikakršnih obeležij (Avgust Šuligoj, Janko Orožen, Slavko Hlastan, Metod Badjura, Alojz Prašnikar, Vida Taufer, Virgil Krasnik, Boštjan Roš, Slavko Jan, Vekoslav Korošec ...)

Bolj izvirni načini spominjanja na delo naših rojakov so precej redki, se pa pojavljajo: takšna je na primer scenska prireditev Obisk barona Janeza, ki po vsakič izvirnem scenariju obuja del življenja znamenitega vseveda Janeza Vajkarda Valvasorja, pred leti je stekla spominska pot Antona Sovreta v Šavno Peč, ki s spremljajočimi prireditvami oživlja spomin na najpomembnejšega slovenskega prevajalca iz antičnih jezikov.

Zasavje pod lupo

4. ANALIZA STANJA PONUDBE IN POVPRASEVANJA TER MOŽNOSTI ZA RAZVOJ TURIZMA V ZASAVJU

4.1 Obseg in struktura turistične ponudbe in povpraševanja po občinah

4.1.1 Prenositvene zmogljivosti

Trenutno je v Zasavju na voljo 12 nastanitvenih objektov, ki skupno ponujajo 589 ležišč. Med ponudniki prenočišč prevladujejo planinski domovi – teh je devet in skupno ponujajo 404 ležišča v 100 sobah. Z izjemo novega doma na Prvinah, ki med planinskimi postojankami ponuja nadstandardno (hotelsko) kvaliteto prenočišč in gostinskih storitev, je opremljenost planinskih domov zelo osnovna, večina nima lastnih sanitarij. V urbanem delu ima regija samo en hotel ter dve gostišči, kjer je skupno na voljo 73 sob s 185 ležišči tretje kategorije.

Tabela 3: Prenositvene kapacitete po občinah v letu 2008 (interna analiza RCR)

	Hrastnik	Trbovlje	Zagorje	ZASAVJE
1. Hotel	/	/	1	1
število sob	/	/	35	35
število ležišč	/	/	77	77
2. Gostišča	/	/	2	2
število sob	/	/	38	38
število ležišč	/	/	108	108
3. Planinski domovi	3	3	2	8
število sob	31	39	30	100
število ležišč	121	169	114	404
4. SKUPAJ ležišč	121	169	300	589

Zbrane podatke, ki smo jih pridobili s pomočjo vprašalnikov ter podatkov, ki so na voljo na Občinah, smo primerjali z uradnimi podatki Statističnega urada Republike Slovenije.

Ugotovili smo, da so odstopanja v primeru prenočitvenih zmogljivosti regije precejšnja. Tako Statistični urad za občino Hrastnik beleži 55 in za občino Trbovlje 36 ležišč ter nobenega nastanitvenega objekta, kar pa ne drži - podatke smo preverili tudi na terenu. Sklepamo, da Statistični urad med ležišča šteje ponudbo planinskih domov, sami planinski domovi pa se ne klasificirajo med nastanitvene objekte, od tod verjetno podatek, da ležišča so, nastanitvenega objekta pa ne. Vendar pa se tudi podatek o ležiščih v planinskih domovih ne ujema z dejanskim številom.

Preverili smo tudi prenočitvene zmogljivosti turističnih kmetij. V Zasavju je pet turističnih kmetij, vse so locirane v občini Zagorje, vendar trenutno nobena ne ponuja prenočišč. Rezultati naše ankete kažejo, da lastniki turističnih kmetij trenutno ne načrtujejo širjenja ponudbe na prenočišča, ki pa predstavljajo še neizkoriščen potencial, predvsem ob upoštevanju ugotovitev slovenskih in tujih raziskav, ki v prihodnjih letih napovedujejo znaten porast zanimanja za turistične programe, ki nudijo avtentičnost, domačnost in etnološke doživljaje, kar lahko ponudijo turistične kmetije.

Dodatna ponudba prenočitvenih objektov

Edini trije mestni ponudniki prenočitev - Hotel Medijske Toplice, Gostišče Kum in Gostišče Vidregar - in obe gostišči imajo poleg prenočišč na voljo restavracijo z jedmi po naročilu, ponujajo tudi lokalne specialitete. V kompleks hotela Medijske Toplice spadata odprti in zaprti bazen ter savna – slednja trenutno ne obratujeta, potrebna sta celovite prenove. V poletnih mesecih je v ponudbi tudi masaža. Hotelska ponudba obsega tudi vikend pakete s predlaganim ogledom bližnjih naravnih in kulturnih znamenitosti. Vodenje izletov opravljajo zunanje institucije. V hotelu sta na voljo dve sejni sobi – ena za 70 in druga za 15 oseb. Gostišče Vidrga nastanitve dopolnjuje s športno-rekreacijsko ponudbo: manjše smučišče, igrišče za tenis in košarko, poročna dvorana ter 3 sejne sobe (eno za 60 in dve za 15 oseb). Gostišče je prepoznavno tudi v širši regiji ter Sloveniji.

Število nočitev in število turistov v regiji od leta 2003 do 2007

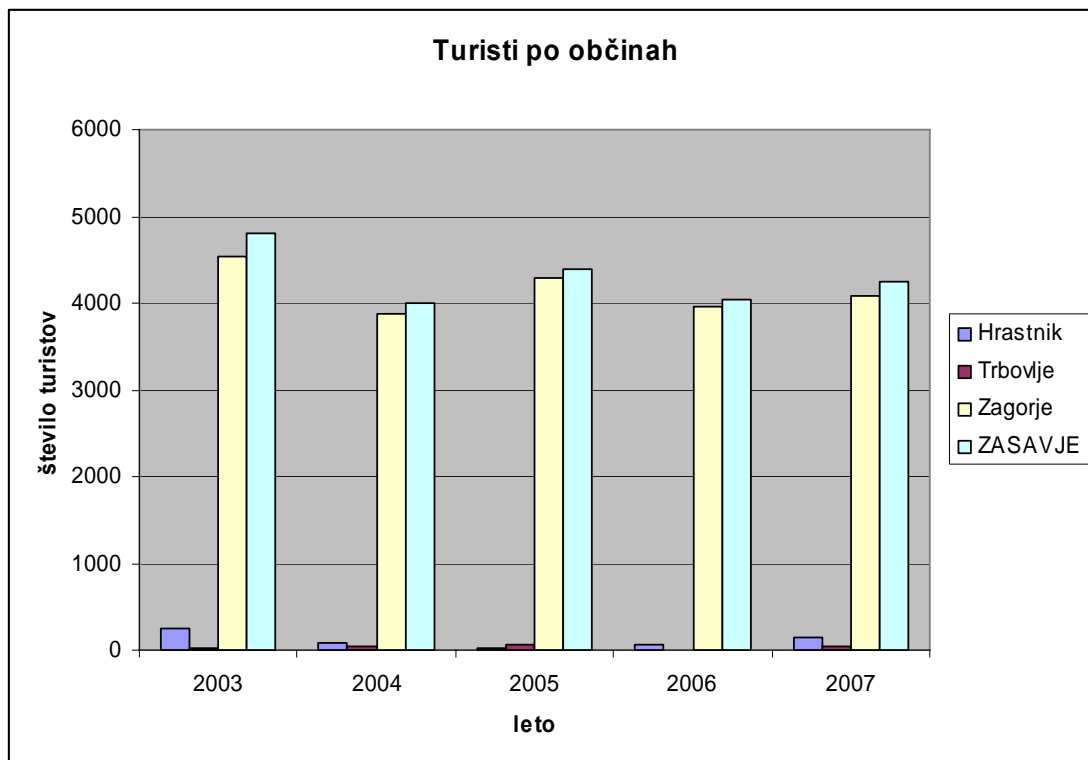
Za pregled podatkov o nihanju števila turistov ter nočitev v regiji, smo se posluževali uradnih podatkov Statističnega urada, saj z vprašalniki in podatki občin nismo prišli do točnih podatkov.

Kot je razvidno iz spodnjih prikazov, tako število nočitev kot število turistov od leta 2003 dalje pada. Vse tri občine skupaj so v letu 2007 beležile okrog 10.000 nočitev. Leti 2004 in 2006 predstavljata večji upad, v letih 2005 in 2007 pa je zaznati ponoven porast števila obiskov ter nočitev, vendar število obiskov in nočitev še ne dosejata nivoja izpred petih let.

Graf 1: Gibanje števila nočitev v regiji od leta 2003 do 2007 (Statistični urad RS)

Graf 2: Gibanje števila turistov v regiji od leta 2003 do 2007

Naši podatki o obisku regije potrjujejo, da je zanimanje za obisk Zasavja v zadnjih letih začelo rasti. Regijo obišejo tudi tujci. Dejstvo pripisujemo predvsem povečanju poslovnih stikov zasavskih podjetij s tujimi (sestanki, mednarodne konference) in mednarodni dejavnosti mladinskih centrov (mladinske izmenjave, prireditve). Beležimo tudi rast zanimanja za obisk Zasavja med starejšo populacijo, kar je posledica dobre organizacije in intenzivnega delovanja zasavskega muzeja, zasavskih društev za upokojene in invalide ter turističnih društev.

Povečano povpraševanje po prenočiščih je že izzvalo reakcijo na strani ponudbe. Nekaj podjetnih zasebnikov tako načrtuje investicije v nastanitve. Kot kaže naša analiza vprašalnikov, so trenutno znani trije bodoči ponudniki prenočišč: Mladinski center iz Trbovelj, ki bo zgradil mladinski hotel ter dva bodoča zasebna ponudnika sob - eden iz Trbovelj in eden iz Dola pri Hrastniku.

V prihodnjih nekaj letih naj bi Zasavje pridobilo 44 novih ležišč tretje kategorije ter 22 ležišč v mladinskem hotelu, ki bo poleg večposteljnih sob ponujal tudi nekaj dvoposteljnih sob višjega kakovostnega razreda.

Tabela 4: Trenutno načrtovane nove prenočitvene zmogljivosti

Vrsta sob	Občina Trbovlje	Občina Hrastnik	Skupaj
Št. enoposteljnih sob	4	/	4
Št. dvoposteljnih sob	2	10	12
Št. troposteljnih sob	/	/	/
Št. štiriposteljnih sob	2	/	2
Št. apartmajev za 4 osebe	2	/	2
Število ležišč v mladinskem hotelu	22	/	/
Skupno število načrtovanih ležišč	46	20	66

4.1.2 Gostinska ponudba

Med ponudniki gostinskih storitev je v Zasavju registriranih 96 obratov: gostilne, gostišča, restavracije, picerije, pivnice, kavarne in slaščičarne, okrepčevalnice, bari in diskoteke. Poleg njih je med gostinskimi ponudniki še pet turističnih kmetij ter trije obrati s hitro prehrano.

Tabela 5: Gostinske zmogljivosti po občinah

Občina	Št. gostiln, gostišč	Št. restavracij, picerije, pivnice	Št. kavarn in slaščičarn	Št. okrepčevalnic, barov, diskotek	SKUPAJ
Hrastnik	3	5	1	11	20
Trbovlje	9	10	2	20	41
Zagorje	7	3	2	23	35
SKUPAJ	19	18	5	54	96

V Trbovljah in Zagorju ob Savi je gostinska ponudba relativno številčna in pestra, občina Hrastnik izstopa po manjšem obsegu gostinskih ponudnikov.

Večina gostišč in restavracij spada v srednji cenovni in kakovostni razred. Njihova ponudba poleg sobotnih in nedeljskih kosil obsega jedi po naročilu, prevladujejo slovenske in mednarodne jedi, nekaj je tudi ponudnikov specialitet (ribe, divjačina, kolone). Večina gostišč ima na jedilnih listih vsaj eno tipično zasavsko jed (funšterc in/ali jetrne klobase).

Po kakovosti in ceni izstopata dve gostišči; obe ponujata tudi slow food, širok nabor specialitet (morske jedi, divjačina, gobe) ter tradicionalnih zasavskih jedi.

Catering je v ponudbi štirih zasavskih gostišč (Martin, Kum, Vidrga, Čop) ter Srednje šole Zagorje, ki izvaja gostinsko-turistični izobraževalni program. Vsi ponudniki cateringa dosegajo zavidljivo kakovostno raven.

Ekološko pridelano hrano ponuja samo eden izmed gostincev. Sicer pa je na območju Zasavja še šest ekoloških kmetij, ki prodajajo izdelke blagovnih znamk Biodar in Sips.

Ponudba barov je sicer relativno številčna, vendar večina ne dosega visokega kakovostnega razreda.

Zasavje nima kavarne in čajnice, niti slaščičarne višjega kakovostnega razreda.

4.1.3 Naravne znamenitosti (območja Natura 2000 in ostale naravne danosti)

Zasavje leži na stičišču predalpskega in preddinarskega sveta, dve tretjini površja prekriva gozd. Za floro in favno tega izrazito hribovitega območja ob reki Savi sta značilna izredna pestrost in bogata sestava, kljub temu, da je Zasavje tipična industrijska regija, ki se danes zaradi posledic dolgotrajnega industrijskega izrabljanja sooča z okoljskimi težavami in išče nove razvojne priložnosti izven okvirov panoge v opuščanju – rudarstva.

Na območju Zasavja je 46 naravnih spomenikov med katerimi so najbolj prepoznavne zanimive sklanske tvorbe, ki se nahajajo v vseh treh občinah, manjše kraške jame, manjši slapovi in brzice na Savi ter neokrnjena narava zasavskih planin.

V Zasavju se nahaja tudi sedem posebnih varstvenih območij, ki spadajo v mrežo območij Natura 2000. Seštevek deležev površin vseh treh občin, ki spadajo v Naturo 2000, znaša 22%. Največji delež površine v območju Natura 2000 ima občina Trbovlje in najmanjšega Zagorje ob Savi.

Tabela 6: Velikost območij Natura 2000

Občina	Površina ozemlja občine v Naturi 2000 km ²	Delež ozemlja občine v Naturi 2000
Hrastnik	10,61	18,11%
Trbovlje	22,46	38,70%
Zagorje ob Savi	24,51	16,66%
SKUPAJ	57,58	22 %

Šest varstvenih območij je v sistem Nature 2000 vključenih na osnovi Direktive o ohranjanju habitatov in eden na osnovi Direktive o ohranjanju prosto živečih ptic.

Natura 2000 natančno definira varstvene usmeritve, ki bodo vodilo za potencialno načrtovanje turistično zanimivih aktivnosti (na primer: tematske poti, športno-rekreacijska ponudba). Trenutno na teh območjih še ni organizirane turistične ponudbe. Rezultati izvedene ankete med dejanskimi in potencialnimi ponudniki turističnih produktov kažejo, da je poznavanje programa Natura 2000 in varstvenih območij v Zasavju izredno slabo.

Večina izmed 46 naravnih spomenikov v Zasavju je premalo izkoriščena ali pa sploh ni v turistični ponudbi, saj do sedaj še ni bil opravljen natančen pregled naravnih danosti ter ocena njihove rabe za turizem. Le nekaj jih je sploh prepoznanih kot potencialna turistična zanimivost:

- skalne igle v Zelencih,
- skalni možje v Taboru,
- kraška jama Štangovc,
- neokrnjena krajina Kopitnika, Kuma, Mrzlice, Čemšeniške planine, Kala, Gor, Zasavske svete gore, Čebulova dolina, soteska Ribnika,
- brzice na Savi pri Prusniku, Mitovski slap.

4.1.4 Kulturno-zgodovinske znamenitosti in etnološke posebnosti

Zasavje ima bogato tradicijo množičnega in kakovostnega kulturnega delovanja, pester preplet ljubiteljskega društvenega dela in profesionalnih ustanov ter posameznikov, ki na tem področju delujejo poklicno. Število delujočih društev je težko natančno oceniti – uradne statistike govore o 73 kulturnih društvih – saj so na eni strani nekatera društva nedejavna, na

drugi pa nekatere delujoče skupine niso formalno organizirane. Glede na dejavnost se društva in ustanove ukvarjajo predvsem z bolj tradicionalnimi oblikami udejstvovanja.

Enako je precej razvejana tudi infrastruktura, kjer pa obstaja precejšen razkorak med razpoložljivimi prostori in njihovo opremljenostjo. Pokriti prostori, predvsem različne dvorane in sobe, so praviloma tehnično slabše opremljene. To velja predvsem za prostore v manjših središčih, v manjši meri pa za središče kulturne ustanove, ki jih v vseh treh občinah predstavljajo Delavski domovi.

Tabela 7: Infrastruktura, ki je pretežno namenjena kulturnim prireditvam ali pa je to le stranska dejavnost

Občina	Predvsem kulturna infrastruktura	Tudi kulturna infrastruktura
Hrastnik	<ul style="list-style-type: none"> - Delavski dom Hrastnik (večnamenska gledališka oziroma kino dvorana z 244 sedeži, galerija) - Knjižnica Antona Sovreta (prostori za prireditve in ustvarjalne delavnice) - Glasbena šola Hrastnik - Muzej (leta 2005 preurejena muzejska zbirka z razstavami Osnovno šolstvo v revirjih, Lutke in lutkarji, 2. svetovna vojna v Zasavju ..., prostori za prireditve) - Rudarsko stanovanje - prostori Foto kluba Hrastnik - večnamenska dvorana na Dolu s 100 sedeži - večnamenska dvorana v Prapretnem 	<ul style="list-style-type: none"> - galerija v Zdravstvenem domu - galerija in večnamenska dvorana v RR centru Hrastnik - šole in vrtci - športni dvorani v Hrastniku in na Dolu - dom starejših občanov - cerkve
Trbovlje	<ul style="list-style-type: none"> - Delavski dom Trbovlje (gledališka dvorana s 434 sedeži, kino dvorana s 356 sedeži, galerija, veliko preddverje ...) - Knjižnica Toneta Seliškarja (prostori za prireditve in ustvarjalne delavnice) - Glasbena šola Trbovlje (koncertna dvorana) - Muzej (muzejska zbirka Srečno, črne doline, Batičeva in Hočevanjeva razstava, večnamenski prostor ...) - Dom Svobode Trbovlje (večnamenska gledališka dvorana, enota knjižnice, preddverje ...) - Godbeni dom - Rudarski dom - Mladinski center Trbovlje (večnamenska dvorana) - rudarski stanovanji v koloniji Njiva - etnološka pot - zbirka v Barličevi hiši na Čebinah - Radio Kum 	<ul style="list-style-type: none"> - šole in vrtci - športna dvorana v Trbovljah - dom starejših občanov - cerkve

	<ul style="list-style-type: none"> - prostori kulturnih društev - prostori društva upokojencev 	
Zagorje ob Savi	<ul style="list-style-type: none"> - Delavski dom Zagorje (gledališka oziroma kino dvorana s 468 sedeži, večnamenska steklena dvorana, avla z galerijo, veliko preddverje ...) - Knjižnica Mileta Klopčiča (prostori za prireditve in ustvarjalne delavnice) in podružnici v Kisovcu in na Izlakah - Glasbena šola Zagorje - Godbeni dom - Galerija Medija s spominsko sobo Ladka Korošca - multimedijski center in galerija Mat kultra - dom Svobode v Kisovcu - jašek in muzejska zbirka v strojnici rudnika Loke - galerija Elektroprom v Kisovcu - prosvetni dom Izlake - kapela gradu Medija - prireditveni prostor pri ruševinah gradov Gamberk in Medija - prosvetni dom Čemšenik - prosvetni dom Mlinše - večnamenska dvorana Gasilskega društva Šentlambert 	<ul style="list-style-type: none"> - šole in vrtci - športna dvorana v Zagorju - dom starejših občanov Izlake - cerkve - večnamenska dvorana v RR centru Zagorje s 100 sedeži - galerija in seminarska soba Medijske toplice

Zasavje se ponaša z bogato stavbno dediščino, ki je predvsem v svojem industrijskem delu in nanj se navezujočih stanovanjskih zgradbah precej unikatna. Med starejšimi zgradbami prevladuje sakralna dediščina z okrog 50 cerkvami, ki so bile večinoma zgrajene ali preurejene v baročnem slogu, pri čemer nekatere še kažejo starejše romanske in predvsem gotske prvine. Nekatere med njimi se ponašajo z bogato notranjo opremo in poslikavami.

Fevdalni čas je zapustil redke grajske stavbe, ki so praviloma povsem izginile ali so ohranjene kot ruševine. Deloma je konzervirana grajska hiša Gamberk, obnovljena je kapela pri Medijskem gradu, družina Mal je v lastni režiji obnovila grad Kolovrat.

Med profano stavbno dediščino so ohranjene nekatere podeželske stavbe (hiše in gospodarski objekti), meščanske zgradbe v mestnih središčih ter primerki odlične povojne urbane arhitekture.

Posebna in prepoznavna je industrijska oziroma stanovanjska dediščina iz obdobja dominantnega premogovništva in industrializacije. Gre za ohranjene industrijske objekte ali dele teh in predvsem stanovanjske kolonije. Večina jih je v Trbovljah, precej pa v Hrastniku, Zagorju, Kisovcu. Označena etnološka pot povezuje večino stanovanjskih kolonij v Trbovljah, prav tako sta na Njivi na ogled dve rudarski stanovanji, opremljeni v slogu dvajsetih oziroma šestdesetih let prejšnjega stoletja.

Spomeniki so prav tako pomemben element oblikovanja prostora. V Zasavju je postavljenih veliko spomenikov, povezanih s časom prve in predvsem druge svetovne vojne ter delavskim gibanjem nasploh, nadalje spomeniki, povezani z rudarjenjem, z ustvarjalnimi posamezniki, ki so v tem okolju živeli in delovali.

Ob javnih muzejskih zbirkah obstajajo še bolj skrite zbirke (npr. zbirka zdravniških instrumentov v Zdravstvenem domu Zagorje), širše zanimive zasebne zbirke (na primer Marije Brečko na Izlakah).

Stavbna dediščina je praviloma slabo označena, zato bi morala biti ena od prednostnih nalog izdelava usmerjevalnih kažipotov in predstavitvenih tabel, ki bi gosta seznanjale z materialno dediščino.

Posebno pozornost si zasluži tudi nesnovna kulturna dediščina, ki velikokrat doda prepotrebno sol posamičnim predstavitvam. Sem sodijo pripovedke, bajke, vraže, običaji, nadalje obrtne veščine in tehniška znanja, glasba in ples, ljudska zdravilstvo ter vedenja o rastlinah, živalih, vremenu, jezik in podobno.

Temu področju je namenjeno malo organizirane skrbi, je pa nekaj častnih izjem, kot so različne kmečke igre, ki obujajo stare običaje, delovanje folklornih skupin, srednjeveške predstave na Gamberku in Mediji, prizadevanja posameznikov in krožkov, da se ohranijo zapisi o jeziku in navadah (Nande Razboršek, Leopold Odlazek, krožek Glasovi na GESŠ Trbovlje ter turistični krožek na Srednji šoli Zagorje, zgodovinski ter turistični krožki po osnovnih šolah...).

Slabo razvito je spominkarstvo ter domača umetna obrt, ki bi črpala iz materialne ter nesnovne kulturne dediščine. Prav tako je na voljo premalo besednih, slikovnih, glasovnih zapisov, ki predstavljajo dediščino in jo popularizirajo.

4.1.5 Festivali, prireditve in drugi dogodki

Zasavska kulturna, turistična in športna društva, ustanove, organizacije in drugi pripravljajo številne prireditve v dvoranah in na prostem. Večina njih je lokalnega značaja, zato so že obiskovalci iz sosednjih občin ter regij redkost. Med njimi pa so prireditve, ki zaradi svojega pomena ali tradicije presegajo tudi državne meje.

Na voljo je dovolj dvoran za kulturne prireditve, ki omogočajo prireditve le do določenega obsega, zato večje prireditve potekajo v športnih dvoranah, najbolj množične prireditve pa na prostem ali pod začasnimi šotori. Najprimernejši prireditveni prostori za množične prireditve na prostem v samih mestih so športni parki v mestih in večjih naseljih, zagorski Evropark, trboveljske Kipe.

Tabela 8: Nekaterne tradicionalne prireditve

Mednarodni festival komorne glasbe Valvasorjevi večeri	KC DD Zagorje	kultura	Kapela Medijskega gradu	vse leto
Novoletni pohod na Kum	PD Kum	pohodništvo	Trbovlje - Kum	2. januar
Kramarski sejem			Dol pri Hrastniku	marec
Revija otroških in mladinskih pevskih zborov Slovenije	JSKD	kultura	Zagorje	april/bienalno
Kresovanje na Kipah		glasba in zabava	Trbovlje	30. april
Prvomajski pohod na Pleše	TD Golče	pohodništvo	Pleše	1. maj
Prvomajsko srečanje planincev na Kalu	PD Hrastnik	pohodništvo	Kal	1. maj
Srečanje flavtistov Slovenije	GŠ Zagorje	kultura	Zagorje	maj/bienalno
Srečanje konjenikov in ljubiteljev konj	Konjeniško društvo Trbovlje			maj
Festival Rdeči Revirji	Zavod Vitkar	kultura	Hrastnik	maj/junij
Mednarodni turnir v rokometu	RK Dol	rokomet	Dol, Hrastnik	maj/junij
Festival Jazzagorje	KC DD Zagorje	kultura	Zagorje	Junij-avgust
Nohšiht	Občina Trbovlje	glasba in zabava	Trbovlje	junij
Kolesarski vzpon na Kum	KD Partizan	kolesarstvo	Trbovlje - Kum	junij
Pozdrav poletju	DPM Trbovlje	glasba in zabava	mestni park Trbovlje	junij
Turistično srečanje starodobnikov	ŠD Tornado	tehnična kultura	Smučidol	junij
Downhill Javor	Mountainbike klub Trbovlje	spust z gorskimi kolesi	Javor - Trbovlje	junij
Družinski pohod na Mrzlico	PD Trbovlje	pohodništvo	Mrzlica	25. junij
Koncert ob koncu pouka	MCT	glasba in zabava	mestni park Trbovlje	junij
Lučkin memorial	PK Lafarge	plavanje	letni bazen Trbovlje	junij/julij
Kolesarski vzpon Kal 2008	KD Hrastnik	kolesarstvo	Hrastnik - Kal	junij/julij
Srečanje folklornih skupin	SKD Sava	ples, običaji	Hrastnik	junij/julij

Slikarska kolonija Izlake-Zagorje	KD SKI	kultura	Izlake, Zagorje	10. - 20. julij
Srečanje rudarjev	RTH		Kal	3. julij
Prireditve ob občinskem prazniku	Občina Hrastnik	kultura, zabava	več prizorišč	julij
Pokal J. V. Valvasorja	LD Valvasor	lokostrelstvo	lokostrelski poligon Zagorje	avgust
Kolesarski vzpon na Zasavsko sveto goro	KD Zagorska dolina	kolesarstvo	Zagorje – Zasavska gora - Zagorje	avgust
Pohod na Čemšeniško planino	ZZB	pohodništvo	Čemšeniška planina	avgust
Noč pred nočjo	Občina Zagorje	glasba in zabava	Zagorje	avgust
Zagorska noč	Občina Zagorje	glasba in zabava	Zagorje	avgust
Tek po zagorski dolini	ŠD Izlake	tek	Orehovica – Zagorje	avgust
Streetball – turnir ulične košarke	Sokolsko društvo Zagorje	ulična košarka	igrišče Partizan v Zagorju	avgust
Ribiška tekma za pokal Občine Zagorje	RD Zagorje	ribištvo	ribnik Zagorje	avgust
Dirka starodobnikov na Katarino	društvo Magnet	tehnična kultura	Trbovlje	avgust
Žegnanje konj in kmečke igre		stari običaji	Turje	avgust
Igre smeha in presenečenj		glasba in zabava	Sopota	avgust
CAC Trbovlje – državna razstava psov	Kinološko društvo Trbovlje	kinologija	Trbovlje	avgust
Grajske štorije	PD Čemšenik	kultura	grad Gamberk	avgust/bienalno
Pohod na Čemšeniško planino	TD Čemšenik	pohodništvo	Čemšeniška planina	avgust
Srečanje citrarjev Slovenije		kultura	Kopitnik	zadnja nedelja v avgustu
Barona Janeza obisk	PD Izlake	kultura	grad Medija	september /bienalno
Kumska nedelja	PD Trbovlje	pohodništvo	Kum	zadnja nedelja v avgustu
Festival Štuor	ŠK Šoht	zabava	več prizorišč	avgust
Skok čez kožo	več društev	stari običaji	Zagorje	avgust
Srečanje Zasavčanov in	PD Trbovlje	pohodništvo	Mrzlica	september

Savinjčanov na Mrzlici				
Ex-tempore Kum	Art Kum	kultura	Kum	
Pohod po Sovretovi poti		pohodništvo	Hrastnik ali Dol – Šavna Peč	prva sobota v oktobru
Kostanjev piknik na Kalu	PD Hrastnik	pohodništvo	Hrastnik-Ravne-Kal	oktober
Odrpto prvenstvo v kickboks	Pondokwan Zagorje	kickboks	Zagorje	november
Veseli december	Občina Zagorje	kultura, zabava	več prizorišč	december
Veseli december	Občina Hrastnik	kultura, zabava	več prizorišč	december
Novoletne prireditve	Občina Trbovlje	kultura, zabava	več prizorišč	december
Miklavžev sprevod	DPM Zagorje	stari običaji, zabava	Zagorje	5. december
Miklavžev pohod z baklami na Mrzlico	PD Trbovlje	pohodništvo	Mrzlica	december
Žegnjanje konj		stari običaji	Medijski grad	december
Pohod in gorski tek na Kalanov hrib	ŠD Izlake	pohodništvo, tek	Izlake – Kalanov hrib	prva nedelja v decembru
Božični pohod z baklami na Zasavsko sveto goro	TD Izlake	pohodništvo	Izlake – Zasavska gora	24. december

Največ tradicionalnih prireditev je s področja rekreacije in kulture, manj jih ima etnološko vsebino ali so kako drugače vezane na dediščino. Med najbolj obiskane sodijo prireditve okrog 1. maja, ob občinskih praznikih ter v novoletnem času, nekateri pohodi in prireditve, povezane z avtomobilističnim športom.

Večina občasnih ali tradicionalnih prireditev nima večjega pomena za turizem, nekatere pa so zaradi zanimivih vsebin, izvrstne organizacije, dobre promocije in vztrajnosti postale zanimive za obiskovalce iz širše okolice.

Med vrhunske kulturne dogodke, ki privabijo udeležence iz različnih delov Slovenije ter tujine, sodijo

- mednarodni festival komorne glasbe Valvasorjevi večeri, ki se dogaja prek vsega leta, prizorišče pa je predvsem kapela Medijskega gradu
- prireditev Srečanje flavtistov Slovenije, ki je postala ugleden mednarodni festival, ki vsako drugo leto v Zagorje za dva dni pripelje vrhunske instrumentaliste iz vsega sveta
- festival Rdeči revirji, ki ga v Hrastniku pripravlja Zavod Vitkar: na petdnevem festivalu se predstavljajo plesalci, glasbene skupine, likovni ustvarjalci iz Slovenije in tujine

- slikarska kolonija Izlake-Zagorje, najstarejše tovrstno druženje slikarjev v Sloveniji, ki poteka deset julijskih dni in privablja slikarje iz vseh delov Evrope
- slikarsko srečanje Ex-tempore Kum, druženje slikarjev na Kumu, ki se je letos razširilo še s kiparji in postavljanjem skulptur v krajinskem paru Kum

Omenjeni dogodki oziroma dogajanja za zdaj pritegnejo še premalo publike. Večina jih nima velikega turističnega potenciala, saj gre za ožja področja zanimanja, nekateri pa bi se lahko razvili v tudi za turizem pomemben dogodek.

Med športnimi in rekreativnimi dogodki po številčnosti izstopa pohodništvo, kjer ima posebno mesto novoletni pohod na Kum, ki ima zaradi dolge tradicije širok krog stalnih udeležencev iz vseh delov Slovenije. Stalnica sta mednarodna turnirja v kickboks v Zagorju in mednarodni rokometni turnir mladih rokometašev na Dolu in v Hrastniku, ki pa zaradi dojemanja teh športov kot manj atraktivnih privabita omejeno število gledalcev. Podobno velja za plavalno prireditev Lučkin memorial v Trbovljah, tekme v smučarskih skokih za dečke in deklice v skakalnem centru v Kisovcu in podobno.

Zelo malo prireditev je povezanih z materialno oziroma nesnovno dediščino Zasavja, prav te pa bi bile zaradi drugačnosti najbolj zanimive za obiskovalce od druge: med redke izjeme sodijo grajske prireditve, kakršni sta barona Janeza obisk in Grajske štorije, ki se izmenično vrstita na gradovih Medija in Gamberk, nadalje različne kmečke igre, ki obujajo nekdanje življenje na podeželju, skok čez kožo, ki ga skušajo obuditi v Zagorju.

Med organizatorji prevladujejo različna društva, ki imajo praviloma precejšnje težave z zagotavljanjem potrebnih sredstev, zaradi česar nekatere prireditve čez čas usahnejo, druge so že v začetku neambiciozne, malo sredstev je vloženi v njihovo prepoznavnost. Manj tovrstnih težav imajo različni zavodi in ustanove. K slabostim velja prišteti še slabo sodelovanje oziroma majhno povezovanje društev, ki praviloma ne presega krajevnih ali občinskih meja. Izjema je bila Ustanova Mat kultra, ki je pred leti prirejala raznovrsten ulični festival po prizoriščih širom Zasavja in z izvajalci od vsepovsod, vendar je festival zaradi pomanjkanja sredstev ugasnil.

4.1.6 Aktivno preživljanje prostega časa (tematske poti, športno-rekreacijska ponudba)

Zasavje ima bogato športno tradicijo, saj so se že pred stoletjem dokazovali telovadci zagorskega in trboveljskega Sokola (Slavko Hlastan je nastopil v olimpijski ekipi z Leonom Štukljem) ter drugih društev, ki so prav tako imela telovadne odseke.

Med športi z žogo je prednjačil nogomet, saj so bili prvi klubi ustanovljeni že v dvajsetih letih prejšnjega stoletja. Trboveljski Rudar je bil dolga leta po drugi svetovni vojni eden vodilnih slovenskih klubov v nogometu, rokometu in košarki. Po zatonu v devetdesetih letih se je središče športov z žogo preselilo v Zagorje.

Vrhunske rezultate so dosegali (in jih še) hrastniški kajakaši na divjih vodah, nadalje namiznoteniški igralci, trboveljski plavalci ter zagorski lokostrelci. Med najbolj uspešne z več medaljami iz največjih tekmovanj sodijo trboveljski in zagorski kegljači.

Zasavje ponuja številne možnosti za aktivno preživljanje prostega časa, ki se večinoma vežejo na naravne danosti. V vseh treh občinah deluje približno enako število športnih društev, skupaj jih je 93. Vsaka občina ima tudi javno krovno institucijo - zavod za šport v Trbovljah in Zagorju, ter kulturno-rekreacijski center v Hrastniku.

Poleg teh v regiji delujeta še dva manjša ponudnika fitness in wellness programov.

Glavnina društev je zelo dejavnih, nekaj jih organizira tudi večje, dokaj obiskane dogodke, nekateri med njimi, navedeni so v spodnji tabeli, bi lahko v prihodnosti ob primernem trženju postali pomembna turistična prireditve.

Obseg športne infrastrukture v Zasavju je relativno dober – vse tri občine imajo nove ali prenovljene športne dvorane, nogometne stadione, zunanja in notranja igrišča za košarko, tenis, odbojko... Naravne danosti nudijo številne možnosti za športe, ki se odvijajo na prostem (kolesarstvo, gorski tek, pohodništvo). V zadnjih letih so vse bolj priljubljeni adrenalinski športi, kot so športno plezanje, gorsko kolesarstvo, padalstvo, ki v regijo privabijo rekreativce ali tekmovalce iz drugih slovenskih regij in tudi tujine.

Tabela 9: Športna infrastruktura in večje športne prireditve po občinah (interna analiza RCR)

Občina	Razpoložljiva infrastruktura	Prireditve
Hrastnik	Zimsko-letni bazen s savno in masažo, športna dvorana Hrastnik, športna dvorana Dolanka, športni park z nogometnim igriščem, igriščem za rokomet in košarko ter atletsko stezo, igrišče za odbojko na mivki, 2 šolski telovadnici in zunanja igrišča, rolkarski poligon, zunanje drsališče, manjša igrišča pri planinskih domovih in krajevnih skupnostih, smučišče v Rajski dolini, naravno plezališče	- kolesarski vzpon na Kal - slovenski pokal v kajaku in spustu na divjih vodah
Trbovlje	Športna dvorana Polaj, športni park Rudar z atletskim stadionom in nogometnim ter rokometnim igriščem, odprt olimpijski bazen, športno igrišče Partizan, dve igrišči za odbojko na mivki, telovadnica Partizan, 4 šolske telovadnice in zunanja šolska igrišča, zunanje in pokrito tenis igrišče, pokrito badminton igrišče, pokrito igrišče za balinanje, 3 notranje plezalne stene, trim steza, fitness studio, rolkarski poligon, 4-stezno kegljišče, balinišče, strelski poligon, smučišča Medvednica, Lontovž, Trotovnik, manjša igrišča	- kolesarski vzpon na Kum - pohod z baklami na Mrzlico - spust z Javorja z gorskimi kolesi - mednarodni karate turnir - Lučkin memorial v plavanju - Mednarodna avtomobilska gorsko hitrostna dirka Trbovlje - Čeče

	planinskih domov in posameznih krajevnih skupnosti, 5 naravnih plezališč	
Zagorje ob Savi	Športna dvorana Zagorje ob Savi, športni kompleks Partizan, Evropark, nogometni stadion, pomožno nogometno igrišče, nogometno igrišče z umetno travo, športni dom Proletarec, zunanji in notranji bazen, zunanja športna igrišča, igrišče za odbojko na mivki, pokrito in zunanja tenis igrišča, vzletišče Ruardi, lokostrelski poligon, strelišče za zračno puško, rolkarsko igrišče, fitness studio, plezalna stena, smučišča Marela, Prvine, Vidrgar, skakalnica, 3 naravna plezališča	- pohod z baklami na Čemšeniško planino - pohod z baklami na Zasavsko goro - Slovenski open – Kickbox turnir Zagorje

V regiji je kar 38 različnih izobraževalnih poti – nekatere med njimi na zanimiv način vsebinsko dopolnjujejo športno-rekreacijsko ponudbo. Poti zajemajo raznolike tematike, prevladujejo pa kolesarske in konjeniške. Največ tematskih poti je v občini Zagorje in najmanj v Hrastniku.

Tabela 10: Tematske poti

Tematska pot	Hrastnik	Trbovlje	Zagorje	ZASAVJE
Št. pohodniških poti	2	2	2	6
Št. kolesarskih poti	2	3	9	14
Št. konjeniških poti	1	3	6	10
Št. etnoloških poti	0	1	/	1
Št. ekoloških poti	1	1	/	1
Št. ostalih poti	3	1	2	6
SKUPAJ	9	11	19	38

Analiza zbranih informacij je pokazala, da bi bilo moč nekatere tematske poti še učinkoviteje uporabiti v turistične namene (na primer: etnološka pot po rudarskih kolonijah, zasavska ekološka pot). Manjkajo tematske poti, ki bi poučevale o varstvenih območjih zajetih v program Natura 2000.

Trenutni pristopi trženja poti so premalo prodorni, premalo je povezovanja prek meja občin in regije.

4.2 Izvajalske organizacije na področju turizma

4.2.1 Turistične agencije

V Zasavju deluje šest turističnih agencij, ki pa se ne ukvarjajo s privabljanjem gostov v regijo. Njihova dejavnost je omejena na tako imenovani odhodni turizem. Dve od agencij navajata, da beležita tudi zanimanje za ogledne zanimivosti Zasavja, vendar je le-to majhno. Gre za organizirane skupine (sindikati, poslovni partnerji tukajšnjih podjetij, šole) predvsem iz Slovenije.

Nobena od agencij nima na voljo lastnih turističnih vodičev za vodenje po regiji. V primeru povpraševanja po ogledih jih napotijo na Zasavski muzej Trbovlje ali pa se povežejo z lokalnim turističnim društvom in njihovimi turističnimi vodiči.

Agencije nimajo na voljo kvalitetnega promocijskega gradiva o turističnih zanimivostih Zasavja. Predlagajo izdajo turističnega vodnika za vse zasavske občine. Predlagajo tudi izdelavo spominka ter so mnenja, da bi bilo za pritegnitev gostov v regijo potrebno organizirati večje prireditve, festivale, na katerih bi predstavili zasavsko (predvsem rudarsko) kulturno dediščino.

4.2.2 Kadri – turistični vodniki, animatorji, ostali izvajalci turistične ponudbe

Uradne evidence ali obsežnejših informacij o turističnih vodnikih ter animatorjih v Zasavju trenutno ni. Sledeče podatke smo zbrali s pomočjo vprašalnikov in številnih individualnih razgovorov.

Za vodene ogledne naravnih in kulturno-zgodovinskih znamenitosti po Zasavju je trenutno na voljo 20 turističnih vodnikov: osem jih je za potrebe vodenja po Zasavju usposobilo turistično društvo iz Trbovelj, po štiri turistični društvi iz Mlinš in Hrastnika, enega Kulturno-rekreacijski center Hrastnik. En vodnik ima licenco gospodarske zbornice za vodenje po Sloveniji, dva pa se z vodenjem ukvarjata povsem ljubiteljsko, brez licenc.

Na področju vodenja po regiji je zelo dejaven Zasavski muzej Trbovlje.

Poleg turističnih vodnikov je v regiji nekaj posameznikov, ki zainteresiranim ljubiteljsko predstavljajo Zasavje in nekatere zanimive nekdanje navade ter običaje tukajšnjega življa. Znano je družinsko gledališče Kolenc na Vačah (ki sicer spadajo v širšo zasavsko regijo). Po pestrem programu za goste od drugod je znano tudi gostišče Čop iz Podkuma, v zadnjem letu pa sta nov program (Grajske štorije), ki bi s primernim trženjem lahko postal del stalne turistične ponudbe, pripravila Turistično društvo Čemšenik in Društvo za razvoj Gamberka.

4.2.3 Organizacija izvajanja turizma v Zasavju

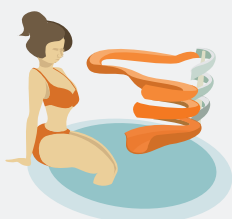
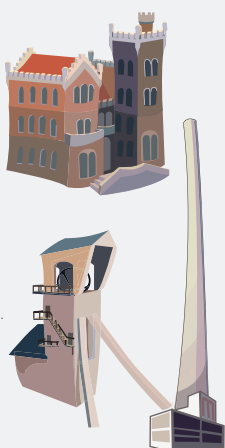
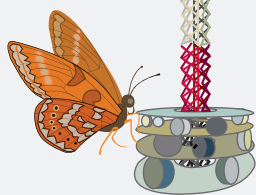
Zasavje nima krovne, regionalne institucije, ki bi skrbela za razvoj turistične ponudbe in njeno promocijo ter trženje, koordinacijo dogajanja med vsemi občinami, za zbiranje in hranjenje turističnih informacij, izvajanje analiz, raziskav ter statistike, upravljanje s turistično infrastrukturo javnega pomena.

Omenjene naloge delno opravlja več institucij:

- občinski oddelki za gospodarstvo ter oddelki za družbene dejavnosti,
- regionalna razvojna agencija,
- javne institucije kot so delavski domovi in muzej,
- turistična društva.

Privatni sektor ima vlogo ponudnika turističnih storitev. Sem spadajo predvsem gostinsko-nastanitveni ponudniki, ponudniki športno-rekreativnih programov, turistične kmetije. Močan civilni sektor predstavlja okrog 200 društev, klubov, zvez, ki so neposredno ali posredno povezana s turistično dejavnostjo: kulturna, turistična, športna društva, društva za zaščito okolja...

Vsi naštetni ponudniki ter potencialni ponudniki za turizem zanimivih programov pa delujejo brez krovnega načrta razvoja turizma v Zasavju ter brez učinkovitih, modernih pristopov trženja, kar poleg institucionalne razdrobljenosti ter pomanjkanja kadrov z znanjem s področja turizma predstavlja eno od ključnih ovir pri razvoju turizma v Zasavju.

O dobrem in slabem

5. ANALIZA PREDNOSTI, SLABOSTI, PRILOŽNOSTI, NEVARNOSTI

PREDNOSTI

Lega in dostopnost

- ugodna lega v središču države
- dobra izhodiščna točka za ogled Ljubljane in večine večjih turističnih zanimivosti v Sloveniji
- bližina Laškega in Rimskih Toplic
- bližina letališča Brnik in Maribor, relativna bližina mednarodnih letališč v Avstriji in Italiji
- relativna bližina do mejnih prehodov
- relativno dobra cestna povezava z ostalimi območji
- relativna bližina priključka na avtocesto Ljubljana-Maribor
- odlična železniška povezava
- relativna bližina mejnih prehodov s sosednjimi državami
- urejeno vzletišče za športna letala in helikopterje

Danosti

- slikovita pokrajina
- pestrost in razgibanost terena
- bogata naravna dediščina
- številne naravne znamenitosti in identificirana posebna varstvena območja (Natura 2000)
- bogata kulturno-zgodovinska dediščina
- specializirana industrijska dediščina
- zasnovane tematske poti (športno-rekreacijske, etnološka, ekološka...)
- bogastvo z vodnimi viri
- (pri)znane osebnosti s področja kulture, športa...

Turistična ponudba

- vzpostavljene in urejene tematske poti
- zanimiva ponudba Zasavskega muzeja
- delujoče turistične agencije
- relativno dobra športno-rekreacijska infrastruktura, mnogo možnosti za športne aktivnosti na prostem
- veliko zanimivih prireditev, vendar so trenutno le lokalnega pomena
- bližina urbanih središč (možnost za neposredno trženje)
- pestra paleta lokalnih kulinarčnih specialitet
- obujanje starih običajev in navad na podeželju

Organiziranost, sodelovanje, podporne institucije

- bogata in raznolika dejavnost društev
- relativno visoka stopnja lokalnih pobud (društva in druge iniciative civilne družbe)
- obstoj kadrovskega potenciala v regiji, ki je sposoben izvajati tudi večje projekte in omogočati koriščenje evropskih sredstev
- vedno večja osveščenost ljudi o pomenu zasavske ohranjanja kulturne dediščine

Širše okolje

- zadovoljiva telekomunikacijska in komunalna infrastruktura
- vzpostavljen sistem srednjega izobraževanja s področja gostinstva

SLABOSTI

Lega in dostopnost

- slabo urejene lokalne ceste
- slaba prometna povezanost z južnim delom Slovenije
- sorazmerna oddaljenost od večjih turističnih centrov
- dostopnost planinskih postojank z avtomobilom

Danosti

- ni prepoznavnosti varstvenih območij pod Naturo 2000
- slaba ponudba ogledov najbolj zanimivih naravnih in kulturnih znamenitosti
- ni prepoznavnosti Zasavja kot turistične destinacije
- manjka popis ter ocena rabe naravnih in kulturnih znamenitosti v turistične namene
- ni oznak naravnih in kulturnih znamenitosti, ni informacijskega gradiva in zemljevida

Turistična ponudba

- nepovezana in nerazvita turistična ponudba v regiji
- neprepoznavnost turistične regije kot destinacije
- slabo trženje obstoječih turističnih produktov – ni strategije trženja, ni skupne blagovne znamke
- nezadostna in neuravnotežena ponudba prenočišč (premalo prenočišč v mestih, neuravnoteženost ponudbe prenočišč po občinah, slaba kvaliteta nastanitve v planinskih domovih, neprilagojena ponudba prenočišč za različne ciljne skupine)
- neizkoriščen potencial hotela Medijske Toplice
- premalo gostinskih obratov z visoko cenovno ponudbo, slaba ponudba tradicionalnih jedi
- premajhne kapacitete gostišč
- pomanjkanje kvalitetnega promocijskega gradiva o turističnih zanimivostih Zasavja
- pomanjkanje izdelkov/storitev s področja turizma (premalo večjih dogodkov, festivalov...)
- nizke potrebe, želje, pričakovanja za razvoj turizma

- ni tipičnega zasavskega spominka
- neraziskane potrebe za razvoj turizma
- ni ustreznih označevalnih tabel

Organiziranost, sodelovanje, podporne institucije

- ni krovne, regionalne institucije, ki bi skrbela za dolgoročni razvoj turizma ter koordinirala, povezovala, usmerjala...delo ponudnikov turističnih proizvodov iz vsega Zasavja
- ni informacijskih centrov
- institucionalna razdrobljenost ter pomanjkanje kadrov z znanjem s področja turizma
- pomanjkanje sposobnosti divergentnega razmišljanja v zasavskem okolju
- slaba podpora idejam lokalnih iniciativ, še posebej posameznikov tako v okviru lastnih organizacij, še posebno pa pristojnih institucij širšega okolja zaradi ozkih interesov vplivnih posameznikov/skupin
- predolg odzivni čas za mobilizacijo potrebnih resursov za preverjanje in testiranje (zanimivih) idej posameznikov/skupin s strani prisotnih lokalnih institucij (oz. regionalne institucije, ki sploh ne obstaja)...
- ni upravljalca varstvenih območij (Natura 2000, Krajinska parka Kum in Mrzlica)
- ni povezovanja, sodelovanja društev znotraj regije

Širše okolje

- preveč zaprto okolje, usmerjeno na lokalni razvoj, ni povezanega delovanja znotraj regije
- šibko gospodarstvo
- onesnaženost zraka, vod, tal...
- načrtovanje sežigalnice v regiji

PRILOŽNOSTI

Legra in dostopnost

- izgradnja 3. razvojne osi preko Zasavja
- izgradnja sistema hitre železnice
- sanacija lokalnih cest ter temeljita obnova zasavske magistralne ceste
- izgradnja predora med Trbovljami in Savinjsko dolino
- dopolnitev izgradnje sistema kolesarskih poti

Danosti

- bogata in raznolika dejavnost društev
- vključevanje bogate kulturne in naravne dediščine v turistično ponudbo Zasavja
- vpetost rudarske in industrijske dediščine v turistično ponudbo Zasavja
- sodelovanje s priznanimi novodobnimi kulturnimi ustvarjalci
- razvoj pohodniškega, rekreativnega, adrenalinskega in izletniškega turizma

Turistična ponudba

- obnova oziroma izgradnja prenočitvenih kapacitet
- povezovanje v turistično ponudbo bližnjih turističnih centrov
- oživitvev Medijskih toplic
- izgradnja sistema turističnih/odprtih vrat kmetij
- izgradnja sistema tipične zasavske gostilne
- izdelava skupne strategije nastopa na turističnem tržišču
- promocija Zasavja ob glavnih prometnicah izven Zasavja
- organizirana ponudba adrenalinskih športov v Zasavju
- investicije v prenočitvene zmogljivosti planinskih domov
- turistični programi, ki nudijo avtentičnost, domačnost in etnološke doživljaje
- poslovni turizem
- razvoj mladinskega turizma
- izboljšanje gostinske ponudbe v planinskih domovih
- razvoj kulinaričnega turizma
- okrepiti sodelovanje s Srednja šolo Zagorje, ki izvaja program gostinsko-turističnega tehnika
- spodbujanje zaposlovanja v turizmu s strani občine, države (finančne spodbude za zaposlovanje v turizmu)
- vključitev »pozabljenih« znamenitosti v turistično ponudbo Zasavja
- razširiti / izboljšati ponudbo zasavskih smučišč
- uvajanje novih tematskih poti (turistična pot-nabiranje zelišč; povezovanje kolesarskih in izobraževalnih poti itd.)
- v turistično ponudbo dodati organizirane ogledne proizvodnje nekaterih podjetij (Steklarna...)
- vrhunske kulturne ali športne prireditve z dolgoletno tradicijo izkoristiti v turistične namene

Organiziranost, sodelovanje, podporne institucije

- vzpostavitev regionalne institucije, ki bo skrbela za razvoj turizma
- vzpostavitev enega ali večih turistično-informacijskih centrov
- dopolniti ponudbo raznih društev tako, da bo postala zanimiva za turizem
- določitev upravljalca krajinskih parkov na območju Zasavja
- spodbuditi sodelovanje znotraj regije in širše
- mednarodno sodelovanje (npr. vpenjanje kolesarskih poti v evropsko kolesarsko transferzalo, evropske splavarske poti...)
- razvoj podpornih institucij s področja turizma

Širše okolje

- povečati interes lokalnega gospodarstva za vlaganja v razvoj turizma v Zasavju
- urejanje okolice v mestnih središčih in vseh vstopnih mestih
- povečati vlogo varovanih območij pri promociji Zasavja kot turistični regiji
- razvoj lokalnega kot tudi širšega okolja na področju turizma
- izboljšanje kvalitete življenja zasavskih prebivalcev

NEVARNOSTI

Lega in dostopnost

- neuresničen načrt izgradnje 3. razvojne osi
- boljša ponudba s področja turizma v drugih okoljih

Danosti

- večji nezakoniti posegi na varovanih območjih
- ogrožanje populacij ogroženih vrst ptic
- povečanje onesnaževanja v regiji

Turistična ponudba

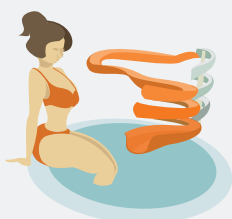
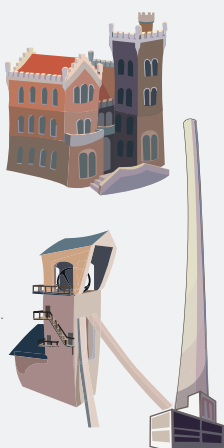
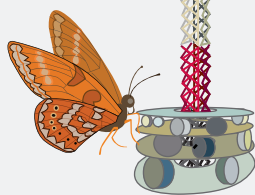
- pomanjkanje investicij v izboljšanje kvalitete nastanitev
- nezainteresiranost turistov za koriščenje turistične ponudbe
- nekonkurenčnost cen turistične ponudbe v primerjavi z ostalimi ponodbami
- pomanjkanje idej za ponudbo spominkov
- pomanjkanje lokalnih vodnikov, ki bi znali na ustrezen način predstaviti posamezne znamenitosti

Organiziranost, sodelovanje, podporne institucije

- nezainteresiranost sodelovanja podpornih institucij zaradi pomanjkanja časa in/ali denarja

Širše okolje

- poslabšanje kvalitete okolja predvsem zaradi morebitne izgradnje novih termoenergetskih objektov ali sežigalnic
- veriga HE na srednji Savi

Tri krasne za tri krasne

6. PREDNOSTNA PODROČJA RAZVOJA TURIZMA V ZASAVJU

Turizem v preteklosti ni veljal in še vedno ne velja za pomembno gospodarsko panogo v Zasavju, kar se odraža v pomanjkljivi oziroma slabi infrastrukturi.

PRENOČITVENE ZMOGLJIVOSTI

Na prvem mestu med oteževalnimi dejavniki je pomanjkanje nastanitvenih objektov, njihova nesorazmerna razporejenost in neustrezna kakovost za določene skupine gostov. Hotela v Hrastniku in Trbovljah sta bila že pred veliko leti preurejena v poslovne oziroma stanovanjske prostore, tako da je edini hotel v regiji na Izlakah. Kakovost same nastanitve je ustrezna, slabša oziroma pomanjkljiva je druga hotelska ponudba. Prenočitvene kapacitete nudita še gostišči v Zagorju in na Vidrgi.

Največ prenočitvenih zmogljivosti je v planinskih domovih, vendar ta kakovostno in lokacijsko ne ustreza za številne goste.

Podatki kažejo, da povpraševanje po nočitvah presega trenutno ponudbo. To velja predvsem za povpraševanje v kategoriji poslovnega in mladinskega turizma.

Za razvoj turistične ponudbe Zasavje nujno potrebuje nove prenočitvene kapacitete tretje kategorije v mestih, izboljšano kakovost nastanitve v planinskih domovih in možnost prenočitev na turističnih kmetijah.

Brez dovolj urejenih nastanitvenih zmogljivosti ni moč razvijati turistične ponudbe za goste, ki bi v Zasavje prišli za daljši čas. Zato je v takšni situaciji smiselno razvijati predvsem programe za enodnevne goste.

ORGANIZACIJA TRŽENJA V TURIZMU

V Zasavju je presenetljivo veliko število turističnih vodnikov, ki so usposobljeni za vodenje po Zasavju, kar je ena redkih svetlih točk podpornega okolja.

Velika težava je, da v regiji ni niti ene javne ali zasebne institucije, ki bi se načrtno ukvarjala s privabljanjem turistov v regijo; obstoječe turistične agencije posredujejo le programe za letovanja ali potovanja drugje. Prav tako ni turistično-informacijskih centrov ali drugih središč, kjer bi potencialni gost dobil iskane informacije in gradiva o Zasavju. Navori posameznih ponudnikov in društev so nepovezani in usmerjeni le v lastno hišno ponudbo.

Na področju izdajanja informativnega in propagandnega gradiva je stanje za odtенок boljše, kar je zasluga posameznih društev in organizacij. Težave so, ker teh informacij ni mogoče dobiti na enem mestu, ker so praviloma ozko vezane na posamične občine, ponudnike ali dogodke. Tako je ena redkih ali morda celo edina splošna zasavska predstavitev monografija Zasavje, nekje sredi Slovenije. Potrebna bi bila izdaja nekaterih osnovnih del, kot sta na primer vodnik po Zasavju in turistični zemljevid Zasavja.

Med gradivi sicer prevladujejo internetne strani, zloženke in nekaj obširnejših publikacij, kot so vodniki po muzejskih zbirkah.

Nadalje je za večjo prepoznavnost zasavske ponudbe potrebno izdelati znak in enotno grafično podobo.

Kljub takšnemu stanju v Zasavju deluje veliko število društev, klubov, zasebnikov in javnih institucij, ki si prizadevajo izboljšati stanje. Njihovo delovanje praviloma ni podprto s

finančno in drugimi oblikami pomoči, usmerjeno je v manjša vsebinska ali geografska področja. Za razvoj turističnih proizvodov, ki bi osvežile zasavsko ponudbo in jo naredilo bolj zanimivo – na primer doživljajske poti, tematske »dežele« in podobno – bi bilo potrebnega več sodelovanja in koordiniranja aktivnosti, več promocijskih aktivnosti in predvsem več vsakršne pomoči entuziastom.

GOSTINSKA PONUDBA

Eden temeljev je gostinska ponudba, ki je precej številčna; izjema je Hrastnik, kjer je majhno število gostišč, restavracij in tudi okrepčevalnic ter barov. Večina gostinskih obratov spada v srednji kakovostni razred, res redki pa izstopajo s ponudbo in urejenostjo ter dosegajo višjo kakovostno in cenovno raven.

Rezultati analize kažejo precejšen manjko v ponudbi tradicionalnih zasavskih jedi in ekološko pridelane hrane. Zadeva je, če obstaja med gostinci interes in med gosti povpraševanje, hitro popravljiva, saj je področje zasavske kulinarike teoretično dobro obdelano v knjigi Teknilo nam je, ki jo je izdal Zasavski muzej, in v zbirki receptov, ki so jih zbrali na Srednji šoli Zagorje. Ponudba barov in slaščičarn je relativno številčna. Kvaliteta barov je v povprečju srednjega razreda, se pa v zadnjih letih kaže trend izboljševanja, medtem ko je ponudba slaščičarn klasična. V regiji ni specializirane kavarne ali čajnice.

Zbrani podatki kažejo, da ponudba ustreza potrebam tukajšnjih prebivalcev, njen trenutni obseg in kvaliteta pa sta praviloma premalo privlačna za turiste.

ŠPORT IN REKREACIJA

Precej dobro je stanje na področju infrastrukture, ki je v celoti ali deloma namenjena kulturnim in športnim prireditvam, kar odpira možnosti kulturnega in športnega turizma, pri čemer ostaja težava z nastanitvenimi zmogljivostmi.

Med slabosti sodijo slabo označevanje oziroma obeleževanje objektov, ni enotnega in celovitega informacijskega sistema, ki bi združeval precej pestro ponudbo, šepa promocija dogodkov in prireditev, kar velja tudi za tiste, ki so zelo ambiciozno zasnovane in odlično izpeljane ter bi si zaslužile publiko iz širšega okolja.

Naravne danosti Zasavja ponujajo širok spekter športno-rekreacijskih aktivnosti odmaknjene iz dolin v zasavske hribe in planine. Velik potencial za ureditev večjih športno-rekreacijskih kompleksov na prostem predstavljajo površine, nekdanje izrabljane v industrijske namene, v Trbovljah in Hrastniku, medtem ko so v Zagorju na tak način že uredili Evropark Ruardi.

Na področju športa je dejavnih približno sto društev, klubov in javnih institucij, podobno je tudi število na področju kulture. Mnogi med njimi pripravljajo prireditve, ki so zanimive za domače obiskovalce, jih pa v regiji še ne izkoriščamo kot del ponudbe za goste od drugod.

Razmisliti bi veljalo o ureditvi prenočitvenih kapacitet, namenjenih ciljni skupini športnikov in rekreativcev (kamp, mladinski hotel).

KULTURNO-ZGODOVINSKA DEDIŠČINA

Velik potencial predstavlja bogata stavbna dediščina, ki poseljuje podeželje in urbana središča. Izpostaviti velja njen rudarsko-stanovanjski del, ki je precej unikaten in deloma že namenjen turističnim obiskom (etnološka pot, muzejsko urejena rudarska stanovanja), je pa moč to ponudbo še razvijati v smislu večjega dopolnjevanja z nesnovno dediščino.

Kulturo bi bilo potrebno v večji meri vgrajevati v širše turistične programe, prav tako pa je mogoče oblikovati zgolj kulturno obarvane programe. Še izpuščene priložnosti so nekateri

sodobnejši pojavi in imena, kot so Laibach, En knap in podobna, ki so znana v zelo širokem okolju in jih je moč predstaviti na zelo sodobne načine. Podobno velja tudi za nekatera starejša imena, dogodke, gibanja in pojave.

DOGAJANJE

Čeprav je v sami regiji moč pogosto slišati, da se v njej nič ne dogaja, analize kažejo, da gre zgolj za frazo. Zbrani podatki, čeprav še pomanjkljivi, kažejo, da se v regiji odvija veliko zanimivih kulturnih, zabavnih, športno-rekreacijskih dogodkov, vendar pa se le-ti običajno ne promovirajo in tržijo na način, ki bi omogočal, da bi postali prepoznavni kot del turistične ponudbe Zasavja.

Značilno je, da se organizatorji redko povezujejo s podobnimi društvi, prav tako se le izjemoma vsebine določene prireditve medsebojno dopolnjujejo.

POSEBEJ DRAGOCENO

Zasavje ima izrazito dvojno podobo z urbanimi dolinami in njihovim industrijskim značajem ter okoliškimi hribovitimi predeli z mnogimi naravnimi danostmi, ki so po večini zelo slabo ali pa v turistične namene sploh še neizkoriščene.

V regiji je sedem varstvenih območij, ki spadajo v program Natura 2000. Slednja v navodilih o varovanju predpisuje dovoljene aktivnosti za posamezna območja. Le-ta pa so zelo slabo poznana ponudnikom turističnih dejavnosti, saj večina ne pozna niti varstvenih območij iz Nature 2000.

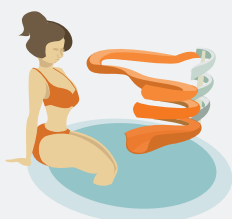
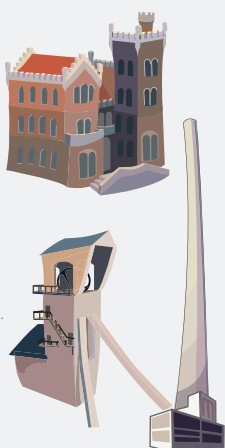
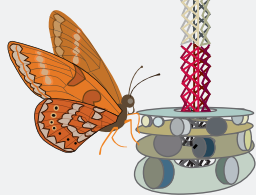
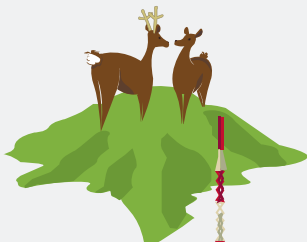
Ob upoštevanju pravil Nature 2000 in po pripravi celovitega pregleda ter ocene rabe naravnih znamenitosti v turistične namene, bo moč izpostaviti ključne za turizem privlačne naravne danosti Zasavja in domisliti način njihove rabe (označitve, razlagalne table, vodene poti in podobne aktivnosti).

Pripravili smo tudi oceno turističnega potenciala posameznih prireditev ter območij, ugotovitve vseh analiz pa strnili v tri ključna prednostna področja razvoja turizma v Zasavju:

1. Rudarsko-industrijska dediščina

2. Podeželje

3. Kulturni turizem

Smelo v bodočnost

7. VIZIJA IN STRATEŠKI CILJI RAZVOJA TURIZMA V ZASAVJU DO LETA 2013

Zasavje ne bo nikoli prizorišče množičnega turizma, ker tega prostor ne dopušča, postalo pa bo zanimiv cilj za iskalce neznanega in drugačnega. Gostov ne bo uspelo zadržati za dalj časa, jih pa bo privabljal vedno znova.

Priti v Zasavje bo pomenilo stopiti v svet kontrastov, ko se le nekaj korakov od urejenih manjših urbanih dolin z zanimivo preteklostjo in sodobno ponudbo dviguje manj znano neokrnjeno hribovsko podeželje in njegova domačnost. Bo izgubljanje časovnega sidra, saj se staro in novo ves čas prelivata, in razbijanje barvne slepote, ki še vedno ne prepozna Zasavja v vseh barvah. Bo preplet snovnih ostalin robustne preteklosti in njihove krhke mistike.

Ljudje bodo radi poslani v tri krasne.

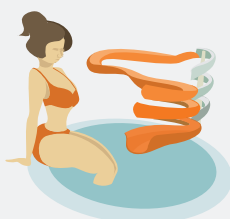
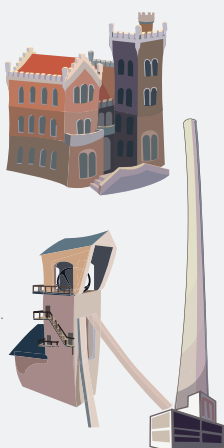
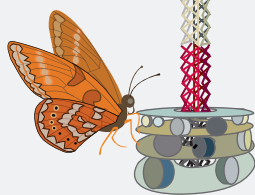
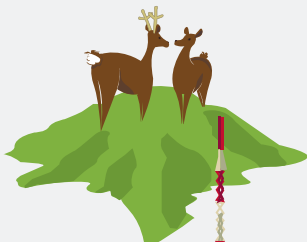
Strateški cilji operativnega programa

Da bi v čim večji meri sledili viziji in uspeli v naše kraje privabiti čim več obiskovalcev, bomo institucije, društva, podjetja in posamezniki, ki smo sodelovali pri pripravi Operativnega programa razvoja turizma v Zasavju do leta 2013 skušali:

1. V turistične namene bolje izkoristiti številne naravne danosti in kulturno-zgodovinsko dediščino Zasavja in s tem prispevati k pripravi kvalitetnejše in pestrejšje turistične ponudbe Zasavja
2. Spodbuditi investicije v izboljšanje obstoječih ter novih prenočitvenih in gostinskih zmogljivosti
3. Izboljšati poznavanje varstvenih območij Natura 2000 ter spodbuditi razvoj sonaravnih turističnih dejavnosti na posebej zaščitenih območjih naše regije
4. Izdelati strategijo učinkovitega trženja turizma v Zasavju pod skupno blagovno, znamko in enotno grafično podobo
5. Povečati sodelovanje med institucijami, občinami, društvi znotraj regije ter vzpostaviti novo organizacijo dela na področju turizma vključno s krovno institucijo ter turistično-informacijskimi centri

- 6.* Na novo domisliti vlogo Medijskih Toplic v turistični ponudbi regije ¹

¹ V času nastajanja pričujočega dokumenta je bilo to neizvedljivo, saj se sedanji lastniki Hotela Medijske Toplice niso odzvali povabilu k sodelovanju.

Kam merimo?

8. SPECIFIČNI CILJI IN UKREPI ZA RAZVOJ TURIZMA

Splošni cilj operativnega programa je postaviti Zasavje na turistični zemljevid Slovenije ter ga z novo ponudbo, enotno organiziranostjo in prepoznavno podobo narediti zanimivega za obiskovalce od vsepovsod.

Specifični (merljivi) cilji so:

- vzpostaviti profesionalno organizacijo, ki bo skrbela za dolgoročni razvoj turizma v Zasavju in izvajala načrtovane aktivnosti projekta,
- pripraviti in izvesti enotni koncept trženja ter oglaševanja turistične ponudbe Zasavja,
- razvijati blagovno znamko V 3 krasne in standarde za njeno uporabo,
- pripraviti nove turistične produkte in skrbeti za njihovo trženje,
- organizirati usposabljanja svetovanja za lokalne turistične ponudnike,
- pripraviti analize in strokovne študije za področju turizma ter
- izdelati dolgoročno strategijo razvoja turizma v Zasavju.

Sklopi načrtovanih aktivnosti za dosego zastavljenih ciljev:

- 1. Vzpostavitev organizacije, ki bo skrbela za dolgoročni razvoj turizma v regiji in izvajala v projektne predlogu definirane aktivnosti**
 - 1.1. Animiranje podjetij in javnih institucij za vstop v partnerstvo
 - 1.2. Oblikovanje celostne grafične podobe podjetja ter tisk operativnih in osnovnih promocijskih tiskovin
 - 1.3. Oblikovanje, postavitve in vzdrževanje spletne strani organizacije
- 2. Priprava in izvedba enotnega koncepta trženja in oglaševanja**
 - 2.1. Vzpostavitev in redna nadgradnja spletnega turističnega portala Zasavja
 - 2.2. Sofinanciranje oblikovanja in postavitve spletnih strani turističnih ponudnikov iz regije
 - 2.3. Promocija zasavske turistične ponudbe med turističnimi ponudniki iz Slovenije in tujine
 - izvedba promocijskih dogodkov za specifične ciljne skupine (mediji, turistične agencije, šolarji, upokojenci, sindikalne skupine, podjetniki...)
 - priprava in izdaja tiskanega informacijsko-promocijskega gradiva (brošure, zloženke, osvežitve vsebine in ponatis turističnega vodnika)
 - sofinanciranje priprave in izdaje informacijsko-promocijskega materiala turističnim ponudnikom iz regije
 - priprava in izdelava razstavno-prodajnih stojnic ter drugih promocijskih produktov, namenjenih celovitemu trženju zasavske turistične ponudbe pod skupno blagovno znamko

- organizacija seminarjev, konferenc
- objave v lokalnih, regionalnih, nacionalnih tiskanih ter avdiovizualnih medijih in oglaševalske akcije na spletnih straneh
- udeležba na slovenskih in mednarodnih sejmih
- trženje prek turističnih agencij
- oglaševanje preko blogov, forumov, mobilnih operaterjev
- vključitev zasavske turistične ponudbe v druge slovenske in tuje turistične kataloge in druga promocijska gradiva

- 2.4. Priprava načrta ureditve smernih tabel in enotne signalizacije turističnih znamenitosti Zasavja in oblikovanje le-teh

3. Razvijanje blagovne znamke V 3 krasne in njenih standardov

- 3.1. Vzpostavitev strokovne komisije pristojne za podeljevanje standardov
- 3.2. Priprava pravilnika o delovanju in pristojnostih strokovne komisije ter pravilnika o načinu podeljevanja blagovne znamke (nadgradnja obstoječih standardov uvajanja blagovne znamke)
- 3.3. Informiranje lokalnih turističnih ponudnikov o blagovni znamki, načinu pridobitve ter prednostih nosilcev blagovne znamke
- 3.4. Izvedba natečaja za pridobitev blagovne znamke in izbor turističnih ponudnikov, ki dosegajo standarde blagovne znamke
- 3.5. Oblikovanje in izdelava enotnih nosilcev za promocijska gradiva in spominke, določitev lokacij zanje in njihova postavitve
- 3.6. Oblikovanje in izdelava oznak za nosilce blagovnih znamk ter drugih oznak namenjenih promociji blagovne znamke (znaki za nastanitve, gostišča, prireditve, spominke)

4. Priprava novih turističnih produktov in njihovo trženje

- 4.1. Priprava novih programov vodenih izletov in ogledov za specifične ciljne skupine (pohodniki, šolarji, upokojenci, podjetja, ljubitelji industrijske dediščine...)
- 4.2. Priprava izletov po želji obiskovalcev
- 4.3. Priprava izletov v sodelovanju z drugimi regijami in destinacijami v Sloveniji
- 4.4. Nadgradnja obstoječih in organizacija novih prireditev
- 4.5. Priprava novih tematskih poti in dopolnitev obstoječih
- 4.6. Priprava nove in dopolnitev obstoječe športne ponudbe
- 4.7. Spodbujanje vzpostavljanja turističnih eko-kmetij in razvijanja ponudbe na njih
- 4.8. Iskanje potencialnih investorjev v razvoj turističnih zmogljivosti
- 4.9. Organizacija strokovnih posvetov
- 4.10. Zasnova interaktivnega produkta in iskanje možnosti za njegovo realizacijo
- 4.11. Spodbujanje nastanka novih nastanitvenih kapacitet ter obnova obstoječih
- 4.12. Izvedba razpisov za spominek ter izbor najboljših predlogov, spodbujanje njihovega udejanjanja
- 4.13. Vzpostavitev prodajne mreže spominkov

5. Priprava in izvedba usposabljanj ter svetovanj namenjenih lokalnim turističnim ponudnikom

- 5.1. Priprava in izvedba programov usposabljanja za turistične vodnike
- 5.2. Organizacija seminarjev za obstoječe turistične ponudnike iz regije
- 5.3. Organizacija delavnic, predavanj na zasavskih osnovnih in srednjih šolah ter ljudski univerzi
- 5.4. Izvedba predavanj v sklopu večjih kulturnih dogodkov v regiji
- 5.5. Sodelovanje na konferencah v Sloveniji in tujini
- 5.6. Svetovanje podjetnikom, podjetjem, društvom pri razvijanju turistične poslovne ideje in pomoč pri pripravi projektnih predlogov, pridobivanju finančnih sredstev
- 5.7. Animiranje širše javnosti v aktivnosti, povezane z razvojem turistične ponudbe

6. Priprava analiz in strokovnih študij

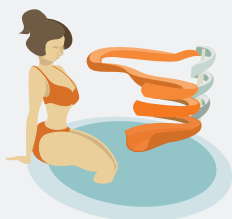
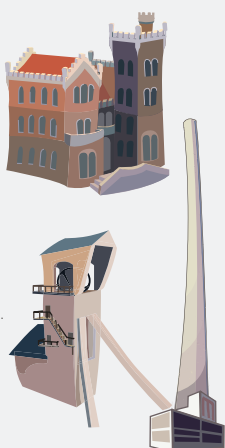
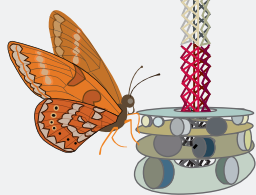
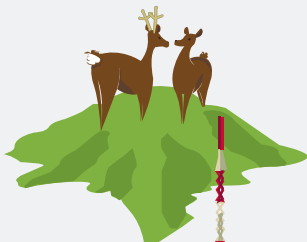
- 6.1. Zbiranje statističnih podatkov, urejanje in obdelava baz podatkov potrebnih za pripravo strokovnih strateških študij za področje turizma (izvedba anket...)
- 6.2. Priprava raziskav in analiz turistične ponudbe v Zasavju
- 6.3. Priprava strokovnih študij in analiz v sodelovanju z domačimi in tujimi raziskovalnimi institucijami ter posameznimi strokovnjaki

7. Priprava strategije razvoja turizma v Zasavju do leta 2020

- 7.1. Priprava analiz in strokovnih študij za pripravo dolgoročne strategije
- 7.2. Sodelovanje s strokovnjaki iz Slovenije in tujine
- 7.3. Vključevanje širše javnosti, povezane z razvojem turistične ponudbe v pripravo predlogov za strategijo razvoja turizma v Zasavju (delavnice, seminarji)

Predvidene aktivnosti so finančno ovrednotene v poglavju 13 tega dokumenta. Tam smo podali tudi okvirni časovni načrt izvedbe aktivnosti od leta 2010 so konca leta 2013 ter definirali možne vire financiranja.

Pokazatelji, s katerimi bomo lahko merili uspešnost izvajanja operativnega programa izhajajo neposredno iz navedenih ključnih aktivnosti. Način spremljanja in vrednotenja uresničevanja zastavljenih ciljev podajamo v 14. poglavju.

Naprej z naravo!

9. MOŽNOSTI ZA RAZVOJ TURIZMA NA OBMOČJIH NATURA 2000

Pri načrtovanju razvoja turizma in njegovih dejavnosti na območjih Natura 2000 je potrebno upoštevati splošne in podrobne varstvene usmeritve za varstvo posebnih območij.

Turizem je močno odvisen od zdravega, naravnega okolja, zato mora nujno slediti načelom trajnostnega razvoja, s tem pa lahko bistveno prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti, ker jo pomaga ekonomsko ovrednotiti kot dobrino, ki sicer nima tržne vrednosti. Sodobna usmeritev v »zeleni« turizem ali alternativni turizem je odvisna od ohranjenosti biotske raznovrstnosti oziroma narave. Biotska raznovrstnost daje visok simbolni pomen in posredno višjo ceno proizvodom, ki jih turizem trži (npr. prenočišča, kakovostna domača prehrana, izvenpenzijska poraba), hkrati pa omogoča doživljanje rastlinskih in živalskih vrst.

Slednje je pomembna prvina trženja pri turistični ponudbi podeželja, ki jo išče segment kupcev z visoko razvito zavestjo o pomenu zdravega okolja in nujnosti njegovega ohranjanja. Območja s temi danostmi so sorazmerno dostopna, premalo pa je razvita infrastruktura, ki bi obiskovalcem primerno ponudila naravne vrednote in jih hkrati usmerjala na dele območij, ki prenesejo večje turistične obremenitve (npr. informacijski centri, ekomuzeji, učne in doživljajske poti). S takšno infrastrukturno ureditvijo je možno tudi uspešno ozaveščati ljudi o pomenu biotske raznovrstnosti.

Neustrezne oblike turizma lahko bistveno pripomorejo k zmanjšanju biotske raznovrstnosti, praviloma so povezane s preveliko intenzivnostjo (množični turizem). Brez tega ni mogoče zagotoviti ohranjanja biotske raznovrstnosti ali zmanjšati porabe neobnovljivih virov. Načela turističnega razvoja morajo vključevati ohranjanje pestrosti, značilnosti in lepote narave in krajine ter razvoj ustreznih rekreacijskih območij skladno z naravovarstvenimi načeli.

Varstvene omejitve ne izključujejo razvoja turizma na teh območjih oziroma njihovo vključevanje v turistično ponudbo regije. Za vsako od zasavskih sedmih varstvenih območij, ki sodijo v program Natura 2000, obstajajo omejitve pri njihovem izkoriščanju:

- **Posavsko hribovje – ostenja**

Izvajanje posegov na tem območju se mora prilagoditi življenjskim ciklom sokola selca in planinskega orla, zlasti v obdobju razmnoževanja in vzreje mladičev ter prezimovanja tako, da se dejavnosti usmerja stran od gnezdišč.

- **Čemšeniška planina**

Geomorfoloških značilnosti površja, ki so osnova ustreznim ekološkim pogojem za ohranitev habitatov na Čemšeniški planini, naj se ne spreminja. Ohranjajo naj se gozdne in travnate površine ter raba ki ohranja travišča in njihovo vrstno sestavo.

- **Medija – borovja**

Upoštevalo se varstvene usmeritve na način, da se ohranja namembnost zemljišč, športno rekreacijske in turistične dejavnosti ter gozdna in javna infrastruktura pa se morajo izvajati na način in v obsegu, ki ne ogrožajo habitatnega tipa.

- **Kum**

Geomorfoloških značilnosti površja, ki so osnova ustreznim ekološkim pogojem za ohranitev habitatov na Kumu, naj se ne spreminja. Ohranjajo naj se gozdne in travnate površine ter raba ki ohranja travišča in njihovo vrstno sestavo. Vodotoki naj se ohranjajo v čim bolj naravnem stanju. Izvajanje posegov na poslopih naj se kar najbolj prilagodi življenjskim ciklom netopirjev.

- **Kandrše**

Na območje veljajo usmeritve, ki naj ohranjajo gozdne in travne povriše na način, da se kmetijske površine gnoji s hlevskim gnojem, z minimalnim vnosom mineralnih gnojil ter škropiv. Vodotoki naj se ohranjajo v čim bolj naravnem stanju. Izvajanje posegov na poslopih naj se kar najbolj prilagodi življenjskim ciklom netopirjev.

- **Mrzlica**

Upoštevalo se varstvene usmeritve na način, da se ohranja namembnost zemljišč, športno rekreacijske in turistične dejavnosti ter gozdna in javna infrastruktura pa se morajo izvajati na način in v obsegu, ki ne ogrožajo habitatnega tipa. Upoštevalo naj minimalne zahteve za ohranjanje redkih pol naravnih suhih travišč ter grmovnih faz.

- **Kopitnik**

Upoštevalo se varstvene usmeritve na način, da se ohranja namembnost zemljišč, športno rekreacijske in turistične dejavnosti ter gozdna in javna infrastruktura pa se morajo izvajati na način in v obsegu, ki ne ogrožajo habitatnega tipa. Upoštevalo naj se minimalne zahteve za ohranjanje rastišč.

Natančnejši opis varstvenih območij Natura 2000 ter podrobnejših varstvenih usmeritev podajamo v Prilogah 1 in 2 tega dokumenta.

Cilji in usmeritve razvoja turizma na varstvenih območjih

CILJ

- Oblikovanje bolj uravnotežene in trajnostno usmerjene turistične ponudbe z vpletanjem naravnih znamenitosti vanjo ter upoštevanjem potenciala vse države in ogroženosti posameznih znamenitosti.

USMERITVE

- S ponujanjem vrednot biotske raznovrstnosti oblikovanje novih turističnih produktov in storitev, ki povečujejo prihodek in število delovnih mest v turizmu
- Zmanjšati obremenitev okolja, ki jo lahko povzroča razvoj turizma, s spodbujanjem okoljsko sprejemljivih dejavnosti, primernih za lokalno (v geografskem pomenu) turistično gospodarstvo
- Razvoj oziroma izgradnja zavarovanemu območju primerne turistične in rekreacijske infrastrukture, še posebno v in ob narodnih, regijskih in krajinskih parkih, z namenom usmerjati dostop javnosti do območij (tudi rekreacijskih) v zavarovanih območjih
- Uvedba zoniranja v zavarovanih območjih za usmerjanje dostopa javnosti z določitvijo več kategorij območij: od predelov, kjer velja prepoved obiska, do predelov, kjer je zaželeno razvijati ustrezno turistično infrastrukturo
- Spodbujanje do okolja prijazne in uravnotežene rasti turizma in do narave prijaznih oblik tovrstne gospodarske rabe prostora ob zmanjševanju pritiska na biotsko raznovrstnost
- Prostorsko usmerjanje in časovno usklajevanje dejavnosti za preprečevanje motenja in uničevanja živali in rastlin
- Ozaveščanje turističnih delavcev in turistov o pomenu biotske raznovrstnosti za kakovostno turistično ponudbo (npr. tekmovanja za naravovarstvene ali okoljevarstvene nagrade).

9.1 Načrt promocijskih aktivnosti in možnosti razvoja sonaravnih turističnih produktov po posameznih območjih Natura 2000

V tem poglavju bomo predstavili, katere aktivnosti bi bilo smiselno uvesti na posebej dragocenih in varovanih zasavskih območjih Natura 2000 na način prijazen naravi, usklajen s strogimi pravili o dovoljenih dejavnostih hkrati pa zanimiv za obiskovalce.

Da bi pripravili čim bolj realen in učinkovit nabor aktivnosti usmerjenih v nastanek novih turističnih produktov, smo izvedli analizo obstoječih študij in dokumentov, ki vsebujejo informacije o območjih Natura 2000 in se ukvarjajo z razvojem podeželja. Preučili smo, kakšne posledice prinaša pridobitev statusa s programom Natura 2000 zaščitenega območja za določeno regijo. Teoretično pridobljene informacije smo preverili tudi na terenu. Opravili smo vrsto razgovorov s predstavniki društev, krajevnih skupnosti, kmetij, upravniki koč in gostincev, ki delujejo na območjih Nature.

Plod preučevanj in raziskave so izdelane analize prednosti, slabosti in priložnosti o obstoječi turistični ponudbi, paket predlogov za razvoj nove ponudbe ter načrt promocije le-te za posamezno območje Natura 2000. Identificirali smo štiri območja, ki jih ocenjujemo kot primerna za razvoj turističnih dejavnosti in jih predstavljamo kot štiri turistične produkte:

- Krajinski park Kum,
- Čemšeniška planina in Krvavica,
- Kandrše,
- Kopitnik in Mrzlica.

Vsako od navedenih območij skriva mnoge potencialne razvoja turizma, prav tako so geografsko na dovolj ugodnih lokacijah. Ostala območja vključena v Naturo 2000 v Zasavju smo sicer vključili v skupno ponudbo območij Natura, vendar pa niso primerna za uvajanje samostojnega turističnega produkta saj ponujajo premalo (Medija-borovja, Reber-borovja) ali pa so tam živeče živalske vrste izjemno občutljive (Posavsko hribovje-ostenja – sokol selec in planinski orel). To ne pomeni, da katerega od območij izključujemo iz turističnega zemljevida Zasavja, menimo pa, da se je pri prvih korakih razvoja turizma na posebej dragocenih območjih Zasavja smiselno omejiti na tista, ki kažejo realnejše možnosti za nastanek dobrega turističnega produkta.

9.1.2 Učinki pridobitve statusa območja Natura 2000

Dodelitev statusa območja Natura 2000 je razvojni ukrep, ki sam po sebi nima negativnih učinkov oziroma je sama njegova uvedba že odziv na negativne razsežnosti gospodarskega razvoja, čeprav ga prebivalci okolja, ki si pridobi ta status, sprva pogosto dojemajo ravno nasprotno. Prinaša namreč številne omejitve in tamkajšnjim prebivalcem zapoveduje uvedbo novih načinov delovanja (obdelava zemlje, košnja...). Zato je potrebno prebivalce območij Natura 2000 čim bolj seznaniti s pozitivnimi učinki in jim predstaviti nove dimenzije razvoja določenega okolja, ki jih ponuja ta status. Morebitne izgube zaradi dodelitve statusa Natura 2000 so oportunitetne izgube zaradi neizrabljenih priložnosti. Naš cilj je doseči čim boljše osveščenost prebivalcev območij Natura 2000 o njihovih prednostih in novih priložnostih, zato smo pripravili nabor promocijskih aktivnosti, ki bi jih bilo smiselno izvajati na območjih Natura 2000 in tudi širše v regiji, saj je program Natura 2000 slabo prepoznan tako med prebivalci na območjih Natura 2000 kot tudi med prebivalci Zasavja izven zaščitenih območij.

9.1.3 Priložnosti za razvoj na območjih Natura 2000

Po veljavni nacionalni strategiji o ohranjanju biotske raznovrstnosti so cilji gospodarjenja z biotsko raznovrstnostjo:

- usposobitev domačega prebivalstva za vodenje in izvajanje novih dejavnosti, ki jih omogoča in prinaša varovano in zavarovano območje, še posebej narodni, regijski ali krajinski park;
- okrepitev kapacitet ustreznih ustanov, ki so vključene v ohranjanje biotske raznovrstnosti in trajnostno rabo njenih sestavin;
- spodbujanje ekološkega kmetijstva in podpiranje trženja ekoloških proizvodov iz območja parkov;

- izvajanje kmetijsko-okoljskih programov, ki pomagajo ohranяти pomembne habitate in omogočajo rentabilnost kmetij z ekstenzivno kmetijsko proizvodnjo;
- podpiranje takšne modernizacije in obnove kmetijskih gospodarstev, ki prispeva k večji sonaravnosti in nižjemu obremenjevanju okolja;
- spodbujanje ekonomske diverzifikacije in razvoja dopolnilnih dejavnosti na kmetijah, ki temelji na biotski raznovrstnosti;
- spodbujanje povezovanja kulturnih programov s programi ohranjanja biotske raznovrstnosti in varstva kulturne dediščine;
- pravočasno ugotavljanje in preprečevanje negativnih trendov, ki jih na doslej neposeljena območja prinaša razvoj prometne infrastrukture

Vzroki ogrožanja biotske raznovrstnosti so sistemski - predvsem neintegralna uporaba potencialov biotske raznovrstnosti, ki se kaže v uporabi večnamenskih bogastev, kot da bi bila enonamenska. Ta pomanjkljivost javnega in privatnega upravljanja naravnih razvojnih potencialov se kaže v razvojnih ekscesih: siromašenje naravnih ekonomskih potencialov, povečevanje regionalnih razvojnih razlik, siromašenje kulturne in naravne dediščine ter tradicionalnih načinov življenja.

Dobro priložnost za bogatitev ponudbe na območjih Natura 2000, predstavljajo naravne športno-rekreacijske površine na zaščitene območjih ali v njihovi bližini, saj pomagajo skupnostim pri razvoju pozitivne identitete zaželenih območij ter na tak način spodbujajo ljudi tudi za življenje v njih. Zelena infrastruktura lahko postane privlačna za okoljsko občutljiv razvoj (majhna storitvena podjetja gravitirajo na območja, kjer obstajajo potrebe porabnikov), pogosto ustvarja povpraševanje po storitvah, ki stimulirajo rast turističnih storitvenih podjetij (prenočišča, gostinstvo, najemniške zmožnosti, umetniške galerije in druga manjša podjetja/obrta). Naravoslovne in druge večnamenske poti privlačijo obiskovalce, da podaljšujejo svoj obisk, daljše bivanje pa pomaga k povečevanju multipliciranih ekonomskih vplivov turizma v danih skupnostih.

Nekatere dejavnosti na območjih Natura 2000 lahko ohranjeno naravo, vključno z območji Natura in zavarovanimi območji, tudi tržijo in tako s svojo dejavnostjo ustvarjajo večjo dodano vrednost oziroma nova delovna mesta, zlasti v turizmu in nanj vezanih storitvah (npr. pridelava kakovostne domače prehrane, vodenje). To je velika razvojna priložnost, saj imamo še številne razmeroma dobro ohranjene ekosisteme, kjer je mogoče doživeti in spoznati rastlinske in živalske vrste v ohranjeni naravi. Slednje je pomembna prvina trženja pri turistični ponudbi podeželja, ki jo iščejo kupci z visoko razvito zavestjo o pomenu zdravega okolja in nujnosti njegovega ohranjanja in katerih število v zadnjih letih strmo narašča.

9.1.4 Promocijske aktivnosti na območjih Natura 2000 in širše v Zasavju

Ključni problem Zasavja je, da večina prebivalcev ne pozna programa Natura 2000 niti ni seznanjena z dejstvom, da imamo v regiji posebej zaščiten naravna območja. Zato bo potrebno izvesti vrsto promocijskih aktivnosti, preko katerih bodo prebivalci Zasavja izvedeli,

kaj je program Natura 2000, kakšne razvojne priložnosti ponuja, katera območja naše regije so posebej zaščiteni in zakaj. Promocijske aktivnosti bodo skušale spodbuditi prebivalce območij Natura k uvajanju sonaravnih dejavnosti, ki so zanimive za turiste in prebivalce Zasavja.

V spodnji tabeli povzemamo predlagane promocijske aktivnosti, ki zajemajo različne medije, pripravo tiskanih in drugih vrst promocijskih gradiv ter organizacijo dogodkov, ki niso namenjene samo prebivalcem območij Natura 2000 temveč tudi širšemu prebivalstvu Zasavja, drugih slovenskih regij in tujine.

Tabela 11: Predlagane promocijske aktivnosti na območjih Natura 2000

Št.	Promocijska aktivnost	Oblika	Ciljna publika
1.	Priprava in izdaja tiskanega informacijskega gradiva o Naturo 2000, zaščitenih območjih, prednostih...	Zloženke, brošure, zemljevidi, turistični vodniki	Širše prebivalstvo Zasavja, turisti, gostinci, ponudniki prenočišč, društva...
2.	Postavitev usmerjevalnih oznak območij Natura 2000 v mestih	Označevalne table	Širše prebivalstvo Zasavja, turisti
3.	Postavitev oznak z opisom posameznih območij Natura 2000	Označevalne table	Širše prebivalstvo Zasavja, turisti
4.	Organizacija informativnih in motivacijskih predstavitev o možnostih razvoja sonaravnih dejavnosti (učne poti, ohranjanje tradicije, ekološko kmetovanje...)	Delavnice, seminarji	Prebivalci območij Natura
5.	Organizacija kulturnih in športnih prireditev z vsebinsko navezavo na Naturo 2000	Športna tekmovanja, literarni, likovni natečaji, glasbene in gledališke prireditve	Šolarji športni navdušenci, ljubitelji kulture iz vsega Zasavja in drugih regij
6.	Predstavitve na sejmih, konferencah, poslovnih srečanjih in drugih specializiranih promocijskih dogodkov	Zloženke, zemljevidi, predstavitve tukajšnje kulinarike, glasbenikov, predavanja, seminarji	Zaposleni v turizmu iz Slovenije in tujine, podjetja od tukaj in drugod
7.	Organizacija tekmovanj v poznavanju Zasavja in Nature 2000	Kvizi v živo in prek interneta	Šolarji
8.	Oblikovanje novih in izdaja obstoječih promocijskih daril	Igrica V3krasne, majice, dežniki...	Širše prebivalstvo Zasavja, turisti
9.	Objave v medijih	Članki, radijske in televizijske oddaje	Širše prebivalstvo Slovenije, tujci
10.	Predstavitve s pomočjo svetovnega spleta	Vzpostavitev internetne strani, gostovanje na drugih spletnih straneh	Širše prebivalstvo Slovenije, tujci

9.2 Razvojne možnosti območij Natura 2000

9.2.1 Vrste območij Natura 2000

Na območju Nature 2000 v Zasavju je 9 živalskih vrst (nekatero se pojavljajo na več območjih) in ena rastlinska vrsta, če sledimo klasifikaciji spletne strani Natura 2000.

Tabela 12: Živalske in rastlinske vrste na območjih Natura 2000

Območje	Slovensko ime	Latinsko ime	Vrsta
Ostenja - posavsko hribovje	Planinski orel	<i>Aquila chrysaetos</i>	Ptica - ujeta
Ostenja - posavsko hribovje	Sokol selec	<i>Falco peregrinus</i>	Ptica - ujeta
Čemšeniška planina	Travniški postavnež	<i>Euphydryas aurinia</i>	Metulj
Čemšeniška planina	Črtasti medvedek	<i>Callimorpha quadripunctaria</i>	Metulj
Kum	Travniški postavnež	<i>Euphydryas aurinia</i>	Metulj
Kum	Alpski kozliček	<i>Rosalia alpina</i>	Hrošč
Kum	Močvirski krešič	<i>Carabus variolosus</i>	Hrošč
Kum	Mali podkovnjak	<i>Rhinolophus hipposideros</i>	Netopir
Kum	Navadna obročnica	<i>Adenophora lilifolia</i>	Rastlina
Kandrše	Potočni piškurji	<i>Eudontomyzon spp.</i>	Piškur
Kandrše	Črtasti medvedek	<i>Callimorpha quadripunctaria</i>	Metulj
Kandrše	Mali podkovnjak	<i>Rhinolophus hipposideros</i>	Netopir
Kandrše	Navadni koščak	<i>Austropotamobius torrentium</i>	Rak

VIR: <http://www.natura2000.gov.si/>

9.2.2 Habitatni tipi območij Natura 2000

Na območju Nature 2000 v Zasavju je 7 različnih habitatnih tipov, najpogosteje se pojavljajo ilirski bukovi gozdovi (4) in dinarski gozdovi rdečega bora na dolomitni podlagi (3).

Tabela 13: Habitatni tipi

Območje	Habitatni tip
Čemšeniška planina	Ilirski bukovi gozdovi
Čemšeniška planina	Gorski ekstenzivno gojeni travniki
Reber - borovja	Dinarski gozdovi rdečega bora na dolomitni podlagi
Medija - borovja	Dinarski gozdovi rdečega bora na dolomitni podlagi
Kum	Dinarski gozdovi rdečega bora na dolomitni podlagi
Kum	Ilirski bukovi gozdovi
Kum	Javorovi gozdovi
Kum	Bukovi gozdovi
Kum	Polnaravna suha travišča in grmiščne faze na karbonatnih tleh
Kandrše	Ilirski bukovi gozdovi
Kopitnik	Ilirski bukovi gozdovi
Kopitnik	Karbonatna skalnata pobočja z vegetacijo skalnih razpok

VIR: <http://www.natura2000.gov.si/>

Podrobnejši opis posameznih živalskih in rastlinskih vrst z ukrepi za zaščito in dovoljenimi aktivnostmi ter opis habitatnih tipov je podan v Prilogi 3 tega dokumenta.

9.2.3 Analiza prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti na območjih Natura 2000

Peto poglavje Operativnega programa že vključuje analizo prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti za razvoj turizma v Zasavju, s tem poglavjem dodajamo pogled v pozitivne in negativne dejavnike razvoja turizma na z Naturo 2000 zaščitene območjih zasavskega podeželja (v Prilogi 5 pa kot dopolnitev k temu poglavju podajamo oceno rabe naravnih danosti, kulturne dediščine ter zanimivosti za turistične namene).

Prednosti

- ugodna lega v središču države
- dobra izhodiščna točka za ogled Ljubljane in večine večjih turističnih zanimivosti v Sloveniji
- bližina regijskih turističnih točk: Zdravilišče Laško, Rimske Terme, Trojane, Vače...
- bližina letališča Brnik in Maribor, relativna bližina mednarodnih letališč v Avstriji in Italiji
- relativna bližina do mejnih prehodov
- relativno dobra cestna povezava z ostalimi območji
- relativna bližina priključka na avtocesto Ljubljana-Maribor
- odlična železniška povezava
- relativna bližina mejnih prehodov s sosednjimi državami
- urejeno vzletišče za športna letala in helikopterje
- dovolj odmaknjena območja od mestnega vrveža in hkrati dovolj blizu in dobro dostopna z avtomobilom
- raznolikost rastlinskih in živalskih vrst
- mirno okolje
- pestra kulturna dediščina
- aktivno delovanje številnih kulturnih in športnih društev ter nekaterih javnih kulturnih zavodov
- obrtniki in umetniki na podeželskih območjih
- veliko število ekoloških kmetij
- obnova nekaterih za turizem zanimivih točk (Dom Utrip na Prvinah)
- ohranjena rudarska in NOB dediščina
- pohodniške poti in točke (nekatero že prepoznane tudi širše v Sloveniji)
- dovolj možnosti za obnovo starih zgradb ter prostora za nove gradnje manjšega obsega, ki ne ogrožajo okolja in obremenjujejo ljudi
- krajinski parki (Kum, Mrzlica, Kopitnik in bodoči krajinski park Čemšeniška planina s Krvavico)
- nekatere zanimive prireditve, ki imajo dober razvojni potencial

Slabosti

- ugodna lega v središču države
- dobra izhodiščna točka za ogled Ljubljane in večine večjih turističnih zanimivosti v Sloveniji
- ekološke kmetije se ne preusmerjajo v turizem
- prešibka ponudba gostinskih obratov z zasavsko prehrano
- ni informacijskih tabel in ostalega informacijskega gradiva o Naturi in drugih znamenitosti posameznih območij
- primanjkuje parkirnih mest
- pomanjkanje nastanitvenih kapacitet različnih kakovostnih kategorij
- pohodniške poti niso povezane v produkt, ki bi obiskovalca v Zasavju zadržal vsaj cel dan
- neizkoriščen potencial Medijskih Toplic
- neprimerne ali neurejene smučarske proge (Lontovž, Marela, Trotovník)
- premalo odmevnih dogodkov
- ni regionalne institucije in drugih profesionalnih institucij, ki bi skrbele za načrten razvoj turizma (večino aktivnosti vodijo društva)
- turistične dejavnosti se izvajajo ljubiteljsko
- redke in nepovezane promocijske aktivnosti turizma
- kulturna dediščina ni vključena v turistično ponudbo
- habitati in živalske vrste niso ustrezno predstavljeni obiskovalcu
- pomanjkanje spominkov
- za turizem neprimerna športna infrastruktura
- slaba osveščenost prebivalcev podeželja o možnostih razvoja turizma
- šibko sodelovanje s sosednjimi, turistično bolj razvitimi občinami (Laško, Rimske Terme)
- pomanjkanje ljudi z znanjem in izkušnjami v turizmu

Priložnosti

- ugodna lega v središču države
- vzpostavitev eko-turističnih kmetij na podeželju
- ureditev nastanitvenih kapacitet na podeželju (podeželske vile, majhni družinski hoteli, turistične kmetije, gorske hiše, prenova nekaterih planinskih domov)
- priprava izobraževalnih programov za osnovnošolce (Dom Utrip na Prvinah)
- vključitev zasavskih jedi v ponudbo gostincev
- oblikovanje spominkov in vzpostavitev prodajnih mest za spominke

- vzpostavitev predstavitvenih točk, manjših muzejev na planinskih domovih, zbirk s predstavitvijo Nature 2000 (zaščitene rastlinske in živalske vrste, edinstvenost...)
- ureditev zbirk in manjših muzejev na domačijah s predstavitvijo nekdanjih običajev, starih kmečkih opravil, navad tukajšnjega življa
- povezava pohodništva v skupen produkt turizma v Zasavju
- organizacija vseslovenskih in mednarodno prepoznavnih dogodkov v sodelovanju s kulturnimi ustanovami iz regije (kulturni centri, muzej, društva)
- vzpostavitev poti po NOB v Zasavju, ki bi lahko bila prepoznavna izven meja regije in Slovenije
- povezava Valvasorjeve dediščine v skupen produkt turizma v Zasavju
- povezava ponudbe iz Krajinskega parka Kum v skupen produkt turizma v Zasavju
- postavitev nove športne infrastrukture primerne za turistične dejavnosti
- spodbujanje razvoja malega podjetništva med mladimi
- vzpostavitev novih tematskih poti in njihova povezava z gostinsko-nastanitveno ponudbo
- sodelovanje s turistično razvitimi regijami (občine Moravče, Lukovica, Laško...)
- priprava večdnevniških dopustniških paketov
- razvoj kvalitetne ponudbe kulturnega in eko-turizma
- sodelovanje s kulturnimi zavodi iz regije (vključevanje ponudbe zaščitene območij v sklop prireditvenega dogajanja)
- sodelovanje z raziskovalnimi in drugimi institucijami
- priprava kvalitetnega promocijskega gradiva (tisk, elektronski mediji...)
- priprava strategije trženja (promocijski dogodki)
- organizacija usposabljanj o razvoju turizma za prebivalce območij, zaposlene v sektorjih vezanih na turistično ponudbo, društva...

Nevarnosti

- ugodna lega v središču države
- napačen izbor ciljne skupine gostov
- togost in nepoznavanje možnosti za razvoj turizma med lokalnim prebivalstvom
- neenotno in nepovezano delovanje treh zasavskih občin
- zamujene priložnosti sedanjih slovenskih in evropskih programov za razvoj turizma
- usmeritev v masovni turizem
- slabe oznake, slaba infrastruktura
- neambiciozni cilji za razvoj turizma
- odsotnost profesionalnih institucij specializiranih za razvoj turizma
- pomanjkanje strokovnih kadrov in neustrezni kadri na področjih, ki krojijo razvoj turizma

- preskromno trženje produktov na internetu
- usmerjenost v kratkoročne cilje
- neustrezna obnova stavb in spomenikov

9.3 Analiza stanja turistične ponudbe in predlogi za razvoj turizma na posameznih območjih Natura 2000

S pomočjo opravljenih razgovorov s predstavniki krajevnih skupnosti, društev, lastniki gostišč, upravniki koč smo izdelali popis turistične ponudbe posameznih zaščitenih območij, ki sledi v naslednjih petih podpoglavjih. Celotno zasavsko območje Natura 2000 smo razdelili na štiri podpodročja, ki jih ocenjujemo kot potencialno zanimiva za turiste in s tem predstavljajo možne turistične produkte:

- Krajinski park Kum,
- Čemšeniška planina s Krvavico,
- Kandrše ter
- Kopitnik in Mrzlica.

Zadnje območje smo znatno razširili z namenom doseči zadovoljivo turistično ponudbo območja. Vanj smo povezali Krajinski park Mrzlica ter Kopitnik ter dodali še Kal in Gore, ki le s povezano ponudbo lahko predstavlja zanimiv turistični produkt.

V nadaljevanju podajamo kratek opis posameznega območja, predstavitev tamkajšnje turistične ponudbe in predlagamo smernice razvoja ter nabor ključnih aktivnosti, ki bi jih bilo potrebno izvesti, da bi območje lahko postalo bolj zanimivo tudi za obiskovalce iz drugih slovenskih regij in tujine. Naravne in kulturne danosti vseh štirih območij so si v mnogočem zelo podobne, prav tako se soočajo s sorodnimi ali enakimi težavami. Pa vendar se vsako od območij ponaša tudi s svojskostjo.

9.3.1 Možnosti za razvoj turizma v Krajinskem parku Kum

Opis območja

Krajinski park nosi ime po najvišjem vrhu Zasavskega hribovja, 1120 metrov visokem Kumu. Je območje s poudarjenim kakovostnim in dolgotrajnim prepletom človeka z naravo, ki ima veliko ekološko, biotsko in krajinsko vrednost. Triasni dolomit in apnenec dajeta območju značaj razgibanega kraškega sveta s številnimi globokimi vrtačami, kraškimi brezni, skalnimi pečinami, kraškimi izviri pod planoto in veliko površinsko kamnitostjo.

Na območju je 14 naravnih vrednot, od katerih jih ima deset status naravnega spomenika. Prevladujejo geomorfološke (Čebulova dolina, skalna pečina pod Završjem, Završki čeren, Golica krednih kamenin, Turkov prepad, greben Krvava peč) in hidrološke naravne vrednote

(potok Šklendrovec, izvir Mitovščice in Mitovski slap, Soteska Ribnika – Kumski vintgar). Posebnost v rastlinskem svetu je opojna zlatica, ki uspeva samo na severozahodnem pobočju Kuma in še na nekaj lokacijah v Zasavju. Tudi živalski svet je zelo raznolik. Kot posebnost živalskega sveta naj omenimo pol centimetra velikega hrošča. Kumski brezokec je enedemitska vrsta, svoj dom pa si je našel v razpokah jam ter v zavetju kamnov.

Območje je dobilo status krajinskega parka konec maja 1996, s površino 2232 hektarov je sedmi največji krajinski park v Sloveniji.

Kum ali sveti Kum, kot so ga poimenovali pred leti, je že več stoletij ena izmed najpomembnejših romarskih poti v Sloveniji. Eno izmed znamenitih romanj je kumska nedelja, ki se je udeležijo številni pohodniki iz vseh delov Slovenije. Kum je omenjal že Janez Vajkard Valvasor v svojem znamenitem delu Slava Vojvodine Kranjske, Primož Trubar v katekizmu leta 1575 ter Fran Levstik v Popotovanju od Litije do Čateža.

Obstoječa turistična ponudba območja

Krajinski park ima mnoge danosti, ki bi s pravilnim upravljanjem skupaj s kvalitetnimi programi predstavljale velike možnosti za razvoj turizma. Ima pestro kulturno dediščino, ponaša se z ustvarjalnostjo likovnih umetnikov (Art Kum, Janez Knez), premore lepote narave, ima veliko število ekoloških kmetij. Poznan je kot ena izmed slovenskih romarskih točk in ponuja več možnosti za športno-rekreacijske dejavnosti (pohodništvo, kolesarstvo, konjeništvu, športno plezanje...).

Kljub temu pa turizem v pravi obliki v Krajinskem parku Kum ni razvit. Območje ima samo en objekt, ki ponuja prenočitve s prehrano (Planinski dom na Kumu). Glede na možnosti, ki izhajajo iz naravnih danosti in kulturne dediščine, je prireditev premalo oziroma obstoječe niso dovolj izkoriščene za potrebe promocije celotnega območja (romanje, kolesarski vzpon, zimski pohod). Smučarska infrastruktura, ki je nekoč veljala za prepoznavno športno točko regije, danes ne dosega sodobnih standardov. Naravna dediščina (slapovi, jame, rastlinske vrste) je bogata, a obiskovalcem ni predstavljena na zanimiv način. Ekoloških kmetij je veliko, vendar nobena ne ponuja turističnih storitev. Kulinariko, značilno za to območje, bi bilo s kombiniranjem ekoloških pridelkov moč kvalitetno tržiti, toda trenutna ponudba je zelo skromna. Tudi ponudbe spominkov in obrti skoraj ni. Krajinski park Kum nima prepoznavnega znaka, ki bi že sam po sebi povedal dovolj o krajinskem parku. Poleg tega je na območju slabo označena naravna in kulturna dediščina. Območje nima urejenih parkirnih mest.

Predloge za razvoj turizma na širšem območju Kuma smo povzeli v spodnji preglednici:

Smernice razvoja ter predlog aktivnosti za njihovo uresničenje

- **Prireditve**
 - organizacija vsaj ene prireditve vseslovenskega pomena na letni čas: romanje, zimski pohod na Kum, Art kum, prikaz oglarjenja
- **Ekoturizem**
 - spodbujanje ekološke pri- in predelave hrane ter usmerjanje ekoloških kmetij v turizem (dopolnitev s ponudbo domače hrane, izdelki domače obrti, ureditev manjših družinskih gostišč s prenočišči ter prenočišč v stilu »bed&breakfast«, prikaz starih kmečkih običajev in navad ter športno-rekreacijska ponudba kot dopolnilna dejavnost turističnih kmetij)
- **Kulturni in športni turizem**
 - povezovanje z organizatorji kulturnih, zabavnih in športnih dogodkov v mestih/krajih ob vznožju Kuma (umestitev ponudbe Krajinskega parka Kum kot dodatna ponudba za vse obiskovalce prireditev)
- **Tematske poti**
 - vzpostavitev učnih, gozdnih, športnih ter drugih tematskih poti s prikazom posebnosti okolja (način življenja, navade, običaji) ter predstavitev posebnih živalskih in rastlinskih vrst zaščiteneh z Naturo 2000
- **Gostišča in nastanitve**
 - spodbujanje obnove zapuščenih hiš ali nadzorovane gradnje podeželskih vil, vzpostavitev hiš s tradicijo, ureditev turističnih kmetij s prenočišči ter ureditev prenočišč v hišah tamkajšnjih prebivalcev (v stilu bed&breakfast) ali postavitve manjših kampov na domačijah
- **Označitev in predstavitev kulturne in naravne dediščine**
 - ovrednotenje naravnih in kulturnih spomenikov (zanimivi naravni pojavi, posebne živalske in rastlinske vrste, spomeniki, cerkve, kapelice), ureditev zbirk, manjših muzejev, priprava kvalitetnega informacijsko-promocijskega gradiva (tiskane različice, spletne predstavitve)
 - namestitev primernih oznak posameznih znamenitosti
- **Spominki**
 - spodbujanje razvoja spominkov, organizacija prodajne mreže spominkov
- **Organizacija**
 - spodbujanje sodelovanja z novo profesionalno krovno organizacijo za razvoj turizma v Zasavju in med sedanjimi turističnimi ponudniki, ki delujejo ljubiteljsko (društva, krajevne skupnosti, posamezniki...) ter vzpostavitev vezi med lokalnimi aktivisti in kulturnimi, turističnimi...društvi iz Hrastnika, Trbovelj, Zagorja ob Savi ter z bližnjimi turističnimi kraji (Laško...)
 - vključevanje lokalnih nosilcev razvoja turizma v izobraževanje/usposabljanje na področju turizma

9.3.2 Možnosti za razvoj turizma na območju Čemšeniške planine s Krvavico

Opis območja

Glavna vrednota Čemšeniške planine je sorazmerno dobro ohranjeno naravno okolje. Krvavica je značilen in slikovit en kilometer dolg ter pol kilometra širok čok trše kamnine triasnega apnenca, obdan z erozijsko manj odpornimi triasnimi dolomiti in tufnimi skrilavci na jugu ter krednimi glinastimi skrilavci in oligocenskimi kamninami na severu. Na zahodni strani povezuje Krvavico s Čemšeniško planino visoko sedlo, na severni in vzhodni strani pa prepadajo z vrha do 150 metrov visoke stene. Čemšeniška planina je visoka 1204 metrov, Krvavica pa 909 metrov. Pod vrhom Krvavice je vidna plast rdeče prepereline, ki je v ljudski domišljiji dala gori ime, v zvezi s tem so se ohranile različne bolj ali manj krvave legende. Območje, ki je pomemben migracijski koridor za rjavega medveda od Kočevske proti Alpam, naj bi postalo krajinski park. Naselja, ki naj bi segala v območje bodočega krajinskega parka so: Kotredež, Rove, Spodnje Jesenovo, Znojile, Razbor, Čemšenik, Dobrljevo, Brezje, Šentgotard, Spodnji Čemšenik, območje do Čemšeniške planine.

Čemšenik je gručasto hribovsko središčno naselje na prisojnih pobočjih Čemšeniške planine pod Jelenovim rogom (1033 metrov). Pripadajoča zaselka sta Čemšeniška Brda in Pri Parklju. Kraj se prvič omenja leta 1264, v kraju je podružnična osnovna šola. V osnovi gotska župnijska cerkev Marije Vnebovzete, omenjene leta 1184, zidana v 13. stoletju, je bila v baroku obdelana, v kraju stoji tudi zidano znamenje. Skozi kraj vodi markirana planinska pot do doma na Čemšeniški planini (1120 metrov). V smeri proti Jesenovem so pod pobočjem veliki dolomitni stebri.

Obstoječa turistična ponudba območja

Širši predel Čemšeniške planine ponuja mnoge, večinoma v širši okolici manj poznane zanimivosti. V tem delu je nekaj jam, ki predstavljajo turistični potencial, vendar bi jih bilo potrebno še dodatno raziskati ter opremiti tako, da bi bile primerne za ogled. Dober potencial za dopolnitev turistične ponudbe predstavljajo tudi skalne tvorbe primerne za športno plezanje ali plezanje z orodji (nekatero so že urejene), teren je zanimiv za kolesarje. Legenda o zmaju, ki spi pod Čemšeniško planino ni dovolj izkoriščena, čeprav je današnji turizem uspešen prav zaradi podobnih zgodb. Na območju so razvaline gradu Gamberk, ki predstavlja velik turistični potencial. Obnova gradu najverjetneje ni več mogoča, prostor znotraj obzidja pa je primeren za kulturne prireditve ter ureditev informacijske točke s prodajalno spominkov in izdelkov. Gamberk že gosti nekaj prireditev, društvo, ki se ukvarja prav z njegovo zaščito in obnovo pa je že pripravilo temelje bodoče informacijske točke, s čimer grad postaja turistični produkt. Na območju stojijo ostanki bolnice z možnostmi, da postane »nova bolnišnica Franja«, vendar sedaj še ni izkoriščena. Številne cerkve ponujajo bogato sakralno dediščino, a sedaj niso odprte za obiskovalce brez predhodnega dogovora. Grič z imenom Krvavica že sam po sebi ponuja možnosti, da krvavice postanejo del

gastronomske ponudbe območja. Na širšem območju pod Čemšeniško planino je precej kmetij, tudi ekoloških, ki bi svojo dejavnost lahko dopolnile s ponudbo zanimivo za obiskovalce. Tudi nekatere hiše imajo zanimivo preteklost in bi, po predhodni obnovi, lahko postale del turistične ponudbe. Zapuščena stara šola in nekatere stavbe pa ponujajo možnost preureditve v nastanitve. Gostišča (lovski dom na Klančičah, gostilna Zaloka, dom Utrip na Prvinah) po številu ustrezajo sedanjemu in potencialno tudi večjemu številu obiskovalcev. Izvzemši dom Utrip, bi bilo potrebno izboljšati ponudbo. Območje ponuja prenočišča primerna za pohodnike na Čemšeniški planini ter nove nastanitve, primerne za družine, šole ter tudi zahtevnejše goste v domu Utrip na Prvinah. Poleg sob ima dom na voljo tudi sejne prostore ter manjši wellness center in predstavlja velik potencial za razvoj turizma tega območja. Razen pohoda na Čemšeniško planino in občasnih prireditev na Gamberku (Grajske štorije) na tem območju ni v širšem okolju znanih prireditev.

Znamenitosti območja so slabo označene, cestna infrastruktura je potrebna obnove, parkirnih mest za večje število vozil je občutno premalo.

Predlog produktov ter aktivnosti, ki bi, po našem mnenju, lahko zagnale razvoj turizma čemšeniškega območja povzemamo v pregledni obliki:

Smernice razvoja ter predlog aktivnosti za njihovo uresničenje

- Prireditve
 - organizacija večjih prireditev na gradu Gamberk,
 - organizacija prireditev vsebinsko vezanih na Krvavico (večja gastronomska prireditve)
 - organizacija pohodov ter novih prireditev, delavnic namenjenih različnim ciljnim skupinam (otroci, starejši...), s katerimi bi obiskovalcem prikazali stare obrti, običaje
- Ekoturizem
 - spodbujanje ekološke pri- in predelave hrane ter usmerjanje ekoloških kmetij v turizem (dopolnitev ponudbe gostišč z domačo hrano, zasavsko kulinariko, izdelki domače obrti)
 - ureditev manjših prenočišč na obstoječih gostiščih in vzpostavljenih turističnih kmetijah, prikaz starih kmečkih običajev in opravil kot dopolnilna dejavnost turističnih kmetij
- Prireditveni turizem
 - povezovanje z organizatorji kulturnih, zabavnih in športnih dogodkov v mestih/krajih ob vznožju območja (umestitev ponudbe območja kot dodatno ponudbo ob prireditvah)
- Tematske poti
 - vzpostavitev učnih, gozdnih, športnih ter drugih tematskih poti s prikazom posebnosti okolja (način življenja, navade, običaji)
- Grad Gamberk

- vzpostavitev informacijske točke
- prizorišče novih kulturnih prireditev s srednjeveško tematiko

- Krvavica
 - trženje s kulinarčnimi prireditvami
 - promocija prek športnih aktivnosti (plezanje, kolesarstvo)
- Stara bolnica
 - raziskava bolnice, analiza stanja, ocena možnosti rekonstrukcije ter možnosti razvoja v turistični produkt
- Nastanitve
 - spodbujanje obnove zapuščenih hiš ali nadzorovane gradnje podeželskih vil, vzpostavitev hiš s tradicijo, ureditev prenočišč v hišah tamkajšnjih prebivalcev (v stilu bed&breakfast) ali ureditev manjših kampov na domačijah
- Predstavitev kulturne ter naravne dediščine
 - ovrednotenje naravnih in kulturnih spomenikov (jame, rastlinski in živalski svet), ureditev zbirk, manjših muzejev, priprava kvalitetnega informacijsko-promocijskega gradiva (tiskane različice, spletne predavitve)
 - namestitev primernih oznak posameznih znamenitosti
- Spominki
 - spodbujanje razvoja spominkov, organizacija prodajne mreže spominkov
- Organizacija
 - spodbujanje sodelovanja z novo profesionalno krovno organizacijo za razvoj turizma v Zasavju in med sedanji turističnimi ponudniki, ki delujejo ljubiteljsko (društva, krajevne skupnosti, posamezniki...) ter vzpostavitev vezi med lokalnimi aktivisti in kulturnimi, turističnimi društvi iz treh zasavskih občin ter bližnjih turističnih krajih
 - vključevanje lokalnih nosilcev razvoja turizma v izobraževanje/usposabljanje na področju turizma

9.3.3 Možnosti za razvoj turizma na območju Kandrš

Opis območja

Kandrše so razložene na razvodnem slemenu med potokoma Kandrščica in Drtijščica ob cesti Zagorje ob Savi - Moravče. Nad Vaškimi Kandršami, starejšim delom naselja s cerkvijo Svetega Lenarta se dviga Jerščeva gorica (587metrov). Na ilovnatih tleh prevladujejo sadovnjaki, travniki s kozolci, višje pa se razprostira gozd. Kraj je bil prvič omenjen leta 1350, pripadajo mu zaselki Dobrljevo, Drnovec, Gorica, Paške Kandrše, Trata in Vidrga, kjer je odcep ceste na Zasavsko Sveto goro. Zasavska gora, s starejšim imenom Sveta Gora nad

Litijo, je 852 metrov visok hrib, ki se dviga na levi strani Save. Od tod se odpre pogled po Sloveniji: od Triglava do Pohorja in do Snežnika. Cerkev na Zasavski gori se prvič omenja leta 1250, leta 1704 je bila cerkev barokizirana. Cerkev je znana po romanju, ki ga verniki organizirajo vsako prvo nedeljo v mesecu.

V Peških Kandršah stoji v stanovanjsko poslopje preurejena graščina iz časa Janeza Vajkarda Valvasorja.

Teritorij, obravnavan pod to točko, obsega območje, katerega meje predstavljajo: Orehovica, Smučišče Marelja, Kandrše, Zasavska gora in Kolovrat.

Obstoječa turistična ponudba območja

Območje Kandrš je bogato z naravno in kulturno dediščino. Grad Kolovrat je v celoti obnovljen in daje vizualnemu izgledu območja velik čar. Gostišče Vidrgar z dolgo zgodovino uspešno deluje in širi svojo ponudbo. Veliko število ekoloških kmetij (20) kaže na ekološko osveščenost lokalnih kmetovalcev, podeželsko okolje je neokrnjeno in ponuja številne priložnosti. Vendar je z izjemo uspešnega Gostišča Vidrgar, nekaterih pohodniških poti in dogodkov v sklopu organizacije Kulturnega centra Delavskega doma Zagorje, turistična ponudba tega območja skromna in zelo slabo izkoriščena. Število ekoloških kmetij je visoko, a nobena ni preusmerjena v razvoj turizma. Prireditveno dogajanje na podeželju je v sklopu društev, toda njihov obseg ostaja lokalnega pomena. Dobre možnosti za razvoj turizma ponujata smučišče Marelja ter Medijske Toplice, vendar nobena od nekoč pomembnih turističnih točk ne ustreza sedanjim standardom. Kljub temu, da ima območje edini hotel v zasavski regiji, ocenjujemo, da je ostalih nastanitvenih kapacitet na podeželju vseeno premalo, da bi bilo mogoče razvijati kvalitetno turistično ponudbo. Edini ponudnik nastanitve na podeželju je Gostišče Vidrgar, ki poleg ležišč ponuja še športne dejavnosti (smučišče, tenis...) in načrtuje njihovo obnovo ter dopolnitev ponudbe. Na širšem območju Kandrš je nekaj gostinskih obratov (Gostišče Vidrgar, Zarnikova klet v Mlinšah), vendar to ne zadostuje. Kulturna dediščina je delno popisana in predstavljena v sklopu nekaterih projektov in skupnosti ali društev (Jarina, Krajevne skupnosti, Turistična društva), ni pa zbrana na enem mestu. Med njimi izstopajo tovrstne aktivnosti na Mlinšah, kjer tamkajšnje društvo poleg popisa krajevne dediščine organizira tudi številne kulturne prireditve, ki so namenjene ohranjanju dediščine. Tematske in pohodniške poti so sicer v poskusih vzpostavljanja, vendar pohodniško-turistične točke med seboj niso povezane, zato še ne prinašajo zelenih učinkov. Med prireditvami je širše prepoznavno romanje na Zasavsko goro, ki predstavlja veliko možnost za promocijo zasavskega turizma. Tudi za športne aktivnosti je mnogo možnosti, toda razen pohodništva, skalnega plezanja in z nizko nadmorsko višino omejenega smučišča ni drugih organiziranih aktivnosti, ki bi pritegnile pozornost večjega števila ljubiteljev športa in rekreacije. Območje ima premalo oznak, ki bi vabila na ogled katere od zanimivosti, usmerjenega trženja ni, saj ni zadosti ustrezno izobraženih ljudi, ki bi se poklicno ukvarjali z razvojem turizma, kar je eden ključnih problemov vseh posebej zaščitenej območjih ter regije Zasavje nasploh.

Smernice razvoja s ključnimi aktivnostmi, za katere smatramo, da bi lahko bistveno doprinesle k oblikovanju temeljev za razvoj turizma območja Kandrš predstavljamo spodaj:

Smernice razvoja ter predlog aktivnosti za njihovo uresničitev

- **Prireditve**
 - organizacija večjih prireditve na Vidrgi, Mlinšah, s katerimi bi prikazali stare obrti, običaje, prireditve vsebinsko vezane na območje (na primer: mlini)
- **Ekoturizem**
 - spodbujanje ekološke pri- in predelave hrane ter usmerjanje ekoloških kmetij v turizem (dopolnitev ponudbe gostišč z domačo hrano, zasavsko kulinariko, izdelki domače obrti, ureditev manjših prenočišč na obstoječih gostiščih in obstoječih turističnih kmetijah, prikaz starih kmečkih običajev in opravil kot dopolnilna dejavnost kmetij)
- **Prireditveni turizem**
 - povezovanje z organizatorji kulturnih, zabavnih in športnih dogodkov v mestih/krajih ob vznožju območja, predvsem sodelovanje z Delavskim domom Zagorje (umestitev ponudbe Kandrš kot dodatno ponudbo obiskovalcem prireditve)
- **Zasavska sveta Gora**
 - pripraviti dodatno ponudbo za že ustaljeno romarsko nedeljo, s čimer bi Zasavska sveta Gora lahko postala eden od pomembnih nosilcev turističnega razvoja zaščitenega območja ter širše zasavske regije
- **Marela**
 - zanimiva kot točka za pohodnike, plezalce, ljubitelje narave
 - obnovitev koč, izboljšanje gostinske ponudbe in ponudba dodatnih aktivnosti (plezanje, učne poti...)
- **Medijske Toplice**
 - ostajajo pomemben turistični produkt v smislu ponudbe prenočišč
- **Tematske poti**
 - vzpostavitev učnih, gozdnih in drugih poučnih poti (na primer: mlinarska pot)
- **Nastanitve**
 - spodbujanje vzpostavitve turističnih kmetij s prenočišči, obnove starih ali nadzorovane gradnje podeželskih vil, vzpostavitev hiš s tradicijo, ureditev prenočišč v hišah tamkajšnjih prebivalcev (v stilu bed&breakfast) ali ureditev manjših kampov na domačijah
- **Gostišča**
 - spodbujanje ureditve novih gostišč s ponudbo lokalnih specialitet ter ureditvijo, ki vključuje lokalne zanimivosti (na primer: grajska gostilna urejena v slogu gradu Kolovrat)

- Predstavitev kulturne in naravne dediščine
 - ovrednotenje naravnih in kulturnih spomenikov, ureditev zbirk, manjših muzejev, priprava kvalitetnega informacijsko-promocijskega gradiva (tiskano gradivo, spletne predstavitve)
 - namestitvev primernih oznak za posamezne lokalne znamenitosti
- Spominki
 - spodbujanje razvoja spominkov, organizacija prodajne mreže spominkov
- Organizacija
 - spodbujanje sodelovanja z novo profesionalno krovno organizacijo za razvoj turizma v Zasavju in med sedanji turističnimi ponudniki, ki delujejo ljubiteljsko (društva, krajevne skupnosti, posamezniki...) ter vzpostavitev vezi med lokalnimi aktivisti in kulturnimi, turističnimi društvi iz treh zasavskih občin ter bližnjih turističnih krajih
 - vključevanje lokalnih nosilcev razvoja turizma v izobraževanje/usposabljanje na področju turizma

9.3.4 Možnosti za razvoj turizma na širšem območju Mrzlice in Kopitnika

Opis območja

Območje, ki ga turistično opredeljujemo v tem poglavju, obsega Mrzlico, Kal, Gore in Kopitnik. Planinske postojanke torej predstavljajo nosilno turistično točko ob krajih Dol pri Hrastniku, Turje in nekaterih manjših vaseh.

Kopitnik: je 910 metrov visok hrib, ki ima na prisojni strani skale obliko kopita. Zaradi prevlade triasnega apnenca je kraške narave, posebno zanimiv je njegov južni in jugovzhodni skalnati del, na katerem so zaradi kraških podorov nastali prepadi in previsi pa tudi zanimivo oblikovane skale (Škratova glava). Pobočja porašča bukov gozd z javorjem, negnoj, zlato jabolko, črni teloh, šmarnica, blagajev volčin, avrikelj, sleč in svišči. Skalovje in pečevje, ki gradi vršne robove Kopitnika, je sestavljeno iz triasnih apnencev. Na to območje se je naselilo nekaj tipičnih vrst alpske flore: rododendron ali dlakavi sleč, avrikelj, vednozeleno gladnica, rumeno milje, kranjska lilija in druge. Po drugi strani najdemo v bližnji soseščini na mehkejši kamninski podlagi redke predstavnice ilirske flore in znamenito blagajko ali blagajev volčin in dišeči volčin. Opisano območje osamelih apnencev in flore, značilne za alpski svet, zraven pa bogastvo najrazličnejših drugih rastlinskih vrst dajeta Kopitniku pomembno naravovarstveno vrednost. Ime gore: nekateri najdejo povezavo s kopitnikom, rastlino z

Mrzlica: Mrzlica je visoka 1122 metrov, Hausenbiechlerjeva koča na Mrzlici stoji že 110 let. Mrzlico so razglasili za krajinski park. Park je velik 147 hektarov. Zavarovana pokrajinska

posebnost tega območja so obsežni strmi travniki oziroma pašniki okrog vrha Mrzlice. Po teh pobočjih rastejo nekatere redke in zavarovane rastline, med katerimi je znamenit zasavski endemit opojna zlatica.

Navedena območja imajo številne priložnosti, vendar bo nujno povezovanje z mejnimi območji ali območji, ki sicer ne spadajo več v zasavsko regijo. Najmočnejši faktor povezovanja predstavljata Rimske Terme ter Laško z zdraviliščem ter ostalo ponudbo.

Obstoječa turistična ponudba območja

Kopitnik, Mrzlica, Gore, Kal ali Posavsko hribovje je med planinci in pohodniki sicer znano, vendar še vedno ne dovolj. Planinski domovi so v veliki večini urejeni in ponujajo solidne prenočitvene zmogljivosti, čeprav bo za razvoj turizma potrebno urediti nove kapacitete. Ohranjena narava in veliko število raznovrstnega rastlinja ponuja obiskovalcem doživetje narave. Vzpostavljene so tudi pohodniške in kolesarske poti.

Kljub temu območje ni turistično razvito. Vasi v okolici ne razvijajo podeželske ponudbe, čeprav imajo za to vse pogoje. Območje nima tipičnih gorskih hiš, ki bi obiskovalcem ponujale prenočišča in kulinariko. Tudi jezenje konj in konjeniške poti niso ustrezno ovrednotene za turizem. Ekoloških kmetij je na območju Dola pri Hrastniku in Trbovelj dovolj za oblikovanje novih produktov, a se nobena izmed kmetij ne ukvarja s turizmom. Na Mrzlici še niso izkoriščene vse možnosti, ki jih ponuja območje – Mrzlica predstavlja primerno lokacijo za razvoj gorskega wellnessa. Oznake o edinstvenih rastlinskih in živalskih vrstah so slabe. V Hrastniku in na Dolu pri Hrastniku primanjkuje odmevnejših dogodkov, ki bi ljudem ponudili možnost večdnevnega oddiha. Parkirnih mest je bodisi premalo ali pa niso ustrezno urejena. Trženje skupnega produkta »Posavsko hribovje« sicer vključuje tudi naštete hribe, vendar je to znatno premalo. Bodoči razvoj turizma tega območja bi moral temeljiti na dobro vzpostavljenih vezeh s ponudbo Trbovelj, Hrastnika, Rimskih Toplic in Laškega.

Smernice razvoja ter predlog aktivnosti za njihovo uresničitev

- Ekoturizem
 - spodbujanje ekološke pri- in predelave hrane ter usmerjanje ekoloških kmetij v turizem (dopolnitev ponudbe gostišč z domačo hrano, zasavsko kulinariko, izdelki domače obrti, ureditev manjših prenočišč na obstoječih gostiščih in obstoječih turističnih kmetijah, prikaz starih kmečkih običajev in opravil kot dopolnilna dejavnost kmetij)
- Prireditveni turizem
 - povezovanje z organizatorji kulturnih, zabavnih in športnih dogodkov v trboveljski in hrastniški občini ter v Laškem in Rimskih Toplicah

- Tematske poti
- vzpostavitev konjeniških, učnih, gozdnih in drugih poučnih poti
- Dediščina NOB
- ureditev pohodništva »po poteh NOB«, ki vključuje ogled spomenikov NOB
- Zdravilišče Laško in Rimske Terme
- priprava novih programov in aktivnosti, ki povezujejo pohodništvo ter ponudbo termalnega kopališča in zdravilišča
- Gorski wellness
- spodbujanje vzpostavitve vsaj enega gorskega wellnessa (na primer: Mrzlica)
- Nastanitve
- spodbujanje vzpostavitve turističnih kmetij s prenočišči, obnove starih ali nadzorovane gradnje gorskih ter podeželskih hiš, spodbujanje ureditve prenočišč pri prebivalcih območij (po principu »bed&breakfast«) ter možnosti kampiranja na domačijah
- Predstavitev kulturne in naravne dediščine
- ovrednotenje naravnih in kulturnih spomenikov, ureditev zbirk, manjših muzejev, priprava kvalitetnega informacijsko-promocijskega gradiva (tiskano gradivo, spletne predstavitve)
- namestitev primernih oznak za posamezne lokalne znamenitosti in posebnosti Nature 2000
- Spominki
- spodbujanje razvoja spominkov, organizacija prodajne mreže spominkov
- Organizacija
- spodbujanje sodelovanja z novo profesionalno krovno organizacijo za razvoj turizma v Zasavju in med sedanjimi turističnimi ponudniki, ki delujejo ljubiteljsko (društva, krajevne skupnosti, posamezniki...) ter vzpostavitev vezi med lokalnimi aktivisti in kulturnimi, turističnimi društvi iz treh zasavskih občin ter bližnjih turističnih krajev
- vključevanje lokalnih nosilcev razvoja turizma v izobraževanje/usposabljanje na področju turizma

9.3.5 Možnosti za razvoj turizma na ostalih območjih Natura 2000

Krajinski park Mrzlica smo združili v »produkt Kopitnik«, zato ga posebej nismo obravnavali. Ostalih območij, ki spadajo v sklop z Naturo 2000 posebej zaščitenih območij, nismo vključili v poglavje o možnostih oblikovanja tržno zanimivih turističnih območij, saj ponujajo premalo za samostojno ponudbo. Nekatera območja ponujajo določene možnosti razvoja športnih dejavnosti (plezanje), vendar zaradi svoje omejenosti z naravnimi danostmi (strma skalna območja, težko dostopno hribovje ob rekah...) razen redkih manjših predelov niso zanimiva za razvoj turističnih aktivnosti, a vseeno pomembno prispevajo k zeleni podobi celotnega Zasavja.

Sokol selec in planinski orel, ki živita na območju ostenja nad Savo, brez težav sobivata s športnimi plezalci, ki so pri izvajanju te športne aktivnosti zavezani upoštevati sezonske ali trajne omejitve plezanja na določenih sklanih predelih. Pohodniki, gorski kolesarji in drugi obiskovalci manj obljudenih predelov Zasavja si tako lahko z veseljem ogledajo sokola selca v letu – sokol selec se zato uvršča med turistično ponudbo v sklopu naravne raznolikosti na območju Zasavja. Medija (borovja) in Reber (borovja) nista posebej obravnavana – vendar za ti dve območji velja enako kot za ostala: tu turizem deluje v skladu z naravo in kulturno raznolikostjo Zasavja.

9.4 Načrt spremljanja biotske pestrosti

Načrt spremljanja biotske pestrosti v območjih Natura 2000 predvideva zbiranje in vrednotenje javno dostopnih podatkov Ministrstva za okolje in prostor. Podatke o številu gnezdišč sokola selca in planinskega orla na območju ostenja Posavskega hribovja za naročnika periodično zbira Društvo za opazovanje in preučevanje ptic Slovenije, dostopni pa so na spletni strani naročnika.

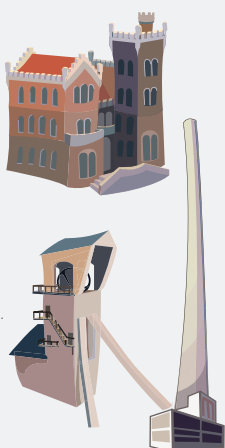
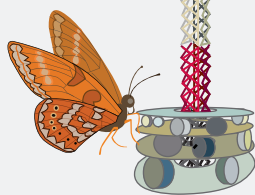
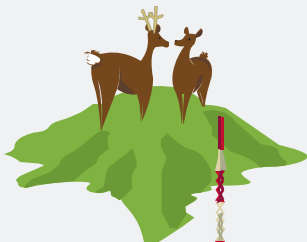
Agencija RS za okolje organizira kartiranje negozdnih habitatnih tipov Slovenije v merilu 1:5000, z razvojem metod pri načrtovanju upravljanja gozdov pa bodo podatki, ki jih zbira in vzdržuje Zavod za gozdove Slovenije, uporabni tudi za pregled gozdnih habitatnih tipov.

Cilji varovanja vrst je ohranjanje ugodnega stanja vrst, to pa je potrebno zaradi možnosti odvzema predstavnikov posameznih vrst iz narave ali vznemirjanja v kritičnih življenjskih obdobjih (razmnoževanje, vzreja mladičev, hibernacija in selitev). Za vznemirjanje občutljivejše vrste ptic gnezdišč (npr. divji petelin, nekatere vrste ujed in sov, puščavec) ogroža tudi širjenje obsega rekreacije v naravi. Doseganje ugodnega stanja habitatnega tipa, vrste in njenega habitata na izbranem območju je treba uskladiti z razvojnimi in upravljavskimi načrti.

Za ohranjanje ugodnega stanja vrstne pestrosti v enem habitatnem tipu in ugodnega stanja vrst bomo določili začetno stanje in ga spremljali s pomočjo kazalcev z namenom ohranjanja oziroma izboljšanja ciljnega ugodnega stanja na izbranem območju regije, države ali lokalno. Z identifikacijo kazalnikov bomo lahko bolj natančno spremljali stanje habitatnih tipov ter številčnost populacije ogroženih ptic v Zasavju. Številčnost vrst oziroma njihovih primerkov bomo spremljali skladno z navodili Zavoda RS za varstvo narave. Štetje populacije planinskega orla in pa sokola selca na območju Zasavja izvaja Društvo za opazovanje in preučevanje ptic Slovenije periodično vsakih nekaj let. Zadnje štetje se je izvajalo leta 2004. Ocenjevanje ohranjenosti pestrosti habitatnih tipov se bo izvajalo v skladu z Lovsko zvezo oziroma Zavodom za gozdove.

Podatke o pojavnosti posameznih habitatnih tipov hrani Center za kartografijo flore in favne (CKFF).

Natančnejša navodila za spremljanje biotske pestrosti so v Prilogi 2 tega dokumenta.

Potreben ustroj

10. ORGANIZACIJA IZVAJANJA TURIZMA V ZASAVJU

Izsledki analize stanja ponudbe in povpraševanja na področju turizma v Zasavju kažejo, da je ena izmed ključnih ovir pri razvoju turizma v zasavski regiji dejstvo, da ni krovne regionalne institucije, ki bi pripravljala strateške razvojne dokumente za področje turizma in skrbela za dolgoročni razvoj turistične ponudbe, njeno promocijo, trženje in koordinacijo dogajanja med v turizmu dejavnimi društvi, javnimi institucijami ter posamezniki iz vseh treh zasavskih občin. Dejstvo, da Zasavje nima krovne institucije, ki bi koordinirala aktivnosti na področju razvoja turizma, se kaže kot ena izmed ključnih pomanjkljivosti tega okolja. Poleg tega v regiji ni turistično-informacijskih centrov (TIC) ali drugih središč, kjer bi lahko obiskovalci dobili informacije ali promocijsko gradivo o kulturnih, naravnih ter drugih zasavskih znamenitostih, vrednih ogleda.

V tem poglavju Operativnega programa razvoja turizma podajamo predlog o ustanovitvi mreže turistično-informacijskih centrov ter krovne organizacije za upravljanje turizma v Zasavju. Definirali smo enega od možnih načinov njihovega delovanja, predvideli potrebne človeške vire za kvalitetno vodenje mreže institucij ter izdelali okvirni finančni okvir za vzpostavitev ter delovanje omenjenih strokovnih institucij.

Idejna zasnova našega predloga temelji na analizi delovanja 44 slovenskih institucij (podjetij, zavodov, zvez), ki se ukvarjajo z razvojem turizma v posameznih občinah ali regijah. Izbrali smo institucije iz turistično zelo razvitih območij ter tudi tistih, kjer je turizem še v povojih. Vključili smo tudi nekaj nacionalnih turističnih služb ali zvez. Osnovni kriterij je bil, da se institucije s turizmom ukvarjajo profesionalno.

Ugotavljali smo, katere so prednosti in slabosti delujočih institucij, primerjali njihov način delovanja ter skušali izluščiti, kaj loči uspešne razvojne institucije in turistično-informacijske centre od manj uspešnih. Ugotavljali smo neskladja med pojmovanjem poslanstva turistično-informacijskih pisarn ter krovnih institucij, ki skrbijo za strategijo razvoja turizma regij. Rezultate preučevanj smo strnili v predlog o vzpostavitvi in načinu delovanja podobnih institucij, ki, po našem mnenju, zagotavlja nastanek učinkovitega podpornega okolja za razvoj turizma v Zasavju.

10.1 Mreža turistično-informacijskih centrov

10.1.1 Koraki vzpostavitve podpornega okolja za razvoj turizma

Predpogoj za zagon razvoja turizma v Zasavju je vzpostavitev institucij, specializiranih za to področje. Vzpostavitev podpornega okolja za razvoj turizma je postopen proces; v predlogu predvidevamo tri korake:

- vzpostavitev testnega turistično-informacijskega centra v eni od treh zasavskih občin,
- vzpostavitev turistično-informacijskih centrov v preostalih dveh zasavskih občinah,

- ustanovitev krovne regionalne institucije, katere skrb bo priprava razvojnih programov za področje turizma.

Vrstni red je zgolj predlog, ki je glede na trenutno stanje najverjetneje uresničljiv, saj ustanovitev TIC-a v Trbovljah sodi med rezultate tega projekta. Kot kažejo zaključki naše študije delovanja podobnih institucij v ostalih regijah, bi bilo najbolj smiselno najprej ustanoviti krovno institucijo in potem TIC-e. O tem bo razpravljal Svet zasavske regije, najvišji organ regionalnega razvoja, ki ga sestavljajo župani zasavskih občin.

Prvi turistično-informacijski center bo vzpostavljen najkasneje do konca leta 2011 v Trbovljah. To bo poskusni TIC, ki bo na začetku deloval v okviru že obstoječega trboveljskega mladinskega centra in bo kot prva tovrstna institucija v Zasavju opravljala nalogo zasavskega turistično-informacijskega centra (TIC Zasavje). Če bo njegovo delovanje upravičilo ustanovitev, bosta modelu sledili še preostali občini ter ustanovili TIC Hrastnik in TIC Zagorje ob Savi. Tudi v Hrastniku in Zagorju ob Savi predvidevamo vzpostavitev poskusnih turistično-informacijskih centrov v sklopu delujočih javnih institucij, ki opravljajo dejavnosti, povezane s turizmom. Najprimernejše tovrstne institucije so kulturni domovi, mladinski centri, muzej ali katera od institucij, ki ima redno zaposleno osebje z znanji in izkušnjami, primerno za komuniciranje z obiskovalci. Predvidevamo, da bo najkasneje v letu 2013 vsaka zasavska občina imela svoj TIC.

Ko bo turistična ponudba v Zasavju bogatejša, predstavljena na enoten in tržno zanimiv način, ko bo vzpostavljena regionalna institucija, katere cilj bo dolgoročno razvijati turizem, in nazadnje, ko bodo Zasavje kot turistično zanimivo območje prepoznali tudi turisti, bo smiselno razmišljati o TIC-ih kot samostojnih institucijah. Takšen razvoj vključuje predpostavko, da si bodo TIC-i s podporo javnih in zasebnih sredstev ter s sodelovanjem na slovenskih, evropskih in drugih razpisih sposobni zagotoviti finančne vire za učinkovito delovanje.

Poleg tega predlagamo, da postanejo posredniki osnovnega promocijskega gradiva in osnovnih informacij o ponudbi mreže turističnih institucij še nekatere druge javne institucije, društva in zasebniki, ki so s svojo dejavnostjo povezani s turizmom ali pa predstavljajo prostor, kjer se srečuje večje število ljudi (kulturne ustanove, muzeji, šole, knjižnice, turistična društva, aktivna kulturna ter športna društva, ki organizirajo prireditve, gostišča, kočje, ponudniki prenočišč ...)

10.1.2 Naloge turistično-informacijskega centra

TIC predstavlja sprejemnico mest oziroma regije, kjer so obiskovalcem na enem mestu na voljo vse informacije o turistični ponudbi Zasavja, promocijska gradiva, informacije o organizatorjih izletov, prireditvah.

Turistično-informacijski center tako:

- zbira in ureja informacije o turistični ponudbi Zasavja ter beleži statistične podatke,
- posreduje informacije o dogodkih in prireditvah v Zasavju domačim in tujim gostom,
- izvaja promocijske aktivnosti, pripravlja gradiva in jih posreduje ostalim subjektom v regiji,
- sooblikuje turistične programe,
- trži turistične spominke,
- organizira in/ali izvaja strokovno vodenje turistov po regiji,
- sodeluje pri oblikovanju turistične ponudbe Zasavja,
- sodeluje z nosilci turistične ponudbe na lokalni, regionalni, državni in mednarodni ravni,
- tesno sodeluje s krovnim podjetjem za razvoj turizma pri oblikovanju novih, turističnih proizvodov, pri trženju ter pripravljanju strateških razvojnih dokumentov in analiz, pri vodenju statistike.

TIC skrbi za trženje turistične ponudbe občin in regije tako na spletni strani kot v drugih medijih. Na spletni strani predstavlja dogodke s področij, zanimivih za potencialne obiskovalce. Ponudbo oblikuje v sodelovanju z lokalnimi in regionalnimi turističnimi ponudniki, občinami ter regionalno institucijo za razvoj turizma v Zasavju. Ker bo spletna stran osnovno in najpomembnejše orodje komuniciranja in pridobivanja obiskovalcev, je potrebno njeni vsebini in obliki posvetiti posebno pozornost. Samoumevno je, da morajo biti podatki na spletni strani ažurni, odzivnost zaposlenih v TIC-u na pobude, želje, povpraševanje pa hitra in domišljena. Spletna stran mora ponujati tudi različice v tujih jezikih (angleščina, nemščina, srbo-hrvaščina).

Zelo pomemben je odpiralni čas TIC-a. Ta mora biti prilagojen dejavnosti, potencialnim gostom mora vedno zagotavljati vsaj osnovne storitve in napotke o tem, kaj početi v regiji, na koga se obrniti za dodatno pomoč. Nujna je dostopnost v dopoldanskem in popoldanskem času, prav tako med vikendi in prazniki. Zato je potrebno dobro domisliti in organizirati širšo mrežo pomožnih turistično-informacijskih točk (prej omenjene kulturne in druge ustanove), pred TIC pa postaviti informacijske panoje, omogočiti dostop do zložen, postaviti elektronske panoje (touch screen) z vsemi informacijami, ki jih nudi posamezni TIC. Upoštevajoč trenutno stanje, ko je turistov zanemarljivo malo, tako dosledna organiziranost seveda ni potrebna, bo pa kasneje, ko bo ponudba zasavskih turističnih produktov kvalitetnejša, bolj promovirana in bomo zato v Zasavju beležili povečano število obiskov.

TIC poleg oglaševanja in koordinacije aktivnosti med turističnimi ponudniki v občini oziroma regiji skrbi tudi za organizacijo izletov po naročilu – pripravi program glede na želje skupine ter poišče lokalne turistične vodnike, ki delujejo v okviru posameznih turističnih društev ali samostojno. Na dolgi rok bo moral TIC v sodelovanju s krovno regionalno turistično institucijo izobraziti lastne vodnike, ki bodo specializirani za vodenje ogledov po Zasavju (in tudi širše) ter bodo na voljo za potrebe mreže TIC-ov v Zasavju.

TIC v sodelovanju s krovno institucijo izvaja predstavitve lokalne in regionalne turistične ponudbe na sejmih v Sloveniji in tujini, turističnih ter drugih strokovnih srečanjih, konferencah v regiji in izven, kjer se predstavljajo posamezne destinacije.

Lokalni TIC-i bodo medsebojno sodelovali, težili k delovanju pod skupno blagovno znamko V 3 krasne in tržili Zasavje kot skupen produkt. V prvi vrsti pa bodo morali svoje delovanje uskladiti in tesno povezati z regionalno institucijo, odgovorno za razvoj turizma vseh treh zasavskih občin.

TIC-i pripravljajo statistične podatke o prihodih gostov, beležijo povpraševanje, poročajo o težavah, pripravljajo predloge ter jih posredujejo regionalni instituciji za razvoj turizma.

10.2 Krovna regionalna institucija za razvoj turizma v Zasavju

10.2.1 Vzpostavitev krovne regionalne institucije za razvoj turizma v Zasavju

Krovna institucija, katere ključna naloga bo skrb za pripravo strateških dokumentov z naborom ključnih programov in projektov za razvoj turizma, bo morala delovati kot koordinator, povezovalac ter promotor vseh turističnih ambiciji regije.

Po rezultatih naše analize je vzpostavitev takšne institucije nujno potrebna, če naj turizem postane pomembna gospodarska panoga v Zasavju. Poti in načinov za njeno ustanovitev je več, vrstni red korakov pri vzpostavitvi podpornega okolja za razvoj turizma, pravno-formalni status institucije in njeno lastništvo pa je v prvi vrsti odvisna od Sveta zasavske regije kot najvišjega organa regionalnega razvoja. Brez podpore ključnih nosilcev političnih odločitev v Zasavju organizirana skrb za skupen razvoj turizma v zasavskih občinah ni možna.

10.2.2 Naloge krovne regionalne institucije za razvoj turizma v Zasavju

Dejavnosti krovne regionalne institucije za razvoj turizma se bistveno razlikujejo od dejavnosti turistično-informacijskega centra. Če je TIC kot ponudnik storitev v neposrednem stiku z obiskovalci, predlagana institucija deluje kot koordinator, pobudnik in tvorec strateških turističnih razvojnih programov in organizator njihovega uresničevanja.

Ključne naloge predlagane institucije so:

- zbiranje in urejanje statističnih podatkov, priprava in nadgrajevanje baz podatkov, izvedba analiz, raziskav,
- priprava dolgoročnih programov za razvoj turizma, oblikovanje projektnih predlogov, skrb za pridobivanje finančnih virov za izvedbo načrtovanih turističnih dejavnosti,

- spodbujanje nastanka novih turističnih produktov in skrb za vključevanje turistične ponudbe Zasavja v nacionalne in mednarodne turistične mreže,
- spodbujanje povezovanja institucij, dejavnih na področju turizma, usmerjanje aktivnosti turistično-informacijskih centrov,
- uvajanje skupnih tržnih aktivnosti turističnih ponudnikov regije, skrb za uveljavitev skupne blagovne znamke in izvajanje standardov blagovne znamke,
- skrb za pripravo in izdajanje informacijskega in promocijskega gradiva za različne medije, informiranje, motiviranje in izobraževanje turističnih ponudnikov in institucij, ki tvorijo mrežo podpornega okolja za razvoj turizma,
- organizacija izobraževanj, seminarjev, delavnic,
- komuniciranje z javnostmi.

Krovna institucija bedi nad dogajanjem na področju turizma v Zasavju, poroča, opozarja, oblikuje predloge za reševanje zaznanih težav ter izvaja aktivnosti za rešitev le-teh. Je regionalno središče, ki pripravlja strokovne analize stanja obstoječe turistične ponudbe in povpraševanja v Zasavju. Pripravlja in skrbi za vsakoletne osvežitve popisa nastanitvenih kapacitet, gostišč, turističnih, kulturnih in športnih društev, prireditev. Izvaja kvantitativne in kvalitativne raziskave, oblikuje in ureja baze podatkov ter jih usklajuje z nacionalnimi in mednarodnimi metodami vodenja statistike, hkrati pa skrbi za primerno informacijsko podporo hranjenju in obdelovanju podatkov. Je institucija, ki na osnovi tako pridobljenih podatkov pripravi ocene trendov ter oblikuje smernice nadaljnjega razvoja turizma.

Regionalna institucija je odgovorna za spodbujanje nastanka razvojno usmerjenih idej, njihovo oblikovanje v projektne predloge in razvojne turistične programe. Poleg vsebine programov skrbi tudi za oblikovanje partnerstva in pripravlja finančni okvir posameznih projektov in programov. Išče možnosti (so)financiranja načrtovanih turističnih dejavnosti, ki jih ponujajo domači in tuji razpisi, v sodelovanju s partnerji pripravlja prijave nanje.

Predvsem na začetku delovanja bo ena ključnih vlog regionalne institucije, da poganja obogatitev sedaj še šibkih turističnih produktov ter razvoj prireditev, lokalov, razstav, ustanov, ki imajo zanimive turistične potencialne. Nadalje bo začetna njena vloga priprava turističnih produktov, kot so na primer enodnevni in večdnevni izleti po Zasavju, prireditve, ki bodo s pristnostjo privabile publiko od drugod. V njeni domeni bo tudi skrb za uvrstitev turistične ponudbe Zasavja na nacionalne in mednarodne turistične zemljevide.

Enega od izzivov in priložnosti predstavlja sedanje še šibko in zgolj občasno sodelovanje tukajšnjih društev s sorodnimi organizacijami prek meja občin ali širše, odsotnost koordinatorja turističnih aktivnosti, ki bi z regijskim pristopom imele možnost postati zanimiv dogodek ali doživetje za obiskovalce iz drugih slovenskih regij in tujine. Regijska institucija bo svojo povezovalno vlogo odigrala tudi kot usmerjevalec dela zasavske mreže TIC-ev, ki bodo podaljšana roka krovne institucije in bodo delovali v skladu z razvojnimi cilji turizma v regiji.

Oblikovanje prodorne strategije trženja je predpogoj za premik v zasavskem turizmu. Regionalna institucija se bo v prvi fazi svojega delovanja morala osredotočiti predvsem na uvedbo in uveljavitev nove blagovne znamke V 3 krasne, ki je eden od rezultatov tega

projekta. Začrtani so standardi za uveljavitev znamke, krovno institucijo čaka še dejanska uvedba znamke, ki bo potekala s pomočjo strokovne komisije, odgovorne za podeljevanje blagovne znamke prireditvam, spominkom, gostiščem in nastanitvenim objektom. Vzporedno s podeljevanjem znakov blagovne znamke bo institucija izvajala številne tržne aktivnosti, začrtane v strategiji trženja (predstavitve na sejnih, trženje v elektronskih medijih ...)

Glede na to, da turizem v Zasavju velja za obrobno gospodarsko panogo, bo potrebno veliko truda vložiti v informiranje zasavske, pa tudi slovenske in tuje javnosti, v smiselnost krepite turističnih dejavnosti. Naloga bo toliko težja, ker bo obenem potrebni razbijati stereotipne predstave o Zasavju kot neprivlačnem, zgolj industrijskem in prekomerno onesnaženem okolju. Krovna institucija bo v sodelovanju s TIC-i in turističnimi ponudniki pripravljala in (so)izdajala tiskano, elektronsko in drugo informacijsko ter promocijsko gradivo v slovenskem in tujih jezikih, ki bo predstavljalo turistično ponudbo Zasavja (letaki, brošure, zemljevidi, vodniki, spletna stran, časopis, reklamni panoji ...). Poleg tega bo organizirala različne promocijske dogodke doma in v tujini.

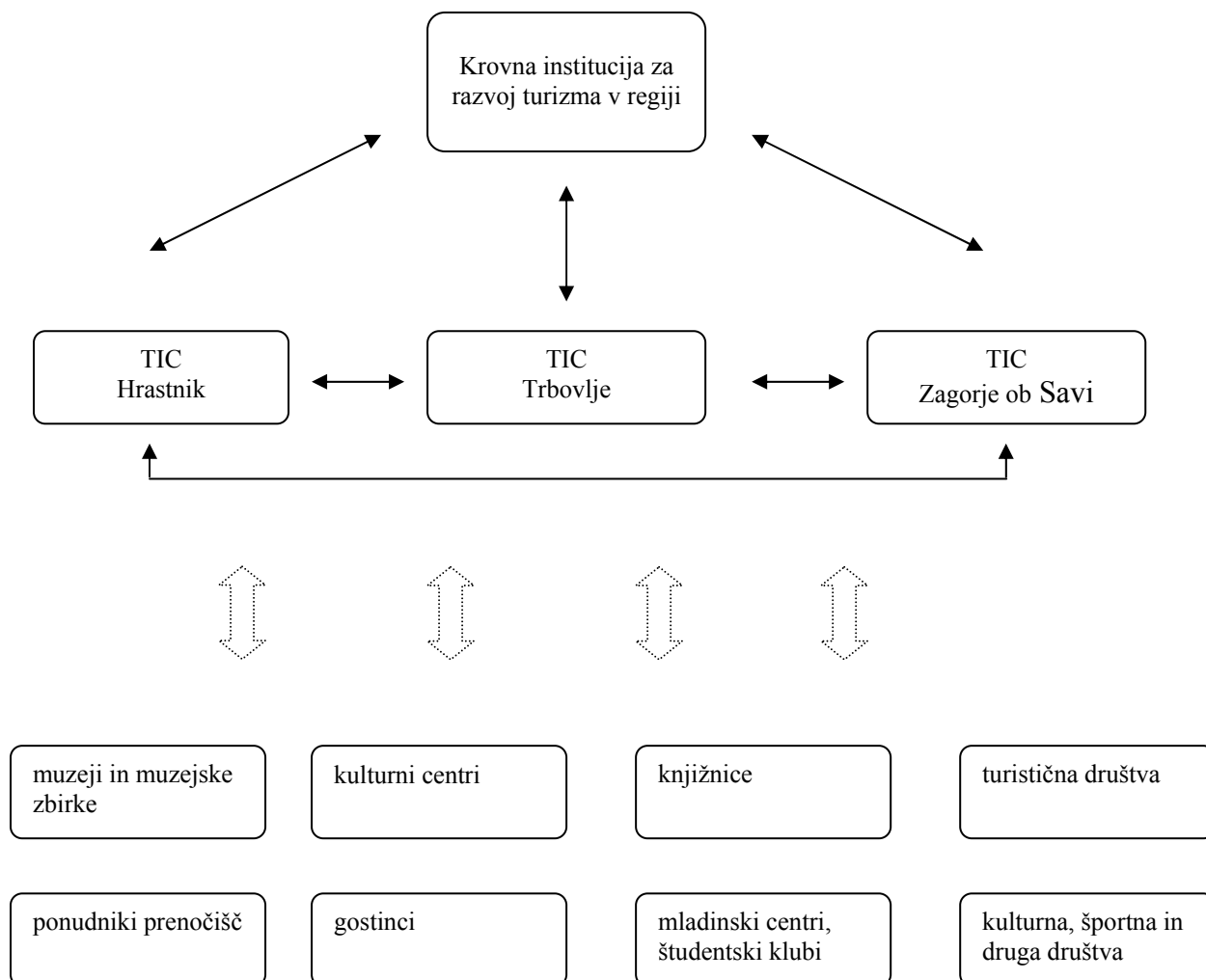
V domeni krovne institucije bo tudi skrb za razvoj človeških virov v turizmu. Spodbujala bo obstoječe ter potencialne ponudnike turističnih proizvodov, da bodo vlagali v znanje in usposobljenost zaposlenih v turizmu. Organizirala bo delavnice, seminarje in konference, prilagojene dejanskim potrebam društev, javnih ustanov, zasebnikov ter posameznikov, ki se ukvarjajo z dejavnostmi, ki so ali bi lahko postale zanimive kot turistični proizvod. Ciljne skupine bodo turistične kmetije, prebivalci na območjih Natura 2000, gostinci, planinske domovi, ponudniki nastanitvev, kulturna, turistična in športna društva, samostojni kulturni ustvarjalci, šole ...

Krovna institucija bo redno v stiku z lokalnimi, regionalnimi in nacionalnimi mediji, ki jih bo prek tiskanih ali elektronskih sporočil obveščala o turističnem dogajanju v regiji in razvojnih programih, jim pošiljala informacijsko-promocijsko gradivo, organizirala tiskovne konference.

Sodelovanje preko meja zasavskih občin ter enoten nastop, usklajen z aktivnostmi regionalne institucije, odgovorne za dolgoročni razvoj turizma, je predpogoj za premik v razvoju turizma v Zasavju.

Spodaj ponazarjamo (so)delovanje institucij, ki bodo izvajale aktivnosti povezane z razvojem turizma v regiji.

Shema: delovanje institucij mreže podpornega okolja za razvoj turizma v Zasavju

10.3 Človeški viri TIC in krovne institucije

Ključno vlogo pri izpolnjevanju zastavljenih ciljev na področju razvoja turizma bodo imeli ljudje. Za delo v turistično-informacijskih centrih ter krovni regionalni instituciji bo potrebno pridobiti strokovno usposobljene kadre, ki bodo pripravljeni in sposobni uveljaviti novo vzpostavljene institucije. Delo v turizmu je specifično in zahteva širok spekter znanja zaposlenih ter interdisciplinarni pristop pri izvajanju zastavljenih nalog.

Nosilci aktivnosti v turizmu bodo ljudje, ki bodo znali potencialne turistične možnosti preoblikovati v dejanske turistične produkte. Upoštevaajoč trende v turizmu in predvidene prioritete razvoja turizma v regiji, se bodo bodoči zaposleni v turizmu ukvarjali z razvojem turistične ponudbe zasavskega podeželja, uvajanjem eko-turističnih dejavnosti, trženjem

rudarske in industrijske dediščine, kulturnim turizmom, športno-rekreacijskim turizmom ter uvajanjem za turiste zanimivih aktivnosti na območjih Natura 2000.

Posamezni turistično-informacijski centri bodo v prvi fazi zaposlovali po eno osebo, ki mora imeti primerna strokovna znanja s področja turizma. Dodatna delovna mesta v TIC-ih so smiselna le, če se bo z nastankom novih turističnih proizvodov bistveno povečalo število obiskovalcev.

Krovna regionalna institucija bi v začetni fazi potrebovala dva, največ tri zaposlene: vsaj eno osebo v rednem delovnem razmerju, ostale pa sprva kot zunanje sodelavce. Kasneje se lahko to sodelovanje prelevi v zaposlitev, če bodo to narekovale potrebe in omogočali rezultati kot število novih projektov in pridobljena finančna sredstva za njihovo izvedbo, razširitev ponudbe ter prihod turistov. Dolgoročno bi lahko institucija zaposlovala pet strokovno usposobljenih oseb, ob tem pa bi imela dobro mrežo kontaktov in zunanjih sodelavcev.

Priporočljiva strokovna znanja zaposlenih v turistično-informacijskih centrih in krovni regionalni instituciji za razvoj turizma bodo zajemala dobro poznavanje:

- projektne vodnje,
- trženja in oglaševanja v turizmu,
- organizacije dela na področju športa, varstva narave ter prireditvenega managementa,
- področja kulturologije,
- geografskih značilnosti, zgodovine ter kulturnih in naravnih znamenitosti Zasavja.

Osebe, ki bodo zastopale omenjene institucije, namenjene razvoju turizma v regiji, bodo morale biti komunikativne in sposobne tekoče komunikacije tudi v tujih jezikih. Njihov izbor je izredno pomemben, saj bodo predstavljale Zasavje v Sloveniji in tujini, še posebej pa zato, ker bo njihovo delo v tem okolju pionirsko. Le dobri kadri, učinkovita organizacija, resen pristop in ambiciozno zastavljeni cilji bodo omogočili zagon turističnih aktivnosti v Zasavju.

10.4 Finančni viri

Možni viri financiranja vzpostavitve in delovanja mreže turistično-informacijskih centrov ter krovne regionalne institucije za razvoj turizma so:

- lokalne skupnosti (občine) in regionalna razvojna agencija,
- finančna sredstva za spodbujanje razvoj turizma, ki jih razpisujejo različna ministrstva,
- finančna sredstva Evropske unije in drugi mednarodni razpisi ter
- zasebniki, ki se v regiji ukvarjajo s turizmom.

Največ pozornosti bo potrebno nameniti prvemu koraku – vzpostavljanju podpornega okolja za razvoj turizma. Predpogoj za vse nadaljnje aktivnosti bo doseženo soglasje o ustanovitvi turistično-informacijskih centrov ter krovne institucije, odgovorne za razvoj turizma, ter podpora le-tej, ki jo bodo nudile vse tri zasavske občine in regionalna razvojna ustanova.

Finančni viri so lahko različni, vsekakor bi bilo za prvo leto delovanja smiselno zagotoviti finančna sredstva s strani lokalnih skupnosti. V nadaljevanju, ko bodo institucije začele

delovati, ko bodo vzpostavile lastno mrežo partnerjev ter začele izvajati prve aktivnosti, pa bo ena izmed njihovih ključnih nalog, da se usposobijo za pridobivanje sredstev na slovenskih in mednarodnih razpisih. Prav tako bodo morale s svojim delovanjem prepričati zasebnike, ki bodo imeli neposredne koristi delovanja podpornih institucij, da se vključijo v njihovo financiranje. Na dolgi rok bi morali prav slednji postati pomemben vir financiranja aktivnosti mreže podpornih institucij.

Izračun predvidenih stroškov kaže, da bi za vzpostavitev in prvo leto delovanja TIC potrebovali približno 68 tisoč evrov, za vsa nadaljnja leta delovanja posameznega TIC-a pa približno 56 tisoč evrov letno. Za vzpostavitev krovne regionalne institucije bi potrebovali 90 tisoč evrov, za njeno nadaljnje delovanje pa še približno 83 tisoč evrov letno. Finančni okvir vključuje stroške dela za eno zaposleno osebo v vsaki instituciji in občasne zunanje sodelavce, stroške nakupa opreme, najema prostorov in storitev, vezanih na najem, ter stroške promocijskih aktivnosti. Predvideni stroški temeljijo na predpostavki, da gre za samostojno institucijo. V kolikor bo TIC sprva dejansko deloval v okviru katere od obstoječih javnih institucij, bodo stroški precej nižji, saj bodo lahko javne institucije (občine) za delovanje TIC-a zagotovile svoje prostore, del opreme, materialnih stroškov in podobno. Tako se lahko njihov prispevek v denarju bistveno zniža ter nadomesti s prispevki v naravi. Natančnejši vpogled v okvirno oceno pričakovanih denarnih stroškov ponujata tabeli v Prilogi 4 tega dokumenta. Finančna shema za vzpostavitev TIC-a v okviru obstoječe institucije ni del pričujočega dokumenta. Pripravljena bo v sodelovanju s partnerskimi občinami, ko bo vzpostavljanje turističnih info točk postalo realno.

V tem dokumentu nismo definirali pravno-formalne oblike nobene od institucij predvidenega podpornega okolja, ponudili smo le najboljše rešitve, do katerih smo prišli s primerjalno analizo. Dokument tudi ne zapoveduje sistema financiranja, nakazuje le scenarij, ki realno omogoča vzpostavitev učinkovite institucije in s tem uresničitev zastavljenih ciljev pri razvoju turizma v Zasavju.

10.5 Ponudniki turističnih storitev (produktov)

Med ponudnike turističnih storitev spadajo subjekti javnega, zasebnega in civilnega sektorja.

Tabela 14: Ponudniki turističnih storitev

JAVNI SEKTOR	ZASEBNI (gospodarski) SEKTOR	CIVILNI SEKTOR
<ul style="list-style-type: none"> • občine, • javna podjetja, • zavodi, • razvojni centri, • itd. 	podjetniki in družbe, ki delujejo na področju turizma in gostinstva ter gospodarski subjekti, ki ponujajo dopolnilne turistične storitve in izdelke	občani – domačini, ki se na ljubiteljski način združujejo v društva in zveze civilne družbe, zaradi interesa po aktivnem sodelovanju pri turističnem razvoju in urejanju svojega kraja

Javni sektor

Vloga javnega sektorja (občin) na lokalni ravni bi morala biti predvsem skrb za urejeno komunalno in osnovno turistično infrastrukturo (urejene poti, označbe, tematske poti, parki, prireditvene dvorane, sodelovanje pri investicijah ter pomoč zasebnemu sektorju s splošno promocijo pri trženju konkretnih turističnih produktov.

Javni sektor zasavske regije bi moral:

- zagotavljati ustrezne gospodarske razvojne politike, skladno s strateškimi usmeritvami, s čimer bi zagotovil turistično politiko, ki ohranja ustrezna razmerja med gospodarskim razvojem in varovanjem okolja,
- spodbujati razvoj turizma s strateškim načrtovanjem prostora, rabe okolja z opredelitvijo mejnih zmogljivosti okolja in pripravo ustreznih prostorskih planov,
- vzpostaviti in skrbeti za osnovno javno turistično infrastrukturo,
- biti investitor in soinvestitor v določene ključne objekte turistične infrastrukture in turističnih programov v destinaciji, ki so skladni z okoljem,
- pomembno doprinesti pri uveljavljanju mednarodnih primerljivih nacionalnih turističnih standardov in kriterijev ter certifikatnih shem.

Zasebni sektor

Za gospodarske subjekte zasebnega sektorja predlagamo specifične aktivnosti po posameznih panogah znotraj zasebnega sektorja.

Gospodarski subjekti in podjetniki na področju hotelske in gostinske dejavnosti, rekreacijskih, športnih, kulturnih, poslovnih in drugih storitev naj bi:

- izvajali intenzivne trženjske aktivnosti,
- skrbeli za izvajanje kakovostne turistične ponudbe,
- investirali v razvoj novih potrebnih kapacitet, turističnih programov in proizvodov,
- izvajali poslovno-komercialno trženje obstoječih storitev,
- dodatno usposabljali in izobraževali zaposlene,
- sodelovali z ostalimi gospodarskimi subjekti, javnim sektorjem in civilnim sektorjem pri oblikovanju integralnih novih, konkurenčnih turističnih programov, proizvodov in paketov, namenjenim končnim potrošnikom.

Ponudniki dopolnilnih storitev in izdelkov (domača obrt, prevozniki, servisne storitve) bi morali:

- sodelovati s ponudniki osnovnih turističnih storitev pri oblikovanju turističnih programov in proizvodov,
- sooblikovati celovito integralno turistično ponudbo Zasavske regije,
- nastopati pri trženju integralne turistične ponudbe Zasavske regije.

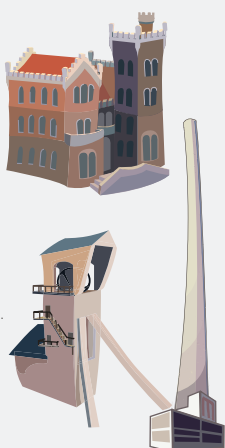
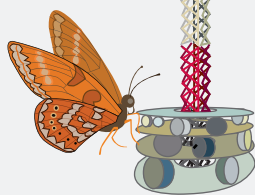
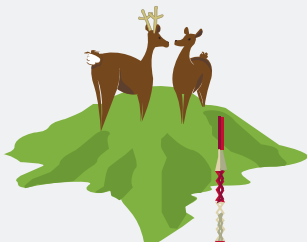
Priporočene dejavnosti organizatorjev potovanj in turističnih agencij pa so:

- izvajanje trženjske aktivnosti do končnih potrošnikov,
- oblikovanje in trženje turističnih paketov ter potovanja z ostalimi gospodarskimi subjekti in podjetniki kot "dobavitelji" sestavnih delov za pakete,

Civilni sektor

Civilno pravne organizacije naj bi izvajale sledeče aktivnosti:

- spodbujanje prebivalstva Zasavja za sodelovanje pri pospeševanju razvoja turizma,
- akcije osveščanja mladih za turizem,
- skrb za urejenost krajev,
- akcije na področju ohranjanja kulturne in naravne dediščine, običajev ter urejanju okolja,
- izvajanje nekaterih promocijskih aktivnosti v regiji.

Potrebno znanje

11. RAZVOJ KADROV V TURIZMU

Vzporedno s tehnološkim razvojem tečejo intenzivni procesi združevanja organizacij, znanja in ustvarjalnih potencialov. Potrebe po novih znanjih stalno naraščajo, zlasti potrebe po konceptualnih in integralnih znanjih na različnih področjih in ravneh. Okolje, v katerem se današnji turizem nahaja, je izrazito turbulentno okolje, katerega intenziteta sprememb se kaže v sistemih z izjemno visoko stopnjo znanja in vlaganja v izobraževanje odraslih. Podjetja in posamezniki, ki se ukvarjajo s turizmom delujejo na eni strani v pogojih rizične družbe, na drugi strani pa se že soočajo z začetki vzpostavljanja pogojev za razvoj trajnostne družbe. V tovrstnem stanju nasprotujočih si trendov pa je edina stalnica le stalnost težko predvidljivih sprememb. Spremenljivo okolje je temeljna lastnost ne le informacijske dobe, to velja še toliko bolj za obdobje zadnjih nekaj let, za turizem in posledično za upravljanje v turizmu. Temeljna naloga izobraževanja osebja, zaposlenega v turizmu, je tako postala razvijanje sposobnosti kadrov za hitro prilagajanje spremembam v turizmu ter usposabljanje za ustrezno raznovrstnost znanja v turistični dejavnosti.

Ljudje predstavljajo osrednji vir učinkovitega delovanja te delovno intenzivne industrije. Ravnanje s človeškimi viri na področju turizma je zaznamovano s številnimi pojavi in aktivnostmi, ki so specifične za turistično industrijo in izhajajo iz njenih značilnosti.

Problematika človeških virov v turizmu je zelo raznolika. Ključno problematiko v Zasavju na tem področju lahko predstavimo skozi naslednja izhodišča:

- nizka podoba turistične industrije kot delodajalca,
- pomanjkanje izkušenega in strokovnega osebja,
- nekonkurenčne nagrade in druge ugodnosti za zaposlene,
- prehodnost zaposlenih v turizmu,
- neugoden delovni čas in pogoji dela,
- težavnost pri zaposlovanju ustreznega osebja,
- demografski trendi/krčenje zaposlitvenega bazena,
- izobraževanje/usposabljanje neprimerno za potrebe turistične industrije,
- pomanjkanje izobraževalnih mest oz. možnosti.

Sistematičen razvoj vodilnega kadra turističnim organizacijam zagotavlja prihodnji razvoj in perspektivo. Koristi kadrovske razvojnih ukrepov so ponavadi v veliki meri odvisne od ustreznosti programov izobraževanja, usposabljanja in izpopolnjevanja managerskih kadrov. V dolgoročnem kontekstu vse razvojne aktivnosti niso enako pomembne, in sicer je potrebno razlikovati med programi usposabljanja za sedanje potrebe in programi, ki so namenjeni zadovoljevanju prihodnjih potreb in zahtev.

Cilja praks, usmerjenih v razvoj kadrov v Zasavski regiji, sta predvsem dva:

- zagotoviti, da bodo bodoči kadri v turizmu osvojili osnovne sposobnosti in znanja ter
- zagotoviti, da bo "bazen" bodočih turističnih delavcev zapolnjen.

Aktualna vprašanja razvoja človeških virov je zanimivo opazovati skozi perspektivo treh strank: delodajalcev, izobraževalnih organizacij in zaposlenih. Zaradi naraščajočega pomena intelektualnega kapitala v turizmu, tudi pričujoča strategija predvideva možnost izgube konkurenčnih prednosti turističnih organizacij v regiji. Po drugi strani pa je potrebno upoštevati, da so aktualni programi turizma preveč omejeni z drugimi predmetnimi sklopi, da bi lahko bili dovolj specialistični in poglobljeni. Zato je potrebno oblikovati in uvajati strateško pomembne izobraževalne programe na vseh ravneh turističnega izobraževanja v Zasavski regiji (šolski programi, strokovno izpopolnjevanje).

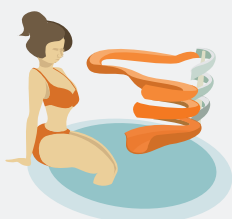
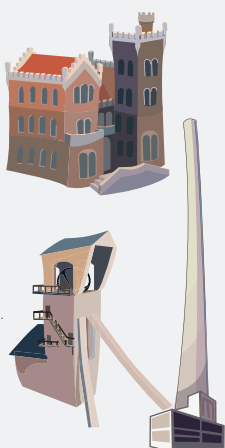
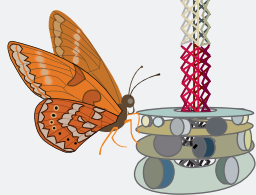
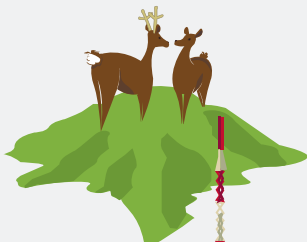
Po vsebini lahko programe usposabljanja in izpopolnjevanja turističnih delavcev v Zasavju razdelimo na pet temeljnih kategorij:

- uvajalno usposabljanje za vse kategorije zaposlenih,
- usposabljanje vodstvenega osebja,
- usposabljanje strokovnih delavcev (zaposleni v gostinstvu, turistični vodniki, zaposleni na informacijskih centrih...),
- usposabljanje namenjeno podpori organizacijskih sprememb,
- splošno usposabljanje (npr. delo s strankami, računalniško usposabljanje, učenje tujih jezikov in podobno).

Glede na gornje ugotovitve in izsledke iz analize stanja na področju turizma v Zasavski regiji lahko rečemo, da se izobraževalni sistemi in institucije (Srednja šola v Zagorju) soočajo z velikimi problemi pri oblikovanju pristopov, metod in vsebine izobraževalnih programov v turizmu. Na eni strani je turizem multidisciplinarno področje, ki zahteva povezanost različnih gospodarskih sektorjev. Strokovna področja aktivnosti v turizmu so zelo različna in kompleksna, zato bo potrebna večja specializacija. Na drugi strani pa je v turizmu potrebna prilagodljivost, saj je le tako mogoče slediti hitrim spremembam na področju povpraševanja, podpore razvoja in prodajne distribucije. Zato morajo strokovnjaki ves čas obnavljati svoja znanja in krepiti sposobnosti, saj so nemalokrat prisiljeni, da svoje aktivnosti v turizmu povsem preusmerijo. Da bi lahko sledili novonastalim razmeram in se lažje prilagodili hitrim spremembam, potrebujejo solidno osnovo v teoretičnem in praktičnem znanju, kar se pričakuje od omenjene izobraževalne institucije v Zasavju.

Poleg formalnih izobraževalnih programov, bodo nujna še številna dodatna usposabljanja – ne samo zaposlenih v turističnih dejavnosti, temveč tudi društev, zavodov in posameznikov, katerih delovanje se navezuje na turistično ponudbo. Posebno pozornost bo veljalo nameniti usposabljanju prebivalcev zasavskega podeželja, ki se premalo zavedajo turističnih potencialov njihovega okolja (naravne danosti, kulturna dediščina...).

Organizacija usposabljanj ter intenzivna promocija poklicev povezanih s turizmom med mladimi, prebivalci podeželja ter širšim prebivalstvom regije bodo pomembna področja dela nove krovne organizacije, ki bo odgovorna za dolgoročni razvoj turizma v Zasavju.

Pod eno streho

12. NOVA BLAGOVNA ZNAMKA, STANDARDI IN NAČINI NJENEGA UVAJANJA TER CELOSTNA GRAFIČNA PODOBA

12.1 Nova blagovna znamka

V času trajanja operacije smo oblikovali novo krovno blagovno znamko, ki naj bi tudi v bodoče povezovala zasavsko turistično ponudbo, pripravili celotno grafično podobo le-te in standarde za njeno uporabo (Priloga 6: Priročnik Celostna grafična podoba)

S krovno blagovno znamko želimo:

- povezati turistično ponudbo Zasavja,
- izboljšati podobo Zasavja,
- doseči večjo prepoznavnost Zasavja v Sloveniji in na tujem,
- doseči večjo konkurenčnost pri trženju turističnih proizvodov iz Zasavja,
- postaviti sodobne standarde za dvig kakovosti turističnih storitev v zasavski regiji, ki bodo zaščiteni z ustreznimi standardi, s predpisi in oznakami,
- prepričati potrošnike v kakovost in cenovno konkurenčnost turističnih produktov iz regije.

Izbrali smo geslo *V 3 krasne*, ker odstopa od sedanjih poimenovanj, ki so večinoma poudarjale središčni položaj regije v slovenskem prostoru. Zelo podobna gesla kot v središču, v osrčju Slovenije so zaradi številnih variacij preprosto izgubile prepoznavnost. Menimo, da novo geslo pritegne pozornost, je bolj zapomljivo; in da tudi odraža geografsko ter estetsko resničnost zasavskih dolin in njihovega zaledja. Nenazadnje: če vas nekdo pošlje v tri krasne, je to lahko zdaj tudi darilo.

Znak je v pretežno zeleni barvi, ki se nahaja v grbih vseh treh zasavskih občin, ki jih simbolizirajo trije drevesni listi. S tem poudarjamo zavezanost naravi, kar v preteklosti ni bila odlika regije, in sporočamo, da je velika večina površin poraslih z gozdom. Geslo je prepleteno z znakom na način, da številka 3 v modri barvi simbolizira Savo, ki povezuje območje in mu daje ime, hkrati pa je simbol poti, ki vodi v resnične 3 krasne.

Dve osnovni pojavnosti znaka blagovne znamke V 3 krasne:

**Hrastnik
Trbovlje
Zagorje**

12.2 Predlog uvajanja standardov blagovne znamke V 3 krasne

Predlagani standardi predstavljajo izhodišča za posamezne segmente in vključujejo:

- spominke,
- prireditve,
- nastanitve ter
- gastronomijo in gostinske obrate.

Standardi upoštevajo dejansko stanje v Zasavju, hkrati pa sledijo splošnim usmeritvam ključnih splošnih dokumentov, ki posegajo na to področje:

- Razvojni načrt in usmeritve slovenskega turizma 2007-2011,
- Strategija trženja slovenskega turizma 2007-2011,
- Strategija razvoja gastronomije Slovenije,
- Strategija spominkov in organizacijsko-poslovni model produkcije in distribucije spominkov,
- Strategija razvoja in trženja turističnega produkta mesta in kultura.

Najtežje je bilo domisliti okvirne standarde in usmeritve za prireditve, saj je ta segment turistične ponudbe specifičen. Slovenija namreč še nima nacionalne strategije za uvajanje standardov rabe blagovnih znamk za organizacijo turistično pomembnih prireditev. Poleg tega je težko na zalogo začrtati standarde za prireditve, če ne poznamo vsebine, obsega, časa, kraja izvedbe in podobno.

Za področja nastanitvev in gostinskih obratov ne navajamo nekaterih osnovnih podatkov, saj so to pogoji, ki jih morajo izpolnjevati vsi tovrstni subjekti, da bi sploh lahko legalno delovali (higienski minimum, kriteriji za pridobitev nastanitvev, pravni akti s področja nastanitvev...). V naslednjem poglavju smo se osredotočili na konkretno vsebino namenjeno Zasavju in sledili naslednjim panogam turizma, ki imajo po naši oceni dobre možnosti za razvoj:

- mestni turizem (kulturni dogodki, muzeji in muzejske zbirke, kulturne znamenitosti, manjši hoteli, galerije)
- podeželski turizem (eko-turizem, turistične kmetije, nastanitve na podeželju, dogodki in prireditve, izleti, družinski vikend-dopusti)

- športni turizem (dvorane in športni objekti v mestih, pohodništvo, konjeniške poti, plezanje, kolesarstvo, tek, izleti v naravo na podeželju).

12.2.1 Kriteriji oblikovanja standardov blagovne znamke za spominke

Smernice spominkarske ponudbe so postavljene deloma na podlagi Strategije spominkov v Sloveniji, v še večji meri pa na osnovi nekaterih dokumentov in praktičnih izkušenj. Ključna težava na področju spominkarske ponudbe je, da ustvarjalci pogosto ne upoštevajo celostnega razvoja destinacij ali niso povezani z institucijami odgovornimi za razvoj turizma določene destinacije. Spominek mora vključevati posebnosti prostora, njegovo zgodovino, sodobnost, kulturno, športno, umetniško ustvarjalnost. Spominek mora nositi zgodbo okolja, ki ga predstavlja.

Končni izdelek mora biti tako strokovno izpopolnjen kot cenovno zanimiv za kupca. Predrag spominek je težko prodati, medtem ko poceni spominek običajno ne predstavlja kvalitetnega izdelka.

Kriteriji, na podlagi katerih bodo spominki nosili blagovno znamko V 3 krasne so nastali upoštevajoč naslednje dejavnike:

- vsebina,
- način izdelave in izbira materialov,
- lokacija prodaje (prodaja v mestu, hotelu, na podeželju),
- trženje izdelka² in možnost vizualne predstavitve izdelka.

Vsebinski dejavnik

Izhodiščno vprašanje je, kaj spominek sploh predstavlja? Nacionalna strategija ne opredeljuje nobenega spominka, ki bi bil značilen za Zasavje, poleg tega pa je govoriti o značilnem spominku velikokrat tudi zgrešeno. Mnogi primeri namreč kažejo, da pretirano poudarjanje nekaterih lokalnih značilnosti lahko postane omejujoče in moteče – v Zasavju je lahko primer tega rudarstvo. Rudarsko dediščino je zagotovo potrebno izkoristiti, vendar zaradi kulta rudnika ne smemo pozabiti na druge pomembne dejavnike, ki bi zanimali potencialnega obiskovalca. Tematike, na podlagi katerih nastajajo spominki, so izbrane na podlagi lokalnih posebnosti in pregleda strokovne literature, ki obravnava Zasavje. V tej fazi vse tematike še niso izbrane, vendar so izhodiščne opredeljene in predstavljajo možnost novih spominkov, ki bodo predstavljale Zasavje:

- brodarstvo (trgovanje po Savi med Ljubljano in Siskom že v rimskih časih),
- gradovi in zgodbe o gradovih (tako tistih, ki še obstajajo, kot tistih, ki so že propadli in so od njih ostale le še ruševine – zgodovinske zgodbe so lahko pomembna iztočnica za oblikovanje atraktivnih spominkov s tematiko gradov iz Zasavja),
- industrija (industrijska dediščina je lahko upodobljena tudi v obliki spominkov, saj so industrijski obrati del identitete Zasavja, zato so tematike, povezane z industrijsko dediščino, izjemno zanimive pri snovanju bodočih spominkov),

² Ker je trženje izdelka povezano z videzom izdelka, so vizualno-estetski učinki navedeni pod točko o trženju, čeprav ga lahko uvrstimo tudi med vsebinske faktorje.

- tematike, ki jih že pričajo nekateri spomeniki v Zasavju (kronološko jih lahko razvrstimo na spomenike do 1. svetovne vojne, spomenike med obema vojnama, spomenike po 2. svetovni vojni),
- rudarska dediščina (od rudnikov do kolonij in vsega, kar je povezano z načinom življenja rudarjev),
- obrti (vrvarstvo, tesarstvo, kovaštvo, sedlarstvo, kolarstvo, tesarstvo ...),
- umetniki iz Zasavja (vidni posamezniki, kot so Stojan Batič, Nikolai Beer, Jože Ciuha, Leopold Hočevar, Janez Knez in drugi ter skupine kot so Laibach, En knap ...)
- tematike, ki so jih doprinesli nekateri znani Zasavčani (Janez Vajkard Valvasor, Anton Sovre, Metod Badjura, Slavko Grum... Tematike se v spominke najlažje vključujejo na temelju njihovega prispevka k razvoju kulture, športa, gospodarstva – na primer lik iz kakšnega Grumovega dela
- društveno dogajanje (socialni upori, glasba, folklor, kultura...)
- drugo (odprte možnosti za ideje posameznikov, ki jih je potrebno preučiti in se odločiti, ali predlog vsebinsko zadostuje standardu).

Navedene tematike predstavljajo le izhodišča, saj ne želimo zavirati ustvarjalnosti. Vsebinski dejavnik je prvi predpogoj, da se spominek trži pod blagovno znamko V 3 krasne.

Način izdelave in izbira materialov

Izbor materialov in način oziroma stil izdelave sta zelo pomembna dejavnika pri oblikovanju spominka (predvsem zato, da izdelek ne postane kič, čeprav se je temu pogosto težko popolnoma izogniti).

Način izdelave, ki je primeren za posamezne spominke, bi zato morala določiti komisija. Le-ta na podlagi poznavanja tehnike izdelovanja, izbire materialov izdelave in zgodovinskega obdobja presodi, ali je izdelek dovolj kakovosten in primeren za prodajo pod blagovno znamko V 3 krasne.

Lokacija prodaje

Ko spominek zadostuje vsebinskim kriterijem in načinu izdelave, ga je potrebno prodati potencialnim obiskovalcem. Pomemben, a večkrat prezrt dejavnik je lokacija prodajanja izdelka.

Podeželje. Znani so primeri, ko v mestih prodajajo spominke iz podeželskega okolja, medtem ko obiskovalci zelo malo ali ničesar ne vedo o podeželskemu okolju. Zato bi bilo na podeželju potrebno odpreti manjšo trgovino (v slogu Jelenovega grebena), kjer se prodajajo izdelki in spominki, ki jih podeželje ponuja. V prvi fazi je smiselno trgovino s spominki na podeželju odpreti v sklopu turistične kmetije ali kakšnega drugega že delujočega turističnega ponudnika, v primeru večjega povpraševanja pa lahko trgovina postane samostojna. Komisija bo opredelila, kateri izdelki naj se prodajajo na podeželju, saj si obiskovalci želijo celostno doživeti podeželje. Tematike bi se morale dotikati dogodkov na podeželju v preteklosti in sedanosti: obrti, običaji in navade, kulinarika, noše.

Promocijski material je smiselno dopolniti z gradivi, ki predstavljajo ponudbo ostalih krajev (mest). Vasi, ki bodo lasten razvoj oprle predvsem na turizem, bi morale postopoma razviti

tudi svoj znak, ki je lahko osnova za njihov spominek (na primer znane osebnosti, ki je imela pomemben vpliv na dediščino Zasavja).

Mesto. V mestih bo potrebno poleg brošur in informacijsko-promocijskega gradiva ponujati tudi spominke, temelječe na urbani dediščini preteklosti in sedanosti. Najboljša prodajna mesta v mestih so lahko turistično-informacijski centri ali posebne trgovine s spominki. V prvi fazi je smiselno postaviti eno trgovino s spominki, ki oskrbuje obiskovalce z vsemi tematikami Zasavja, skladno z razvojem turizma pa bi prodajna mesta oziroma več njih vzpostavili v vseh občinah, kjer bi obiskovalci lahko kupili tovrstne izdelke.

Predstavitve in prodaja podeželskih izdelkov na sejnih ter prireditvah v mestih bo smiselna šele takrat, ko bo podeželje že dovolj turistično razvito in bo prodaja v mestih pomenila dodatno promocijo podeželja na eni strani in mrežnega sodelovanja mesto-podeželje na drugi.

Hoteli. Za hotele veljajo podobne ugotovitve kot v prejšnjem razdelku. Možnosti mreženja ponudbe s pomočjo spominkov v hotelih bo potrebno preučiti šele takrat, ko bodo v Zasavju vsaj trije manjši hoteli, zdaj pa celotno Zasavje razpolaga le s hotelom Medijske toplice.

Planinski domovi, gostišča, apartmaji. Zaradi svoje lokacije so navedeni objekti pomembni tudi z vidika prodaje spominkov. Spominke in promocijske brošure je smiselno prodajati v obratih, ki s tem ustvarjajo mrežno ponudbo, saj imajo od tega lahko koristi vsi turistični ponudniki.

Prireditve. Možnost za prodajo spominkov, ponujajo tudi prireditve, ki so lahko hkrati odskočna deska za nove umetnike ter izdelovalce spominkov. Spominki, ki se na prireditvi prodajajo ob ostali ponudbi na stojnicah, se izbirajo glede na tematiko in lokacijo prireditve. Prireditve, ki jih obišejo tudi ljudje od drugod, so lahko pomemben dejavnik pri prodaji spominkov, vendar zgolj v primeru premišljenega izbora.

Trženje izdelka

Še tako bogata vsebina spominka, kvalitetna izdelava in izbor primerne prodajne lokacije zbledijo brez uspešnega in predvsem učinkovitega trženja. V prvi fazi je potrebno poskrbeti za vizualni izgled spominka, ki mora v vsakem primeru nositi tržno zgodbo. Spominkov zgolj zaradi lepšanja videza ne smemo spreminjati v neprepoznaven kič. Največja težava pri prodaji spominkov je navadno ta, da so spominki namenjeni samim sebi in obiskovalcu ne povedo in ne pomenijo nič.

Spominki bi morali biti na zanimiv in preprost način (grafično, opisno) predstavljeni na spletni strani TIC-a, kjer lahko potencialni obiskovalec že vnaprej vidi, kakšni spominki so na voljo, kakšna je njihova vsebina. A tudi to še ni dovolj, zato je potrebno v prodajalno spominkov vključiti možnost grafične predstavitve spominkov na računalniškem ekranu, kjer lahko obiskovalci spoznajo zgodbo spominka, način nastanka in podobno.

grafična predstavitev z računalniško tehniko je danes nuja, čeprav se tega v mnogih primerih ne držijo. Zasavje bi moralo v vsaki prodajalni spominkov urediti možnost grafične predstavitve posameznih spominkov in izdati tudi krajše brošure o spominkih.

Spominki predstavljajo dediščino, zgodovino, način življenja, pretekle in sedanje dogodke posameznih območij. Zato jih ljudje tudi kupijo, saj jih spominjajo na obisk določenega kraja. Smiselno je govoriti o zasavskem spominku, ki bi odseval identiteto vseh treh občin. Za zdaj pravega skupnega spominka še ni (izjema je tako imenovani pilotni spominek, ki je nastal v

kot eden izmed rezultatov pričujoče operacije Natura - potezna igra V tri krasne). Vendar pa je potrebno ustvariti tudi spominke s tematikami posameznih krajev, vasi, obrtnih in gospodarskih panog, ki predstavljajo določeno območje. Pomembno je, da ima vsaka občina večje število spominkov, ki predstavljajo njihovo identiteto – šele ko ima destinacija več manjših znamk, lahko ustvarja skupno promocijo.

Sklep

Spominki iz Zasavja bodo predstavljali identiteto območja od vasi in mest do industrijskih obratov. Vsebinsko bodo zajemali dovolj tako široko, da kreativnost ne bo omejena, hkrati pa bodo namenjeni točno določenim ciljnim skupinam. Spominke bodo izdelovali tako strokovnjaki kot ljubitelji, vendar bodo morali izdelki ustrezati opredeljenim vsebinskim, proizvodnim in prodajnim kriterijem. Morali bodo biti tržno zanimivi in dovolj sveži. Prodajali se bodo na za to namenjenih mestih, pri čemer ne sme prihajati do neskladij med »mestnimi« in »vaškimi« spominki. Grafična predstavitev spominkov na internetu in na samem mestu prodaje mora biti zanimiva, strokovno podprta, preprosta za uporabo in učinkovita za prodajo. Le tako lahko spominki dosežejo svoj namen – sicer so bodisi vsebinsko nedodelani ali pa se slabo tržijo.

12.2.2 Kriteriji oblikovanja standardov blagovne znamke za prireditve

Navkljub dejstvu, da prireditve predstavljajo enega najpomembnejših delov turistične ponudbe v Sloveniji, še vedno nimamo strategije in usmeritev za prireditve v Sloveniji, zato mnogokrat prihaja do amaterizma ali slabe izvedbe sicer potencialno uspešnih prireditev. Standardi za prireditve so zato postavljeni na podlagi Razvojnega načrta in usmeritev slovenskega turizma 2007-2011, Strategije trženja slovenskega turizma 2007-2011, študija strokovne literature, strategij razvoja posameznih občin v Sloveniji, pogovorov z nekaterimi strokovnjaki in praktičnih izkušenj.

Na podlagi usmeritev, ki bodo veljale za Zasavje (kulturni turizem, eko-turizem, trajnostni turizem, šport in rekreacija), predlagamo posamezne kriterije, ki jih morajo organizatorji prireditve upoštevati, če želijo, da se dogodek trži pod blagovno znamko V 3 krasne:

- vrsta prireditve (kulturna, športna in zabavna³),
- prireditveni prostor,
- datum izvedbe ter trajanje prireditve (enodnevna, večdnevna),
- organizator prireditve,
- trženje in oglaševanje,
- pomen prireditve za razvoj turizma v Zasavju.

Sklopi prireditev

Zabavne prireditve. Tovrstne prireditve so lahko zelo problematične, saj mnogokrat preidejo v veseljačenje in popivanje brez vsebine. Tovrstnih prireditev v Zasavju ni smiselno finančno, organizacijsko in strokovno podpirati, saj lahko podoba regije izgubi na vrednosti.

³ Klasifikacija je najpreprostejša, saj je nadrobnejša delitev na etnološke, kulinarčne, koncertne, mladinske ..., smiselna v večjih in turistično razvitejših okoljih.

Obiskovalci namreč ne želijo obiskovati okolja, ki ne ponuja kakovostne vsebine. V primeru koncertov različnih zabavnih skupin bo nujno ovrednotiti nastopajoče in se odločiti, ali jo je smiselno tržiti pod blagovno znamko V 3 krasne. Dejavniki tehtanja so lahko prodaja posnetkov, obiskanost nastopov, priznanja udeležencev, uvrstitve na glasbenih lestvicah ...

Športne prireditve⁴. Športne prireditve v Zasavju imajo določen potencial, vendar je težko govoriti o tem, da bi realno lahko predstavljale enega primarnih turističnih produktov. Ali se neko tekmovanje ali turnir uvrsti med turistične prireditve, ki prejme podporo in se trži pod blagovno znamko V 3 krasne, je odvisno predvsem od nastopajočih. Podobno kot v primeru zabavnih prireditev je potrebno domisliti kriterije glede na uspehe, zgodovino, sodelujoče posameznike in skupine.

Z vidika individualnih športov bi lahko bile zanimive smučarske, kajakaške, plavalске, plezalske, karateistične ...preizkušnje, če je za določeno športno zvrst urejena ustrezna infrastruktura.

Prav tako so pomembni organizirani pohodi po zasavskih planinskih točkah, kjer je najpomembnejše, da se poleg samega pohoda organizira tudi možnost celovitejšega spoznavanja Zasavja in ne zgolj planinska pot.

Kulturne prireditve⁵. Kulturne prireditve predstavljajo veliko priložnost. V današnjem svetu, ki postaja globalna vas, so prireditve s specifično kulturno in zgodovinsko tematiko še toliko bolj zanimive. Vsebinsko morajo kulturne prireditve predstavljati tematike iz Zasavja, ki smo jih že omenjali v delu o spominkih, predvsem pa morajo biti podane na zanimiv način. Kakršnokoli tematiko je mogoče spremeniti v zanimivo, zato je zanimivost prvi pogoj, da določena prireditev pridobi blagovno znamko V 3 krasne. Izbrane prireditve morajo biti presek strokovne neoporečnosti in zanimivosti. Primere dobrih praks kulturnih prireditev gre iskati v okviru večjih dogodkov, kakršna je na primer Kulturna prestolnica Evrope, kjer se skozi leto v izbranem mestu zvrsti mnogo prireditev. Potrebne bodo študije dobrih praks, saj bo šele na takšni podlagi opravljena presoja o ustreznosti kulturne prireditve dosegla svoj namen.

Poleg samega dogajanja mora kulturna prireditev zajemati še možnosti nakupa značilnih izdelkov regije, odvijati se mora v primernem ambientu. Čeprav je prireditve potrebno graditi na Zasavju lastnih vsebinah, so dobrodošli gosti uveljavljene glasbene, folklorne, gledališke skupine iz Slovenije in tujine. Zasavje ponuja dovolj širok nabor tematik, ki jih je s prilagajanjem, kreativnimi pristopi in kakovostno izvedbo mogoče spremeniti v privlačne kulturne prireditve, ki bodo v prihodnosti predstavljale enega najpomembnejših dejavnikov razvoja turizma v Zasavju.

Prireditveni prostor

Še tako zanimiva prireditev lahko povsem izgubi svoj čar, če ni izvedena v ustreznem prostoru, okolju. Nujno je poskrbeti za kvalitetno ozvočenje, urejenost prostora ter

⁴ Športne prireditve in športni turizem sta veliko širša pojma, kot sta obravnavana v tem sklopu. Mnoge regate, jadrnanje, avtomobilske dirke, kolesarske dirke, teniški turnirji, do neke mere tudi golf itd. so izjemna turistična atrakcija, a ker Zasavje za to nima bodisi pogojev bodisi ustrezne infrastrukture, bi bilo pisanje o naštetih športnih prireditvah nesmiselno. Analizirali smo zgolj panoge iz Zasavja, ki imajo realne možnosti za uresničitev.

⁵ Kulturne prireditve vključujejo etnološke prireditve, prireditve z zgodovinsko tematiko, plesne in glasbene prireditve, likovne razstave in podobno.

dostopnost. Pri oglaševanju je potrebno poskrbeti za ustrezne zemljevide, ob cestah postaviti smerne table. Pred prireditvenim prostorom ali v bližnji okolici mora biti parkirišče. V primeru notranjih prizorišč je potrebno poskrbeti za možnost nakupov spominkov, zunanji prostori pa morajo omogočati postavitve stojnic.

Datum in trajanje prireditve

Izbira dne prireditve je dejavnik, ki močno vpliva na obisk prireditve. Najustreznejši dnevi so petek, sobota in nedelja, kar še posebej velja za kraje, kjer je turizem še v povojih. Statistični podatki kažejo, da se danes vedno več ljudi namesto za en daljši dopust odloča za več krajših oddihov, podaljšanih vikendov. Izjema so poletni meseci in prazniki, ko je moč pričakovati obisk tudi med tednom, kljub temu pa je največ obiskovalcev na prireditvah, ki se odvijajo konec tedna. Trajanje prireditve je odvisno od namena, kvalitete in možnosti, ki jih prireditev ponuja. Glavno vodilo pri organizaciji prireditev mora biti kvaliteta: tako vsebinsko kot v načinu izvedbe.

Čimprej bi bilo potrebno organizirati nekaj kakovostnih večdnevni prireditev z ambicijo, da postanejo vsakoletni dogodek in privabljajo obiskovalce iz vse Slovenije in tudi iz tujine. Pri tem bo potrebno zagotoviti nastanitvene kapacitete – ob sedanji ponudbi prenočišč v ožjem Zasavju bo to težava, zato bo nujno sodelovati s ponudniki iz bližnje okolice.

V začetni fazi je bolje organizirati več enodnevnih ali dvodnevnih prireditev, na dolgi rok pa nekaj večdnevni.

Organizator prireditev

Naj bodo organizatorji prireditev društva, ljubitelji ali profesionalci? Društva imajo lahko zelo dobre ideje, vendar jih zaradi pomanjkanja denarja in kadrov velikokrat težko izpeljejo v vseh podrobnostih. Rešitev je v profesionalizaciji: krovno vodenje, koordinacijo med sodelujočimi društvi ter promocijo pod blagovno znamko V 3 krasne bi morala prevzeti profesionalna institucija, ki zagotavlja usposobljene kadre ter krije del stroškov za izvedbo prireditve, če oceni, da je prireditev zanimiva za turizem. Lokalne prireditve, namenjene le ožjemu krogu domačinov, ne spadajo v tovrstno turistično ponudbo Zasavja in zato ne morejo dobiti standarda V 3 krasne.

Trženje in oglaševanje

Internet je glavno promocijsko orodje turizma – še posebej to velja za trženje prireditev. Zato bo potrebno za trženje in oglaševanje nameniti dovolj sredstev. Mnoge potencialno uspešne prireditve zaradi slabe tržne in medijske podpore niso dosegle želene odmevnosti. Prireditve bi oglaševali na spletni strani TIC-a, kjer bodo e-obiskovalcem na voljo vse najpomembnejše informacije o prireditvi (program, vsebina, zemljevidi dostopa do prireditvenega prostora ...). Potrebno bo izkoristiti vse spletne strani, namenjene promociji prireditev. Izkoristiti velja tudi možnost oglaševanja na spletnih forumih, blogih, v lokalnih in nacionalnih časopisih ... Trženje je eden ključni dejavnikov, ki mu je potrebno nameniti tudi dovolj sredstev, saj bodo le tako prireditve obiskane, Zasavje pa se bo uveljavljalo kot območje, zanimivo za obiskovalce.

Pomen prireditev za razvoj turizma v Zasavju

Prireditve so segment, ki bo predstavljal enega nosilnih dejavnikov razvoja turizma, zato bo organizaciji dogodkov potrebno nameniti izdatna sredstva; vendar to velja le za izvedbo tistih prireditev, ki bodo predstavljale identiteto in kvaliteto Zasavja.

Sklep

Vsebinsko bodo v Zasavju igrale največjo vlogo kulturne prireditve na najvišji ravni, ki bodo prepričale zahtevne goste, kakovostno dodatno ponudbo pa lahko predstavljajo športne in zabavne prireditve. Pri uvrščanju prireditev med turistično ponudbo V 3 krasne bo potrebna strogost vsebinske izbire, kar bo delo ustreznih strokovnjakov ali komisije, zadolžene za kulturo in zgodovino Zasavja z vidika turizma. Prireditveni prostor mora zadoščati vsem pogojem, saj drugače prireditve ne more postati uspešna.

V prvi fazi se prireditve osredotočijo na podaljšane vikende, v prihodnosti bo več prireditev tudi med tednom. Večdnevne prireditve bodo ena izmed glavnih turističnih atrakcij, ki bodo goste zadržale v Zasavju več dni, saj bodo ob ostali ponudbi lahko tu preživljali aktiven dopust. Društva bodo težko absolutni nosilec prireditev, potrebna bo koordinacijska vloga in pomoč profesionalne institucije. Velika vloga bo namenjena trženju, ki zajema odmebne tržne akcije, oglaševanje in promocijo.

12.2.3 Kriteriji oblikovanja standardov blagovne znamke za nastanitve

Trenutno je v Zasavju na voljo 11 nastanitvenih objektov, ki skupno ponujajo 525 ležišč.

Med ponudniki prenočišč prevladujejo planinski domovi – teh je osem in skupno ponujajo 340 ležišč v 78 sobah. Opremljenost sob planinskih domov je zelo osnovna, večina nima lastnih sanitarij. V urbanem delu ima regija samo en hotel ter dve gostišči, kjer je na voljo skupno 73 sob s 185 ležišči tretje kategorije.

Za razvoj turistične ponudbe Zasavje nujno potrebuje nove prenočitvene kapacitete tretje kategorije v mestih ter izboljšano kakovost nastanitvev na podeželju.

Pravilniki za nastanitvene obrate so napisani, vendar se vrsta nastanitvenih kapacitet razlikuje glede na razvitost turističnega okolja, lokalnih značilnosti in možnosti. V Zasavju so nekatere izrazite specifičnosti, ki jih bo potrebno upoštevati pri snovanju novih nastanitvenih kapacitet.

Kot pri ostalih dejavnikih razvoja turizma, je tudi pri nastanitvenih kapacitetah potrebno poznati ciljno skupino gostov ter mejo, koliko ležišč okolje lahko prenese.

V tem trenutku je o natančnejših številkah ležišč težko govoriti, saj je ponudba odvisna od povpraševanja. A vsekakor je potrebno slediti miselnosti, da Zasavje ponudi obiskovalcem domače okolje bivanja, zato večjih hotelov ni smiselno graditi. Kot vzor nam lahko služijo primeri Malih hotelov Slovenije (<http://www.mali-hoteli.si/>), za podeželske nastanitvene kapacitete pa so lahko vzorčni primer Hiše s tradicijo (<http://www.hisestradicijo.com/>). Manjši hoteli v mestu (gradnja novega hotela ali prenova zapuščenih zgradb) in podeželske hiše – turistične kmetije sta segmenta, ki imata dobre razvojne možnosti v Zasavju.

Standardi in usmeritve nastanitvenih obratov, ki se tržijo pod blagovno znamko V 3 krasne, sledijo sledečim dejavnikom:

- vrsta objekta,

- lokacija, dostopnost, parkirišče,
- nastanitvena in druga ponudba,
- urejenost spletne strani.

Vrsta objekta

Hoteli v mestih. Ponudba nastanitvenih kapacitet v Zasavju ne more temeljiti na velikih hotelih, saj bi za to potrebovali resnično razvito turistično okolje. A smernice v svetu kažejo, da tudi turistično zelo razvita območja začenjajo z gradnjo manjših hotelov, saj si mnogi gostje zaradi hitrega tempa življenja želijo dopustovati v hotelih z zgodbo. Zato bi bilo smotno slediti temu trendu v razvoju turizma.

Pomemben dejavnik je zunanja podoba hotela, ki se sklada z arhitekturo mesta in že ob prvem stiku daje gostu občutek domačnosti, zato bo pri snovanju manjših hotelov potrebno sodelovanje s strokovnjaki za arhitekturo, zgodovino, etnologijo in druge stroke, ki bodo v sodelovanju z načrtovalci, ekonomisti in investitorji razvili hotelsko ponudbo. Naslednji pomembni dejavnik je notranja oprema, ki temelji na vsebini posameznih mest in vključuje ključne elemente, značilne za posamezna mesta: slike na stenah s tipičnimi motivi, predmeti, ki ponazarjajo lokalno okolje, oblika stolov, omar in druge opreme. Izogibati bi se bilo potrebno gradnji modernih hotelov, ki v ničemer ne izstopajo od hotelov v drugih krajih.

Osebnje, zaposlene v hotelih, bi morale dobro poznati Zasavje, da lahko gostom svetujejo, kaj naj si ogledajo. Nujno potrebne so brošure in ostalo tiskano promocijsko gradivo o ponudbi Zasavja, ki mora biti gostom vedno na voljo v sobah in na recepciji.

Nekateri hoteli bi morali imeti manjše dvorane, primerne za izvedbo seminarjev, konferenc, poslovnih srečanj. Tudi ostale dodatne vsebine (wellness, spa) se dodajo zgolj v primeru povpraševanja, drugače je bolj smiselno slediti usmeritvi k domačnosti hotela. Hoteli bodo klasificirani pod 3* in 4*, saj hoteli nižjih kategorij nimajo prihodnosti, medtem ko hotela s 5* Zasavje ne prenese. Pri tem se je nujno izogibati uniformnosti, ki vodi v povprečnost, ki v turizmu ni in ne bo nikoli cenjena.

Nastanitve na podeželju. Podeželje v Zasavju predstavlja dovolj raznoliko okolje, ki ponuja mnoge možnosti. Podeželske vile⁶ bodo zgrajene v slogu okolja in bodo ponujale nastanitev na mirnem podeželju. Arhitekturno se bodo skladale s podeželskim okoljem v Zasavju, kjer bodo v sodelovanju s strokovnjaki predstavljale podeželski turizem na višjem nivoju. Notranja oprema sledi lokalnim posebnostim, vendar na zelo mikro ravni, saj mora notranja oprema najprej temeljiti na značilnosti vasi, kjer je postavljena podeželska vila, in šele nato širše. Posebej pomembna je ponudba kulinarike, ki temelji na specifikah zasavske kuhinje: tako izbor jedi kot njihova priprava.

Drugo. Težje je postavljati usmeritve za planinske domove, saj slednji ne privabljajo zahtevnejših gostov. Kljub temu je nujna osnovna urejenost in ponudba, ki zadovolji gosta. Smernice je težje postavljati tudi za zasebne apartmaje, vendar je tudi v tem primeru potrebno skrbeti, da ponudniki dosegajo vsaj minimalne kakovostne standarde, sicer ne morejo prejeti pomoči s strani podjetja, zadolženega za razvoj turizma, in ostalih institucij, ki bodo skrbele za razvoj turizma.

⁶ Ker je izraz podeželska vila v strokovnem jeziku najpogosteje uporabljena besedna zveza za podeželske hiše, ki ponujajo nastanitve in ostalo ponudbo, je uporabljen tudi v tej razpravi.

Lokacija, dostopnost, parkirišča

V mestih bi morale biti nastanitve locirane predvsem v predelih, odmaknjenih od glavne ceste, potrebno je poskrbeti za ustrezno oddaljenost od trušča. Hotel mora biti primerno označen na vhodih v mesto, da bi ga obiskovalci našli brez težav. Vsak nastanitveni objekt mora zagotoviti ustrezno število parkirnih mest, ki bo odvisno od velikosti hotela in števila sob.

Na podeželju je lokacija nastanitvenih objektov manjši problem, saj promet ni tako gost. Večja težava je navadno z označbami, saj so velikokrat neestetske ali pa pomanjkljive in je težko najti prenočišče. Zato je nujno ob vstopu v vas, ki ponuja prenočišča, to tudi označiti na tabli. Čeprav se to sliši logično, v praksi mnogokrat ni urejeno. Poskrbeti je potrebno za parkirišča ob nastanitvenem objektu ali vsaj v bližini.

Ponudba

Večina podatkov o ponudbi je že navedenih. Klimatizirane sobe, televizijski sprejemnik in brezžični internet so danes pričakovani del ponudbe vsakega mestnega nastanitvenega objekta. Preskrba s hrano je lahko dodatna ponudba (zajtrk in morda tudi drugi obroki), koristna je lahko tudi izposoja koles.

Za sobe na podeželju veljajo enaka pravila kot za sobe v mestnih hotelih, pomembno pa je, da lastniki prenočišč na podeželju v čim večji meri ponujajo domače jedi oziroma jedi iz sestavin, ki jih pridelajo v lokalnem okolju. Prav tako je pomembna priprava hrane na tradicionalen oziroma domač način. Izposoja koles je na podeželju nujna.

Urejenost spletne strani

Vsi ponudniki nastanitvenih kapacitet morajo poskrbeti za kvalitetno predstavitev nastanitvenih kapacitet in ostale ponudbe, ki jo, če je le mogoče, objavijo na lastni spletni strani, v začetni fazi pa na skupni internetni strani, ki jo bo pripravila organizacija za upravljanje turizma v Zasavju. Vsak ponudnik mora na spletni strani objaviti telefonsko številko, na kateri je vedno dosegljiv kdo od osebja. Lastniki nastanitvenih kapacitet bi morali poskrbeti za možnost elektronskega komuniciranja, saj danes večina turistov poizvedovanja in rezervacije opravlja po e-poti. Nastanitvene kapacitete se bodo tržile tudi preko TIC-a in na spletni strani www.slovenia.info.

Sklep

Ponudba nastanitev v Zasavju bo v prihodnosti temeljila na manjših hotelih v mestu in podeželskih vilah (turistične kmetije so opredeljene v sekciji gastronomija in gostinski obrati). Arhitektura in notranja oprema bosta sledili principu domačnosti. Urejena lokacija, označbe ob cestah in parkirna mesta so nujni predpogoj za odprtje obrata. Smiselno bi bilo postaviti enotno oblikovane usmerjevalne in informativne table z logotipom V 3 krasne za vsa mesta in vasi v Zasavju.

Ponudbo (predvsem dodatno) je v tem trenutku težje definirati in opredeliti, saj bo oblikovana glede na povpraševanje. Zelo velik pomen ima spletna stran, ki bo pred vzpostavitvijo pregledana s strani komisije in podjetja, zadolženega za razvoj turizma, v primeru pomanjkljivosti bo spletna stran dopolnjena. Hitri odgovori na povpraševanje bodo

poskrbeli za zadovoljstvo potencialnih obiskovalcev, saj se delež rezervacij preko interneta povečuje, zato sta urejena spletna stran in hiter odziv izjemnega pomena.

12.2.4 Kriteriji oblikovanja standardov blagovne znamke za gostinske obrate in gastronomijo

Kot osnova za smernice gastronomije v Sloveniji nam je služila Strategija razvoja gastronomije Slovenije (2006), ki je predstavljena kot gastronomska piramida. Zasavska regija je ena izmed 23 gastronomskih regij. Pri tem ostaja dilema, v katero širšo regijo spada Zasavje: smo prebivalci Zasavja Štajerci ali Dolenjci ali morda spadamo pod Ljubljano? Čeprav je zasavska kulinarika veliko bogatejša, kakor jo sedaj ponujajo gostinski obrati, je vseeno premalo obširna, da bi lahko ponujali zgolj zasavske jedi. Zato bi morali gostinci v svojo dodatno ponudbo med domačimi jedmi poleg zasavskih vključiti še nekatere slovenske narodne jedi medtem ko bi bilo vključevanje mednarodne kuhinje ali hitre prehrane nesmiselno in neizvirno.

Standard, na podlagi katerih bo gostinski obrat dobil blagovno znamko V 3 krasne, tvorijo naslednji dejavniki:

- videz gostinskega obrata,
- lokacija, dostopnost, parkirišče,
- ponudba prehrane in pijače,
- dodatna ponudba,
- velikost gostišča,
- spletna stran in trženje ter
- tradicija.

Videz gostinskega obrata

Gostinski obrati v mestu. V arhitekturnem smislu gostinskemu obratu v mestu ni potrebno izpolnjevati tako strogih kriterijev kot na podeželju, saj obiskovalci tega ne pričakujejo niti ne zahtevajo. Vseeno pa tovrstni objekti ne sme pretirano izstopati iz okolja, zato bi morali biti pri načrtovanju gradnje novih ali prenove starih gostinskih objektov vključeni tudi člani strokovne komisije, pristojne za dodeljevanje blagovne znamke V 3 krasne.

Še pomembnejša bo notranja oprema gostišča. Idealno bi bilo, da Zasavje pridobi vsaj nekaj gostišč, ki bi notranjost uredila v slogu rudarskih stanovanj. Z vidika turizma so gostinski obrati ena redkih ponudb v Zasavju, ki že obstaja, čeprav je turistično zanimivih gostišč še vedno premalo. Veliko je pizzerij, ki se ne razlikujejo od podobnih obratov kjerkoli v Sloveniji in svetu. Pizzerije sicer lahko predstavljajo dodatno turistično ponudbo, vendar bodo po vsej verjetnosti zaradi neavtentične ponudbe le težko pridobile standard V 3 krasne.

Gostinski obrati na podeželju. Najpomembnejši obrati, ki morajo zaživeti na podeželju, so turistične kmetije. Slednje skušajo notranjost objekta oplemenititi s pričevanji hišne ali krajevne dediščine. Zunanji videz mora ustrezati podobi Zasavja, zelo pomembna je urejenost okolice turistične kmetije. Zunanost turistične kmetije ponazarja vas, v kateri stoji turistična kmetija, pri čemer je več možnosti: predmeti, ki so jih nekoč uporabljali pri

kmečkih opravilih, elementi tehniške dediščine, ustvarjalnost lokalnega prebivalstva; spomeniki znanih lokalnih osebnosti ...

Turistične kmetije predstavljajo avtentično izkušnjo teritorija in so kot takšne izjemno pomemben element turistične ponudbe Zasavja. Tako kot pri nastanitvenih obratih na podeželju morajo tudi tu lastniki kmetij pazljivo izbirati elemente notranje opreme, saj sicer za obiskovalce ni zanimiva.

Podobni, čeprav manj strogi, so tudi pogoji za zunanji in notranji izgled drugih – obstoječih ali novih – gostinskih ponudnikov na podeželju.

Lokacija, dostopnost, parkirišče

Za lokacijo gostišč v mestih veljajo podobna pravila kot za nastanitvene obrate, čeprav gostišče kot tako lahko stoji tudi ob glavni cesti oziroma je to v večini primerov smiselno. Vendar je potrebno poskrbeti, da zunanja sedišča niso tik ob prometni cesti. Gostišče mora biti ustrezno označeno, da obiskovalci točno vedo, kje se lahko ustavijo. Večja gostišča morajo imeti parkirišče, za manjša gostišča pa velja, da morajo biti locirana blizu večjega parkirišča.

Na podeželju je lokacija gostinskega obrata pomembna predvsem zaradi tega, da ne moti lokalnega prebivalstva. Dostopnost je ključna, zato je potrebno skupaj z ostalimi turističnimi produkti v vasi (kulturna dediščina, nastanitve, drugo) urediti usmerjevalne informativne table ob vstopu v vas, vsaj ena oznaka pa mora biti postavljena že v predhodna ključna križišča. Parkirni prostor mora biti urejen pred gostinskim obratom oziroma v neposredni bližini.

Ponudba prehrane in pijače

V mestu je pri izbiri gastronomske ponudbe predvsem pomembno, da ne temelji na ponudbi hitre prehrane, hkrati pa je težko pričakovati, da bi lahko v mestu ponujali zgolj prehrano značilno za Zasavje, zato predlagamo, da gostišče ponuja vsaj minimalno, s strani strokovne komisije določeno število zasavskih jedi. Poleg zasavskih jedi bi lahko ponujali še tradicionalnih štajerskih in dolenjskih jedi, s čimer bo gost dobil možnost izbire jedi, značilnih tako za ožje kot širše območje. V vsakem primeru pa bi morala ponudba gostišča temeljiti na slovenski in ne na globalizirani kuhinji.

Ker Zasavje ni vinorodni okoliš, priporočamo, da v ponudbi prevladujejo slovenska vina. Med ponudbo ostalih alkoholnih in brezalkoholnih pijač bi bilo smiselno vključiti lokalne ponudnike domačih pijač, sicer je širša ponudba pijač klasična. Priprava hrane naj vključuje tako tradicionalno kot moderno pripravo. Zasavske jedi zahtevajo čim bolj tradicionalen način priprave, medtem ko pri ostalih jedeh to ne bo pogoj za pridobitev standarda V 3 krasne.

Na podeželju bodo kriteriji izbora in priprave hrane strožji. Podeželski ponudniki, ki bodo želeli pridobiti znamko V 3 krasne, se bodo morali izogibati ponudbi mednarodnih jedi, predvsem pa pripravi hitre hrane. Podeželsko gostišče bo moralo ponujati zasavske ter slovenske jedi. Strokovna komisija za podeljevanje blagovne znamke bo določila minimalno število zasavskih in slovenskih jedi, ki naj bi jo imeli nosilci blagovne znamke V 3 krasne. Prav tako bo gostišče moralo jedi pripravljati na tradicionalen način, če je le mogoče iz sestavin, pridelanih v lokalnem okolju. Za ponudbo vin bodo veljali enaki kriteriji kot za gostinske obrate v mestih, medtem ko bi morali biti med ponudbo brezalkoholnih ter žganih in ostalih

pijač pretežno domače ter ekološko pridelane pijače. Ekološke turistične kmetije bodo morale zadostiti tudi stroge zahteve o pridelavi hrane.

Dodatna ponudba

Gostinski obrati v mestih morajo v svojo ponudbo vključiti tudi organizacijo družabnih dogodkov. Na podeželju mora biti dodatna ponudba pestrejša. Smotrno je, da turistične kmetije in tudi drugi gostinski obrati ponujajo možnost ogleda obrti, vključevanja gostov v delo na kmetiji, izposajo koles, ježo s konji, prodajo izdelkov v sklopu turističnih kmetij ... Prav tako bi morale turistične kmetije ter drugi gostinski obrati v sodelovanju z društvi organizirati manjše prireditve, ki odsevajo tematike Zasavja, da bi privabili čim več gostov.

Spletna stran in trženje

Vsak gostinski obrat tako v mestu kot na podeželju bi moral imeti svojo spletno stran, kjer bi si potencialni gost lahko ogledal kulinarčno ponudbo, specialitete ter ambient, s čimer bi povečal svoje konkurenčne prednosti. Mnogi turisti se pogosto zgolj na podlagi vizualnih podatkov, ki so dostopni na internetnih straneh, odločajo za izbor določenega gostišča, prenočišča ... Gostinski obrati bodo objavljeni na spletni strani TIC-a ter spletni strani www.slovenia.info.

Sklep

Gastronomska ponudba dandanes igra veliko vlogo v turistični ponudbi – zaradi množične ponudbe hitre hrane ter pomanjkanja časa si ljudje želijo lokalnih specialitet. Zato bi morala kulinarčna ponudba Zasavja temeljiti na posebnostih ožjega in širšega okolja, kar velja tako za pripravo kot izbor hrane. Vizualno morajo gostinski obrati sovpadati z okoljem, kar je na podeželju še pomembnejše kot v mestu, zato morajo bodoči snovalci gostinskih obratov v sodelovanju s strokovnjaki dodelati vizualni del gostinskega obrata. Gost mora točno vedeti, kje se gostinski obrat nahaja, prav tako mora imeti možnost parkirati v bližini gostinskega obrata. Vsi gostinski obrati bi si morali postopoma urediti lastno spletno stran, kjer se bodo predstavljali in promovirali. Spletne strani bo potrebno vzdrževati, izboljševati in dopolnjevati, hitra odzivnost na elektronska pisma bo sčasoma morala postati običajna.

12.3 Standardi za uvajanje blagovne znamke

Standardi so izpeljani iz v prejšnjem poglavju opisanih kriterijev. Glede na slabo razvitost turistične ponudbe oziroma vseh njenih posamičnih delov, kar velja predvsem za nastanitvene objekte in spominke, je smiselno, da so na začetku standardi precej blagi in ohlapni. To je namreč edini način, da se doseže vsaj minimalni obseg produktov, ki predstavljajo turistično ponudbo Zasavja, združeno pod blagovno znamko V 3 krasne. Z nastankom novih turističnih ponudnikov in razvojem turistične ponudbe, ki bo spodbujena z delom in pomočjo krovne turistične organizacije (kakršnokoli pravno-formalno obliko bo že imela), se bodo standardi za ohranitev ali pridobitev znaka V 3 krasne zaostrovali.

12.3.1 Spominki

V predmetni obliki so spominki lahko okrasni predmeti, uporabni predmeti, knjižne in kartografske izdaje, družabne igre, oblačila in drugi izdelki, ki povzemajo ali prenašajo posebnosti Zasavja, njegovo dediščino, sodobna dogajanja, umetniško ustvarjalnost in podobno. Spominki, ki bodo pridobili znak V 3 krasne, bodo zajeti v promocijske akcije, ki jih bo izvajala krovna turistična organizacija, predstavljeni bodo v njenih elektronskih in tiskanih predstavitvenih zapisih, na voljo bodo na prodajnih mestih v mreži ustanov, ki bodo opravljale vlogo turističnih informacijskih točk.

Znak V 3 krasne je lahko sestavni del spominka in/ali njegove embalaže.

Spominek lahko pridobi znak V 3 krasne, kadar:

- je zvesta replika predmetov industrijske, naravne, kulturne, ustvarjalne dediščine ali sedanjosti **ali**
- je pomanjšana, povečana ali drugače preoblikovana kopija predmetov dediščine, ki ohranja temeljne prepoznavne elemente, **ali**
- je izdelek, ki na izviren način preoblikuje predmete in sporočila dediščine ali sedanjosti;
- izdelovalec izjavi, da je avtor spominka oziroma lastnik dovoljenja za njegovo izdelovanje;
- je izdelek narejen iz estetsko ustreznih in varnih materialov, pri čemer so zveste replike narejene iz enakih gradiv kot izvorniki;
- dekorativni izdelek **ali**
- je uporabni izdelek kakovostno izdelan in dejansko služi osnovnemu namenu rabe;
- je morebitna embalaža izdelka skladna z izdelkom in dosega zadovoljivo estetsko raven (po presoji članov komisije).

Izdelovalec spominka pošlje ali preda prototip izdelka s kratkim opisom (ime, uporabljen material in način izdelave, druge okoliščine in dejstva) ali dovolj nazorne slikovne predstavitve izdelka z ustreznim opisom komisiji. Ta je dolžna izdelek preučiti in se v čim krajšem času (ki ne sme biti daljši od meseca dni) odločiti, ali izdelek lahko nosi znak V 3 krasne ali ne. Svojo odločitev mora komisija tudi kratko utemeljiti.

12.3.2 Prireditve

Vsaka družabna, športna, kulturna, zabavna ali drugačna prireditve, ki so v celoti ali deloma dogaja v Zasavju ali je z Zasavjem geografsko ali vsebinsko povezana, lahko pridobi znak V 3 krasne. Organizatorji, ki jim komisija dovoli uporabljati znak za določeno prireditve, morajo tega vključiti v vabila, plakate in ostala promocijska gradiva.

Znak V 3 krasne se lahko uporabi kot scenografski element izbranih prireditev.

Prireditve lahko pridobi znak V 3 krasne, kadar:

- obuja pretekle dogodke, navade, običaje, predstavlja zgodovinske izseke zasavske preteklosti, ki negujejo spomin na posameznike, skupine in organizacije **ali**
- predstavlja sodobne ustvarjalce in vrhunske dosežke iz Zasavja **ali**

- ima nacionalne ali mednarodne razsežnosti (udeleženci/obiskovalci iz različnih držav, priznani akterji na svojih področjih udejstvovanja);
- prireditveni prostor ustreza vsebini in obsegu predstave;
- organizatorji zagotovijo ustrezne prostorske, tehnične, varnostne in higienske pogoje za nemoteno izvedbo prireditve;
- organizatorji izpolnjujejo zahteve, ki jih postavljajo veljavni zakoni in predpisi.

Znak se lahko podeli posamičnim prireditvam in sklopu prireditev. Pri tradicionalnih prireditvah in sklopih prireditev ga lahko organizatorji uporabljajo toliko časa, dokler se komisija ne odloči, da prekliče prvotno odločitev. Takšno odločitev mora komisija kratko utemeljiti in organizatorjem ponuditi možnost, da z ustreznimi korekcijami ohranijo znak.

Organizatorji tradicionalnih prireditev so za vsako rabo znaka dolžni obvestiti komisijo in ji posredovati en izvod tiskanih in e-sporočil, kjer so znak uporabili.

12.3.3 Nastanitve

Iz uvodoma poudarjenega razloga na področju nastanitve selekcija objektov, ki premorejo nastanitvene zmogljivosti, v tej fazi ni smiselna. Zaradi izredno majhnega števila turističnih postelj se znak V 3 krasne na začetku za določen čas podeli vsem objektom, ki ponujajo turistična prenočišča. Mandat znaka se omeji na določeno število let oziroma do takrat, ko bo ponudba prenočišč postala zadovoljiva.

Ko se bodo razmere izboljšale, bodo uveljavljeni standardi, ki bodo na treh temeljnih točkah predpisali vsaj minimalno urejenost:

- kakovost in opremljenost sob (kopalnica, ogrevanje/hlajenje sobe, televizija, internet, telefon in druga oprema v sobi);
- urejenost skupnih prostorov v notranjosti in zunanosti objekta;
- dodatna ponudba (možnosti za prosti čas, hrana, prireditve in druge organizirane aktivnosti...)

Nastanitveni objekti, ki bodo prejeli znak V 3 krasne, bodo morali le-tega kombinirati s pojasnilom, kako so razvrščeni v nacionalni kategorizaciji nastanitvenih objektov (hotel, gostišče, planinski dom, apartma, turistična kmetija ...) oziroma kakšno kategorijo tam dosegajo. Znak se bo v predpisani obliki, izvedbi in velikosti pojavljal ob vhodu v objekt, lahko pa tudi v notranjosti objekta, na usmerjevalnih tablah in kažipotih in drugje.

Ko bo razvoj turizma pripeljal do povečane ponudbe prenočišč, bodo objekti letno ocenjevani. Če objekt takrat ne bo dosegal postavljenih minimalnih standardov, bo moral njegov lastnik oziroma upravljavec znak odstraniti z vseh označevalnih elementov.

12.3.4 Gostinski obrati

Osnovni pogoj, da gostinski obrat lahko prejme znak V 3 krasne, je, da poleg pijače nudi tudi hrano, da ima primerno urejene notranje in/ali zunanje prostore.

Standard lahko dobi gostinski obrat:

- ki ima ustrezno bogato in raznoliko ponudbo hrane in pijač, v ponudbo pa vključuje tudi zasavske oziroma tradicionalne jedi, značilne za ta prostor **ali**
- katerega ponudba hrane je ustrezno prilagojena lokaciji in pričakovanjem gostom, kar velja v prvi vrsti za planinske domove in specializirane lokale, kakršne so slaščičarne;
- ki ima sedišča tudi v zaprtih notranjih prostorih;
- ki zadovoljuje predpisane higienske standarde in vzdržuje ustrezno čistost;
- katerega zunanjščina ni zanemarjena;
- ki ima urejen letni vrt in druge zunanje površine (če so te del obrata in se na njih izvaja njegova ponudba);
- ki ima urejen in ustrezno označen dostop do objekta z ustreznim številom lastnih ali razpoložljivih parkirišč.

Če lastnik oziroma upravljavec gostinskega lokala ne zadovoljuje katerega od kriterijev, pri tem pa so po mnenju komisije razlogi upravičeni (na primer: fasada objekta ni privlačna, vendar najemnik od lastnika ne uspe dobiti soglasja za njegovo ureditev), lahko komisija opusti posamični kriterij, če obrat ponudi nadomesten presežek (na primer usmerjenost izključno v tradicionalen izbor jedi in pripravo le-teh, urejenost notranjih ali zunanjih prostorov s slikami in predmeti, ki predstavljajo Zasavje, njegovo dediščino ali sedanjost).

Gostinski objekti, ki bodo prejeli znak V 3 krasne, bodo morali le-tega v predpisani obliki, izvedbi in velikosti namestiti ob vhodu v objekt. Dovoljena je tudi raba znaka v notranjosti, kjer se lahko pojavlja kot element jedilnih listov in drugih gradiv, znak se lahko pojavlja na usmerjevalnih tablah in kažipotih. Če objekt ob ponovnem pregledu ne bo dosegel predpisanih standardov, bo moral znak odstraniti z vseh označevalnih elementov.

12.4 Način uvajanja blagovne znamke

12.4.1 Strokovna usposobljenost kadrov in sestava

Strokovna usposobljenost ljudi, ki bodo delovali v komisiji za kakovosten razvoj turizma v Zasavju, izhaja iz predlaganih standardov, usmeritev in področij dela. Komisija bo delovala kot ocenjevalec sedanjih in bodočih turističnih produktov, predlagala bo izboljšave, popravke, dopolnitve posameznih turističnih produktov. Predlagamo, da se sestaja enkrat letno, s čimer bomo lahko zagotavljali kvaliteto, ki naj bi jo predstavljala blagovna znamka V 3 krasne. Člani komisije bi morale biti osebe z ustreznimi referencami in izkušnjami. Predlagani kadri so izbrani na podlagi dejstva, da bo v prihodnjih letih potrebno veliko naložb v izgradnjo nove ter obnovo obstoječe infrastrukture. Člani bodo morali imeti ustrezno vsebinsko znanje s področja zgodovine, etnologije, kulture, trženja in oglaševanja ter organizacije in izbire ustreznih kadrov za delovanje v turizmu.

Sestava komisije

V komisiji bi morali delovati ljudje z naslednjimi usposobljenostmi:

- strokovnjak s področja arhitekture,
- strokovnjak s področja zgodovine, etnologije, kulture,
- strokovnjak s področja trženja in oglaševanja,
- strokovnjak s področja organizacije in kadrovanja.

Poleg tega bo potrebno v delo ocenjevalne komisije občasno vključiti tudi zunanje strokovne sodelavce s specializiranih področij (geografija, ekologija, gastronomija, specialistična znanja s področja organizacije prireditev, informatika, urbanizem, krajinska arhitektura).

Kriteriji za izbor kadrov

- uveljavljenost v stroki,
- znanstveno-raziskovalna in strokovna dejavnost (ustrezne objave znanstvenih in strokovnih člankov, referatov, monografij, prispevkov),
- praktične izkušnje s svojega področja (sodelovanje pri izvajanju podobnih aktivnosti ter pri raziskovalnih projektih),
- ustrezno znanje s področja turizma (kako turizem deluje, kakšna so pri turizmu prilagajanja),
- poznavanje Zasavja glede na posamezne panoge (predvsem strokovnjaki s področja arhitekture, zgodovine, etnologije, kulture).

Okvirna področja dela posameznih kadrov

Strokovnjak s področja arhitekture. Nadzor in svetovanje s področja prostorskega načrtovanja, ugotavljanje ustreznosti arhitekturne podobe namestitvenih in gostinskih obratov; ocena zunanje podobe posameznih območij v Zasavju, ocena in nadzor novih gradenj.

Strokovnjak s področja zgodovine, etnologije, kulture. Vsebinska ocena prireditev, ocena vsebinske vrednosti spominkov in programov v gostinskih obratih, turističnih kmetijah, ustreznost gastronomske ponudbe.

Strokovnjak s področja trženja in oglaševanja. Ocena tržne pokritosti prireditev, ocena načina oglaševanja spominkov, ocena spletnih strani in predlogi za izboljšave, ocena možnosti trženja in predlogi za nove oblike trženja posameznih produktov.

Strokovnjak s področja organizacije in kadrovanja. Ocena organizacije prireditev, ocena organizacije dela ter predlogi za izboljšanje.

Razlog za klasifikacijo

Ker Zasavje v tem trenutku razpolaga s šibko turistično ponudbo, bi bilo nespametno za vsak segment postavljati svojo komisijo, zato predlagani štirje strokovnjaki v sodelovanju z zunanjimi sodelavci zadostujejo. Ko in če bo turistična ponudba postala pestrejša in tako številčna, da predlagani štirje člani komisije ne bodo uspeli dovolj strokovno oceniti ponudnikov, bo smiselno razmisliti o razširitvi komisije ali o ločitvi na posamezne segmente. V tem trenutku bi bilo to nepotrebno.

12.4.2 Način dela

Komisijo sestavljajo kadri, ki so na svojih področjih uspešni in priznani, zato delujejo kot »strokovno-nadzorni svet« podjetja, ki se bo ukvarjalo z razvojem turizma v Zasavju. Vendar, komisija ne sme postati telo, ki skrbi za udejanjanje idej v prakso. Komisija mora predvsem skrbeti za podajanje strokovnih ocen in predlogov za izboljšave, za ugotavljanje izumetničenosti ponudbe, zadostno trženjsko-oglaševalsko pokritost. Člani komisije so torej osebe, ki skrbijo za detajle, in ne tisti, ki skrbijo za razvoj.

12.5 Zaključek

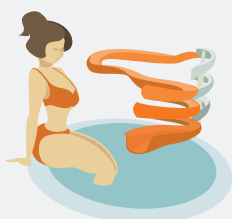
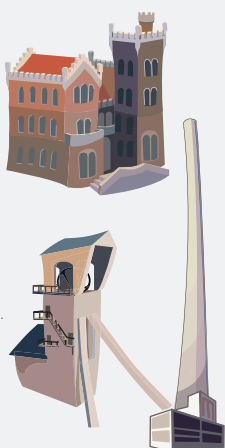
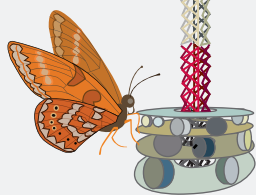
Predlagani kriteriji in oblikovani standardi vsaj okvirno odgovarjajo na vprašanja, kakšen turizem želimo imeti v Zasavju. Regija ima bogato in raznoliko kulturno, naravno in tehnično dediščino, prireditve, kulturne ustanove, množica priznanih umetnikov, galerije ter muzeji predstavljajo priložnost za razvoja kulturnega turizma v mestih. Podeželje predstavlja številne možnosti za oddih, pestro vsebinsko paleto možnosti za spominke, ekološko pridelano hrano, eko-turizem, trajnostni razvoj. Prav tako so dober potencial pohodniške poti z nekaterimi nadgradnjami, saj lahko postanejo kakovostna dodatna turistična ponudba. Konjeništvo, kolesarstvo, plezanje, tek, možnosti za tekaške proge in vožnje s sanmi predstavljajo priložnosti razvoja športnega turizma. Skupni produkt Zasavja so aktivne počitnice, ki vključujejo naravo, kulturo in šport.

To je turizem prihodnosti, saj je kulturni turizem po hitrosti razvoja takoj za zdraviliškim turizmom. Prav tako sta eko-turizem in trajnostni turizem zaradi vse večje ekološke ozaveščenosti ljudi panogi prihodnosti. Športni turizem v povezavi s kulturo in naravo predstavlja skupni produkt.

Standardi so odraz realnega stanja razvitosti turizma v Zasavju. Namenoma so ohlapni, saj je trenuten nabor turističnih proizvodov izredno šibek, kljub temu pa dovolj strogi, da zagotavljajo določeno kvaliteto in dodajajo kategorijo avtentičnosti. Standardi predstavljajo prvi primer uvajanja skupne blagovne znamke za paket zasavskih turističnih produktov (spominki, nastanitve, gostišča, prireditve) in bodo z razvojem turistične ponudbe postali vse strožji. Priprava le-teh bo zaupana instituciji, ki se bo profesionalno ukvarjala z razvojem turizma, podeljevanje standardov pa posebni strokovni komisiji, katere delo bo prav tako usmerjala krovna turistična organizacije.

In na koncu: turizem je panoga, od katere imajo koristi vsi, tako gostinci kot trgovci ter tudi bencinske črpalke. Je panoga, ki ima v svetovnem merilu izjemno moč in je druga najhitreje rastoča gospodarska dejavnost v svetu. Prebivalce Zasavja, predvsem pa potencialne turistične ponudnike, je potrebno ozavestiti in jih prepričati, da je moč na podlagi dobro postavljenih standardov in jasno začrtanih ciljev Zasavje spremeniti tudi v za turiste zanimivo regijo.

Pretvorjeno v evre

13. OCENA FINANČNEGA OKVIRA IN MOŽNI VIRI FINANCIRANJA ZA IZVEDBO OPERATIVNEGA PROGRAMA (Tabela 15)

KLJUČNE AKTIVNOSTI ZA URESNIČITEV ZASTAVLJENIH CILJEV	Ocenjena bruto vrednost (v EUR)	Predviden časovni načrt izvajanja aktivnosti	Možni viri financiranja
1. Vzpostavitev organizacije, ki bo skrbela za dolgoročni razvoj turizma v regiji in izvajala v projektnem predlogu definirane aktivnosti	16.000	2010	Javni in zasebni
2. Priprava in izvedba enotnega koncepta trženja in oglaševanja	454.000	2010-2012	Javni, zasebni, programi EU ter drugi mednarodni ali bilateralni programi
2.1. Vzpostavitev in redna nadgradnja spletnega turističnega portala Zasavja	43.000	2010	Javni, zasebni in programi EU
2.2. Sofinanciranje oblikovanja in postavitve spletnih strani turističnih ponudnikov iz regije	36.000	2010-2012	Javni, zasebni in programi EU
2.3. Promocija zasavske turistične ponudbe med turističnimi ponudniki iz Slovenije in tujine (izvedba večjih promocijskih dogodkov za specifične ciljne skupine, priprava in izdaja tiskanega informacijsko-promocijskega gradiva, sofinanciranje gradiva turističnim ponudnikom iz regije, priprava in izdelava razstavno prodajnih stojnic, organizacija konferenc, objave v medijih, trženje prek turističnih agencij, predstavitve na sejnih, mednarodnih srečanjih turističnih organizacij...)	365.000	2010-2012	Javni, zasebni, programi EU ter drugi mednarodni ali bilateralni programi
2.4. Priprava načrta ureditve smernih tabel in enotne signalizacije turističnih znamenitosti Zasavja in oblikovanje le-teh	10.000	2011	Javni in programi EU
3. Razvijanje blagovne znamke V 3 krasne in njenih standardov	78.000	2010-2012	Javni, zasebni in programi EU
3.1. Vzpostavitev strokovne komisije pristojne za podeljevanje standardov	500	2010	Javni in programi EU

3.2. Priprava pravilnika o delovanju in pristojnostih strokovne komisije ter pravilnika o načinu podeljevanja blagovne znamke (nadgradnja obstoječih standardov uvajanja blagovne znamke)	4.500	2010	Javni in programi EU
3.3. Informiranje lokalnih turističnih ponudnikov o blagovni znamki, načinu pridobitve ter prednostih nosilcev blagovne znamke	7.000	2010-2012	Javni in programi EU
3.4. Izvedba natečaja za pridobitev blagovne znamke in izbor turističnih ponudnikov, ki dosegajo standarde blagovne znamke	6.000	2010-2012	Javni in programi EU
3.5. Oblikovanje in izdelava enotnih nosilcev za promocijska gradiva in spominke, določitev lokacij zanje in njihova postavitve	30.000	2010-2011	Javni, programi EU, programi za zaščito naravne in kulturne dediščine
3.6. Oblikovanje in izdelava oznak za nosilce blagovnih znamk ter drugih oznak namenjenih promociji blagovne znamke (znaki za nastanitve, gostišča, prireditve, spominke)	30.000	2010-2011	Javni, programi EU, programi za zaščito naravne in kulturne dediščine
4. Priprava novih turističnih produktov in njihovo trženje	136.000	2010-2012	Javni, zasebni in programi EU
4.1. Priprava novih programov vodenih izletov in ogledov za specifične ciljne skupine (pohodniki, šolarji, upokojeanci, podjetja, ljubitelji industrijske dediščine...)	25.000	2010-2012	Javni, zasebni in programi EU
4.2. Priprava izletov po želji obiskovalcev	20.000	2010-2012	Javni, zasebni in programi EU
4.3. Priprava izletov v sodelovanju z drugimi regijami in destinacijami v Sloveniji	18.000	2010-2012	Javni, zasebni in programi EU
4.4. Priprava programov za dopolnitev obstoječih in organizacijo novih prireditev	10.000	2011-2012	Javni, zasebni in programi EU
4.5. Priprava novih tematskih poti in dopolnitev obstoječih	10.000	2010-2012	Javni, zasebni in programi EU
4.6. Priprava novih programov za dopolnitev obstoječe športne ponudbe	6.000	2011-2012	Javni in zasebni

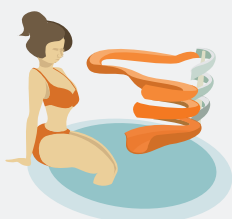
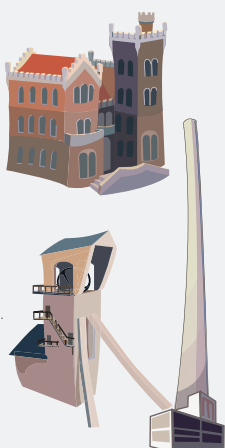
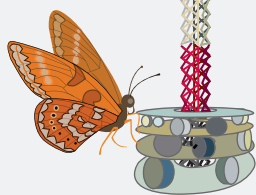
4.7. Spodbujanje vzpostavljanja turističnih eko-kmetij in razvijanja ponudbe na njih	9.000	2010-2012	Javni, zasebni in programi EU
4.8. Iskanje potencialnih investorjev v razvoj turističnih zmogljivosti	4.000	2011-2013	Javni, zasebni in programi EU
4.9. Organizacija strokovnih posvetov	8.000	2011-2012	Javni, zasebni in programi EU
4.10. Zasnova interaktivnega produkta in iskanje možnosti za njegovo realizacijo	3.000	2011-2012	Javni, zasebni in programi EU
4.11. Spodbujanje nastanka novih nastanitvenih kapacitet ter obnova obstoječih (animacija)	5.000	2011-2012	Javni, zasebni in programi EU
4.12. Izvedba razpisov za spominek ter izbor najboljših predlogov, spodbujanje njihovega udejanjanja	15.000	2010-2012	Javni in programi EU
4.13. Vzpostavitev prodajne mreže spominkov	3.000		
5. Priprava in izvedba usposabljanj ter svetovanj namenjenih lokalnim turističnim ponudnikom	129.000	2010-2013	Zasebni, programi EU, bilateralni in drugi mednarodni programi
5.1. Priprava in izvedba programov večmesečnega usposabljanja za turistične vodnike	60.000	2010-2012	Zasebni, programi EU, bilateralni in drugi mednarodni programi
5.2. Organizacija seminarjev za obstoječe turistične ponudnike iz regije	24.000	2010-2012	Zasebni, programi EU, bilateralni in drugi mednarodni programi
5.3. Organizacija delavnic, predavanj na zasavskih osnovnih in srednjih šolah ter ljudski univerzi	10.000	2011-2013	Zasebni, programi EU, bilateralni in drugi mednarodni programi
5.4. Izvedba predavanj v sklopu večjih kulturnih dogodkov v regiji	2.000	2010-2012	Zasebni, programi EU, bilateralni in drugi mednarodni programi
5.5. Sodelovanje na konferencah v Sloveniji in tujini	3.000		Zasebni, programi EU, bilateralni in drugi

		2010-2012	mednarodni programi
5.6. Svetovanje podjetnikom, podjetjem, društvom pri razvijanju turistične poslovne ideje in pomoč pri pripravi projektnih predlogov, pridobivanju finančnih sredstev	15.000	2010-2012	Zasebni, programi EU, bilateralni in drugi mednarodni programi
5.7. Animiranje širše javnosti v aktivnosti, povezane z razvojem turistične ponudbe	15.000	2010-2013	Zasebni, programi EU, bilateralni in drugi mednarodni programi
6. Priprava analiz in strokovnih študij	87.000	2010-2012	Javni, zasebni, programi EU, bilateralni in drugi mednarodni programi
6.1. Mesečno zbiranje statističnih podatkov, urejanje in obdelava baz podatkov potrebnih za pripravo strokovnih strateških študij za področje turizma	36.000	2010-2012	Javni, zasebni, programi EU, bilateralni in drugi mednarodni programi
6.2. Priprava raziskav/analiz turistične ponudbe v Zasavju	21.000	2010-2012	Javni, zasebni, programi EU, bilateralni in drugi mednarodni programi
6.3. Priprava strokovnih študij in analiz v sodelovanju z domačimi in tujimi raziskovalnimi institucijami ter posameznimi strokovnjaki	30.000	2010-2012	Javni, zasebni, programi EU, bilateralni in drugi mednarodni programi
7. Priprava strategije razvoja turizma v Zasavju do leta 2020	120.000	2013	Zasebni, programi EU, bilateralni in drugi mednarodni programi
7.1 Priprava analiz in strokovnih študij	100.000	2013	Zasebni, programi EU, bilateralni in drugi mednarodni programi
7.2 Sodelovanje s strokovnjaki iz Slovenije in tujine	10.000	2013	Zasebni, programi EU, bilateralni in drugi mednarodni programi
7.3 Vključevanje širše javnosti, povezane z razvojem turistične ponudbe v pripravo predlogov za strategijo razvoja turizma v Zasavju	10.000	2013	Zasebni, programi EU, bilateralni in drugi mednarodni programi
	1.020.000	2010-2013	Javni, zasebni, programi

SKUPNA OCENA POTREBNIH FINANČNIH SREDSTEV ZA URESNIČITEV PREDLAGANIH AKTIVNOSTI do leta 2013			EU, bilateralni in drugi mednarodni programi
---	--	--	---

Števno in merljivo

14. SPREMLJANJE IN VREDNOTENJE IZVEDBE OPERATIVNEGA PROGRAMA

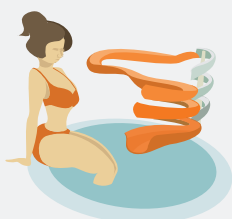
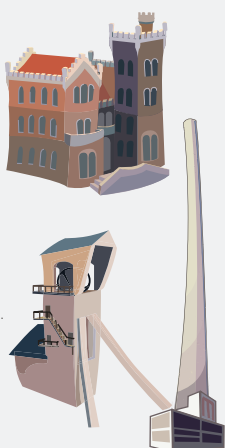
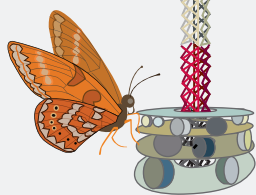
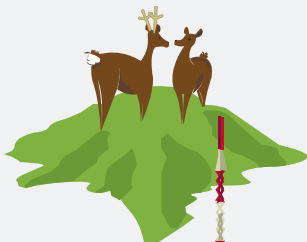
Menimo, da bi morala nad uresničevanjem načrtanih ciljev, ki so vključeni v Operativni program razvoja turizma v Zasavju do leta 2013, bedeti krovna regionalna institucija, ki bo odgovorna za dolgoročni razvoj turizma v regiji. Tako bomo zagotovili, da bo operativni program prilagodljiv dokument, ki bo usklajen z novimi razmerami na turističnem trgu. Regija tovrstne strokovne in profesionalne institucije še nima, zato je smiselno, da je do njene vzpostavitve za spremljanje izvedbe načrtanih ciljev odgovoren Regionalni center za razvoj, ki je pripravil program.

Da bi lahko vrednotili uresničevanje Operativnega programa razvoja turizma v Zasavju do leta 2013, bo potrebno definirati kazalnike, s katerimi bodo opredeljene ciljne vrednosti. Spremljali bomo:

- učinkovitost posameznih aktivnosti (spremljanje vloženih virov ter doseženih rezultatov, primerjava z zastavljenimi cilji),
- pomembnost aktivnosti (ocena, v kolikšni meri so bili cilji operativnega programa dejansko pomembni za razvojne potrebe regije),
- uporabnost operativnega programa v odnosu do posameznih ciljnih skupin iz regije,
- uspešnost (ocena, koliko so načrtovane aktivnosti prispevale k uresnitvi dolgoročnih in kratkoročnih ciljev zastavljenih v operativnem programu),
- dolgoročnost (ocena trajnih učinkov izvedenih ukrepov).

Spremljanje in vrednotenje bo potekalo na treh nivojih:

1. Predhodna ocena, katere cilj bo ugotoviti pomen rezultatov za posamezne nivoje operativnega programa, povezavo med kratkoročnimi in dolgoročnimi cilji ter zanesljivost ciljev. Po potrebi bo podan predlog za izboljšanje kazalnikov.
2. Srednjeročna ocena, ki bo vključevala vrednotenje kakovosti in pomembnosti kazalnikov.
3. Kratkoročna ocena, ki bo primerjala doseganje pričakovanih rezultatov z realnimi ter ovrednotila učinke.

Kaj pa zdaj?

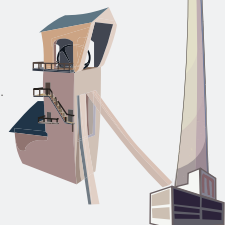
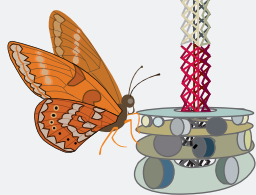
15. ZAKLJUČEK

Operativni program razvoja turizma zasavske regije predstavlja dokument, ki bo regionalnim akterjem omogočal ustrezno vključevanje v nove nacionalne razvojne strategije turizma, hkrati pa je osnova za izkoriščanje možnosti črpanja različnih domačih in tujih razvojnih sredstev v razvojnem obdobju 2007-2013.

Operativni program ne zapoveduje razvojnih ciljev na področju turizma, načina za njihovo udejanjanje ter potrebnih finančnih in drugih virov, je dokument, ki predlaga, pomaga usmerjati in podaja smiselne rešitve za zagon turizma v regiji. Program je vpet v trenutno gospodarsko stanje v regiji. Zasnovan je kot živ dokument, ki se lahko prilagaja, spreminja, in dopolnjuje tako, da bo odraz dejanskih razmer v Zasavju in širše.

Predpogoj za uspešno uresničevanje operativnega programa je, da ga kot vrhovni strateški dokument turističnega razvoja Zasavja sprejmejo tudi regijski nosilci odločitev (Svet regije Zasavje) ter da Zasavje čim prej ustanovi profesionalno institucijo, ki bo tako skrbnica izvedbe zastavljenih ciljev pričujočega programa kot tudi nosilka strateškega razvoja turizma v Zasavju.

Sam program ne zagotavlja preboja in uspeha, je pa na njem mogoče z dobrimi idejami in s skupnim delom doseči razvoj Zasavja v turistično destinacijo, ki bo zaradi svojih specifičnih danosti postala razpoznavna in za obiskovalce zanimiva.

Dodatno čtivo?

16. PRILOGE

Priloga 1: Posebna varstvena območja (Natura 2000) v Zasavju

Priloga 2: Podrobne varstvene usmeritve za varstvo posebnih varstvenih območij

Priloga 3: Opis živalskih in rastlinskih vrst območij Natura 2000

Priloga 4: Predvideni okvirni stroški vzpostavitve in delovanja institucij podpornega okolja (dve tabeli)

Priloga 5: Priročnik Celostna grafična podoba

Priloga 6: Ocena rabe naravnih danosti, kulturne dediščine ter zanimivosti za turistične namene

Priloga 1: POSEBNA VARSTVENA OBMOČJA NATURA 2000 V ZASAVJU

Velikost območij Natura 2000 po občinah

Hrastnik: 1061,196 ha / delež ozemlja občine: 18,11%

Trbovlje: 2245,618 ha / delež ozemlja občine: 38,70 %

Zagorje ob Savi: 2450,953 / delež ozemlja občine: 16,66 %

Natura 2000 v Zasavju

KODA	IME	OPIS OBMOČJA	KRATKA OZNAKA	VELIKOST OBMOČJA
SI3000121	Čemšeniška planina	Območje obsega predvsem južna pobočja Čemšeniške planine (severno od Trbovelj) in je na približno 60% površine poraslo z mešanim listopadnim gozdom. Plosuhi travniki predstavljajo približno 40% negozdnih površin na območju, v strnjem kompleksu pa se razprostirajo v višjih predelih planine. Suhimi travniki in pestro strukturirani gozdni robovi so življenjski prostor metuljev travniški postavnež in črtasti medvedek.	Presvetljena gozdnata območja, gozdni rob in jase so življenjski prostor metulja črtasti medvedek (<i>Callimorpha quadripunctaria</i> *). Na suha in topla travišča je vezana vrsta metulja travniški postavnež (<i>Euphydryas aurinia</i>). Na območju se nahajata evropsko pomembna habitatna tipa gorski ekstenzivno gojeni travniki in ilirski bukovi gozdovi (<i>Fagus sylvatica</i> (<i>Aremonio-Fagion</i>)).	316,357
SI3000164	Reber borovja	Strma in krušljiva pobočja na dolomitni podlagi nad levim bregom Save, ki ga poraščajo dinarski gozdovi rdečega bora.	Na območju se nahaja evropsko pomemben habitatni tip dinarski gozdovovi rdečega bora na dolomitni podlagi (<i>Genisto januensis-Pinetum</i>).	71,057

KODA	IME	OPIS OBMOČJA	KRATKA OZNAKA	VELIKOST OBMOČJA
SI3000165	Medija borovja	- Gozdnat hrib severno od Zagorja ob Savi v bližini avtoceste Ljubljana-Maribor. Porasel je z dinarskimi gozdovi rdečega bora na dolomitni podlagi.	Na območju se nahaja evropsko pomemben habitatni tip dinarski gozdovski rdečega bora na dolomitni podlagi (<i>Genisto januensis-Pinetum</i>).	85.87
SI3000181	Kum	Kum je najvišji vrh Posavskega hribovja. Območje poraščajo na različno kameninsko podlago prilagojeni bukovi gozdovi, javorovi godovi na pobočnih gruščih, termofilni gozdovi mešanih listavcev in dinarski gozdovi rdečega bora. Gozdovi so mestoma izkrčeni, običajno ob posamičnih kmetijah in zaselkih, kjer prevladujejo travišča različnih habitatnih tipov. Tu so rastišča nekaterih redkih in ogroženih rastlinskih vrst (npr. navadna obročnica in več vrst kukavic). Območje je tudi življenjski prostor več redkih in ogroženih živalskih vrst iz skupin metuljev, hroščev in netopirjev.	Na suha in topla travišča je vezana vrsta metulja travniški postavnež (<i>Euphydryas aurinia</i>), gozdnato območje predstavlja življenjski prostor vrsti hrošča alpski kozliček (<i>Rosalia alpina</i> *). Na zamočvirjene gozdove je vezana vrsta hrošča močvirski krešič (<i>Carabus variolosus</i>). Podstrešje in zvonik cerkve Svete Uršule - Borovnjak pri Podkumu ter pripadajoča okolica je pomembno območje za razmnoževanje in prehranjevanje vrste netopirja mali podkovnjak (<i>Rhinolophus hipposideros</i>). Na območju se nahajajo evropsko pomembni habitatni tipi: - polnaravna suha travišča in grmiščne faze na karbonatnih tleh (<i>Festuco-Brometalia</i>) (*pomembna rastišča kukavičevk), - dinarski gozdovi rdečega bora na dolomitni podlagi (<i>Genisto januensis-Pinetum</i>), - ilirski bukovi gozdovi (<i>Fagus sylvatica</i> (<i>Aremonio-Fagion</i>)), - javorovi gozdovi (<i>Tilio-Acerion</i>) v grapah in na pobočnih gruščih.	5852,004

KODA	IME	OPIS OBMOČJA	KRATKA OZNAKA	VELIKOST OBMOČJA
SI3000205	Kandrše	Območje tradicionalne kulturne krajine na nadmorski višini med 400 in 700 m, kjer prevladujejo travniki in njive, med njimi pa so predvsem na severu ilirski bukovi gozdovi. To je primeren življenjski prostor za metulja črtalastega medvedka in netopirja malega podkovnjaka. Na jugu je območje omejeno z Drtiščico, v kateri živi navadni koščak, v njenem pritoku Velika voda pa potočni piškur.	V vodotoku SZ od naselja Trata in v Karlovškem potoku prebiva vrsta raka navadni koščak (<i>Austropotamobius torrentium*</i>) in vrsta piškurja <i>Eudontomyzon spp.</i> Presvetljena gozdnata območja, gozdni rob in jase so življenjski prostor metulja črtasti medvedek (<i>Callimorpha quadripunctaria*</i>). Podstrešje in zvonik cerkve Svetega Lenarta - Velike Kandrše in cerkve Svetega Mihaela - Pečke Kandrše ter pripadajoča okolica je pomembno območje za razmnoževanje in prehranjevanje vrste netopirja mali podkovnjak (<i>Rhinolophus hipposideros</i>). Na območju se nahaja evropsko pomembni habitatni tip ilirski bukovi gozdovi (<i>Fagus sylvatica (Aremonio-Fagion)</i>).	
SI5000026	Ostenja posavskega hribovje	Pas skalnatih sten nad najožjim delom doline reke Save in spodnjega toka Savinje ima izjemen ornitološki pomen. Previsne skalne pečine nudijo zavetje ogroženima vrstama ptic ujed, planinskega orla in sokola selca.	Karbonatna skalnata pobočja in pečine ter bukovi gozdovi predstavljajo življenjski prostor ujedama: planinski orel (<i>Aquila chrysaetos</i>) in sokol selec (<i>Falco peregrinus</i>).	

KODA	IME	OPIS OBMOČJA	KRATKA OZNAKA	VELIKOST OBMOČJA
SI3000279	Kopitnik	Kopitnik v Zasavskem hribovju je pomembna botanična lokaliteta, kjer se mešajo različni florni elementi, predvsem ilirski in alpski. Območje preraščajo ilirski bukovi gozdovi, na prepadnih stenah pa vegetacija skalnih razpok.	<p>Na območju se nahajata habitatna tipa:</p> <ul style="list-style-type: none">- <i>Karbonatna skalnata pobočja z vegetacijo skalnih razpok</i>: To so močno nagnjene in strme skalnate stene, kjer višje rastline rastejo le v razpokah. Podlaga je stabilna, karbonatna (bazična). Rastišča so zelo suha (voda le občasno ob dežju), prsti je malo in vsebuje malo hranil. Klimatske razmere so ostre, s pogostimi nalivi, sončno pripeko, velikimi dnevno-nočnimi nihanji in rednim močnim vetrom. V Sloveniji se habitatni tip pojavlja v skalovitem svetu Julijskih, Kamniško-Savinjskih Alp in Karavank, z manjšimi površinami tudi na Kraškem robu in v stenah ob Kolpi. Večinoma je neogrožen zaradi svoje nedostopnosti, ponekod pa ga ogroža športno plezanje.- <i>Ilirski bukovi gozdovi (Fagus sylvatica (Aremonio-Fagion))</i>: Ilirski bukovi gozdovi rastejo na karbonatni podlagi na nadmorski višini 600-1400 m. Sestavlja jih več različnih združb (dinarski podgorski bukovi gozdovi, bukovi gozdovi z jelko, visokogorski bukovi gozdovi), zanje je značilna večja vrstna pestrost kot za ostale bukove gozdove. V Sloveniji so najboljše ohranjeni v dinarskem svetu, pojavljajo pa se tudi v Alpah in ponekod v vzhodni Sloveniji (Orlica, Bohor, Kum, Boč, Donačka gora). V preteklosti jih je ponekod ogrožalo panjevsko gospodarjenje, steljarjenje in gozdna paša, sedaj pa mestoma pospeševanje smreke in otežkočeno pomlajevanje zaradi objedanja.	303.093

Priloga 2: PODROBNEJŠE VARSTVENE USMERITVE

KODA	IME	PODROBNEJŠE USMERITVE
SI5000026	Posavsko hribovje ostenja	<ul style="list-style-type: none"> - Plezanje in letanje z jadralnimi padali naj se ustrezno uredi in usmerja stran od gnezditvenih območij planinskega orla in sokola selca. - Čas in način izvajanja posegov ter opravljanja dejavnosti naj se kar najbolj prilagodi življenjskim ciklom živali, tako da v čim manjši možni meri sovпада z obdobji, ko te potrebujejo mir, zlasti v času razmnoževanja in vzreje mladičev ter prezimovanja; (gnezditveno obdobje sokola selca: 1.3.-1.6.; planinskega orla: 1.1.-1.7.). - Na gnezditvenih območjih obeh vrst je v obdobju gnezdenja in vzreje mladičev nazaželjena sečnja, rekreacija in plezanje v radiju 200 m od gnezdišč ter izvajanje zračnih športov vsaj na razdaljo 500 m od gnezda. - Na območju naj se ne postavlja pticam nevarnih daljnovodov. - Na območju naj se ne gradi potencialno škodljivih objektov velike infrastrukture.
SI3000121	Čemšeniška planina	<ul style="list-style-type: none"> - Geomorfoloških značilnosti površja (relief, osvetljenost ipd.), ki so osnova ustreznim ekološkim pogojem za ohranitev habitatov, naj se ne spreminja. - Ohranjajo naj se gozdne in travnate površine. - Ohranja naj se strukturiran gozdni rob in gozdne jase. - Ne izvaja naj se večjih posegov v gozd. - V podrasti naj se ohranja grmovni in zeliščni sloj. - Izvaja naj se raba, ki ohranja travišča in njihovo vrstno sestavo. - Paša naj se izvaja na ekstenziven način. - Upoštevajo se varstvene usmeritve za ilirske bukove gozdove navedene v poglavju 3.3.
SI3000164	Reber borovja	<ul style="list-style-type: none"> - Upoštevajo se varstvene usmeritve za habitatni tip jugovzhodno evropski gozdovi rdečega bora navedene v poglavju 3.3.
SI3000165	Medija borovja	<ul style="list-style-type: none"> - Upoštevajo se varstvene usmeritve za habitatni tip jugovzhodno evropski gozdovi rdečega bora navedene v poglavju 3.3.
SI3000181	Kum	<ul style="list-style-type: none"> - Geomorfoloških značilnosti površja (relief, osvetljenost ipd.), ki so osnova ustreznim ekološkim pogojem za ohranitev habitatov, se ne spreminja. - Ohranja naj se gozd in travnate površine. - Ne izvaja naj se večjih posegov v gozd. - Izvaja naj se raba, ki ohranja travišča in njihovo vrstno sestavo. - V podrasti naj se ohranja grmovni in zeliščni sloj. - Ohranja naj se strukturiran gozdni rob in gozdne jase. - Vodotokov naj se ne zasipava in regulira; brežin naj se ne utrjuje. - Vodotoki se ohranjajo v čim bolj naravnem stanju. Ohranja naj se obstoječe hidrološke razmere. - Ohranjajo naj se vlažni gozdovi ob vodotokih in razmerje med travniškimi in gozdnimi površinami. - Čas izvajanja posegov na cerkvenih strehah in podstrešjih naj se kar najbolj prilagodi življenjskim ciklom netopirjev, zato naj se posegi izvajajo med oktobrom in aprilom. - Upoštevajo se varstvene usmeritve za ilirske bukove gozdove, jugovzhodno evropske gozdove rdečega bora in javorove, jesenove, brestove in lipove gozdove v grapah in na gruščnatih pobočjih navedene v poglavju 3.3.
SI3000205	Kandrše	<ul style="list-style-type: none"> - Ohranja naj se strukturiran gozdni rob. - Ohranjajo naj se gozdne in travnate površine. - Izvaja naj se raba, ki ohranja travišča in njihovo vrstno sestavo. - Vodotokov naj se ne zasipava in regulira: brežin naj se ne utrjuje.

		<ul style="list-style-type: none">- Vodotoki naj se ohranjajo v čim bolj naravnem stanju. Ohranja naj se obstoječe hidrološke razmere.- Vodotokov naj se ne onesnažuje, obstoječe dejavnike onesnaževanja naj se zmanjšuje.- Obrežne vegetacije naj se ne obsekuje ali kakorkoli uničuje.- Čas izvajanja posegov na cerkvenih strehah in podstrešjih naj se kar najbolj prilagodi življenjskim ciklom netopirjev, zato naj se posegi izvajajo med oktobrom in aprilom.- Kmetijske površine naj se gnoji čim manj in to na tradicionalen način, s hlevskim gnojem; vnos mineralnih gnojil in gnojevke naj se zmanjša oz. ne uporablja: škropiva naj se uporablja čim manj.- Paša naj se izvaja na ekstenziven način.- Upoštevajo se varstvene usmeritve za ilirske bukove gozdove navedene v poglavju 3.3.
SI3000279	Kopitnik	<ul style="list-style-type: none">- Geomorfoloških značilnosti površja (relief, osvetljenost ipd.), ki so osnova ustreznim ekološkim pogojem za ohranitev habitatov, naj se ne spreminja.- Ohranjajo naj se rastišča skalnatih pobočij z vegetacijo skalnih razpok

Priloga 3: Vrste in habitatni tipi v Zasavju na območju Nature 2000

Vrste

Območje	Slovensko ime	Latinsko ime	Vrsta
Ostenja - posavsko hribovje	Planinski orel	<i>Aquila chrysaetos</i>	Ptica - ujeda
Ostenja - posavsko hribovje	Sokol selec	<i>Falco peregrinus</i>	Ptica - ujeda
Čemšeniška planina	Travniški postavnež	<i>Euphydryas aurinia</i>	Metulj
Čemšeniška planina	Črtasti medvedek	<i>Callimorpha quadripunctaria</i>	Metulj
Kum	Travniški postavnež	<i>Euphydryas aurinia</i>	Metulj
Kum	Alpski kozliček	<i>Rosalia alpina</i>	Hrošč
Kum	Močvirski krešič	<i>Carabus variolosus</i>	Hrošč
Kum	Mali podkovnjak	<i>Rhinolophus hipposideros</i>	Netopir
Kum	Navadna obročnica	<i>Adenophora lilifolia</i>	Rastlina
Kandrše	Potočni piškurji	<i>Eudontomyzon spp.</i>	Piškur
Kandrše	Črtasti medvedek	<i>Callimorpha quadripunctaria</i>	Metulj
Kandrše	Mali podkovnjak	<i>Rhinolophus hipposideros</i>	Netopir
Kandrše	Navadni koščak	<i>Austropotamobius torrentium</i>	Rak

VIR: <http://www.natura2000.gov.si/>

Na območju Nature 2000 v Zasavju je 9 živalskih vrst (nekatero se pojavljajo na več območjih) in ena rastlinska vrsta, če sledimo klasifikaciji spletne strani Nature 2000.

Habitatni tipi

Območje	Habitatni tip
Čemšeniška planina	Ilirski bukovi gozdovi
Čemšeniška planina	Gorski ekstenzivno gojeni travniki
Reber - borovja	Dinarski gozdovi rdečega bora na dolomitni podlagi
Medija - borovja	Dinarski gozdovi rdečega bora na dolomitni podlagi
Kum	Dinarski gozdovi rdečega bora na dolomitni podlagi
Kum	Ilirski bukovi gozdovi
Kum	Javorovi gozdovi
Kum	Bukovi gozdovi
Kum	Polnaravna suha travišča in grmiščne faze na karbonatnih tleh
Kandrše	Ilirski bukovi gozdovi
Kopitnik	Ilirski bukovi gozdovi
Kopitnik	Karbonatna skalnata pobočja z vegetacijo skalnih razpok

VIR: <http://www.natura2000.gov.si/>

Na območju Nature 2000 v Zasavju je 7 različnih habitatnih tipov, najpogosteje se pojavljajo ilirski bukovi gozdovi (4) in dinarski gozdovi rdečega bora na dolomitni podlagi (3).

Značilnosti živalskih vrst

Pri snovanju turistične ponudbe na območjih Nature 2000 in drugih zaščiteneh območjih je pomembno predvsem dejstvo, da poznamo negativne faktorje, ki lahko ogrozijo posamezne živalske vrste. Zato so posamezne živalske vrste posebej razčlenjene, kar je eden izmed ključnih faktorjev oblikovanja bodoče turistične ponudbe.

- **Planinski orel**

Opis: Planinski orel je ena izmed največjih slovenskih ujed, z razponom kril do 227 cm. Odrasle ptice so temno rjave barve in svetlo rjave barve po glavi. Gnezdo zgradijo na policah previsnih sten, izjemoma na drevju. Navadno ima v teritoriju več gnezd, vsako leto gnezdi v enem izmed njih. Celo leto se zadržuje v teritoriju in ga brani pred sovrasniki in drugimi ujedami. V Sloveniji ga najdemo v Alpah, Dinaridih, na Pohorju, v Zasavju in na Primorskem. V Sloveniji gnezdi približno 30 parov. Njegov gnezdilni habitat so skalna ostenja s primernimi policami, na katerih zgradi dva do tri gnezda, v katerih izmenično gnezdi. Zadržuje se na izpostavljenih razglediščih – na skalah ali na drevju.

V Zasavju: Planinski orel se v Zasavju nahaja na območju *Posavskega hribovja* – ostenja, kjer je redek, saj redno gnezdi zgolj en par planinskih orlov.

Negativni faktorji: Na planinskega orla negativno vplivajo neustrezno speljane plezalne in planinske poti. Ogroža ga divji lov, motijo zračna plovila (jadrarno padalstvo). V prvi polovici leta ni zaželjena prisotnost ljudi, v prvi polovici leta je prepovedana vsakršna plezalna in druga dejavnost na ali ob gnezdilnih stenah.

Ukrepi: Gnezdilno območje planinskega orla je potrebno posebej obravnavati z vidika športa, turizma, kmetijstva in časa dela v gozdu. Planinske poti morajo biti speljane izven ubežne razdalje vrste. V podrobnih načrtih je potrebno natančno določiti mirno cono brez načrtovanja žičnic ipd. v ubežni razdalji vrste (okoli 300m). Preprečevanje zaraščanja z gozdom.

Pomen za Zasavje: Zaradi le enega para planinskih orlov, ki gnezdi v Zasavju, so nesmiselna posebna prilagajanja zgolj zaradi tega. Težko je namreč predvideti, ali bo v prihodnosti parov več ali tudi zadnjega para ne bo (to bodo pokazala štetja DOPPS-a v prihodnjih letih). Ker se ukrepi, povezani s planinskim orlom, prekrivajo z ukrepi za sokola selca, ki je v Zasavju veliko bolj razširjen, se na območju Posavskega hribovja – ostenja glavno vlogo nameni sokolu selcu.

- **Sokol selec**

Opis: Sokol selec kot najhitrejša ujeda lahko preseže hitrost 300km/h. Ima značilno črnino na glavi in licih, ima ozka in dolga krila ter kratek rep, kar so značilnosti hitrih letalcev. Z gnezdenjem prične v marcu, znese dva do štiri bela jajca, mladiči iz gnezda poletijo julija. Teritorij brani s preletavanjem okolice in se pri tem predirljivo oglašča. Na izpostavljenih

mestih v bližini gnezda ima skubišča za plen. Tam lahko pogosto opazimo obilo perja cararjev ali grivarjev, ostanki plena pa so tudi pod gnezdom. V Sloveniji je razširjen praktično povsod kjer so skalne stene, pri nas gnezdi okoli sto parov. Pogostejši je v alpskem in predalpskem svetu in v ostenjih, njegova razširjenost ni vezana na nadmorsko višino. Najdemo jih tako v gozdnatem območju kot tudi v kmetijski krajini v bližini z naselji. Njegov habitat so skalne stene, ki so lahko visoke le nekaj deset metrov.

V Zasavju: Območje *Posavskega hribovja*, ki je velikega pomena za sokola selca. V Zasavju je dokaj razširjen, saj so strme skalne stene, vpete v hribovit svet, varno gnezdišče in tudi odlično lovno območje, saj stene niso utesnjene v ozke doline, kot je to pogosto v alpskem prostoru. V slabo dostopna ostenja Posavskega hribovja je človek do pred kratkim le redko posegal, v zadnjih letih lahko v tem območju sokola selca ogrozi športno plezalstvo in jadralno padalstvo.

Negativni faktorji: Zaradi akumuliranja toksičnega DDT⁷-ja v njegovem plenu je v preteklosti skoraj izumrl. Danes ga ogroža športno plezanje, plenjenje gnezd in divji lov.

Ukrepi: Ohranitev mirnih con v času gnezdenja, načrtovanje in izdelava pešpoti, planinskih in plezalnih poti izven gnezdišč sokola selca. Predvideti posek drevja ob večjih stenah, da se izboljšajo razmere za gnezdilni habitat te vrste. Izjemoma izdelava gnezdilnih polic kot nadomestnih gnezd zaradi negativnega vpliva človeka. Nadzorovati je potrebno gnezda v času gnezdenja ter preprečiti krajo jajc in mladičev.

Pomen za Zasavje: Območje je bilo desetletja prepuščeno industrijskemu onesnaževanju, ki je zelo zniževalo kakovost življenja prebivalstva. Vključevanje v omrežje Nature 2000 je zato priložnost, ki postavlja območje v drugačno luč in dejstvo, ki opozarja tudi na naravne vrednote območja. Z vidika razvoja turizma so gnezdišča sokola selca neproblematična, saj je potrebno le na tistih območjih prepovedati plezanje po skalnih stenah, kar ni tako drastičen ukrep. Vendar so ujede ptice, ki v kratkem času preletijo velike razdalje, zato so za njih usodni najrazličnejši pesticidi po verigi: žuželke požrejo pesticide in poginejo → manjši ptiči požrejo žuželko in poginejo → sokol požre ptiča, kemikalije se mu nakopičijo v telesu, rezultat je neplodnost. Razvojni potenciali, programi, ponudba, razvojne priložnosti in predlagane rešitve bodo zato posredno usmerjene tudi v ohranitev sokola selca.

- **Travniški postavnež**

Opis: Travniški postavnež je zelo variabilna vrsta, za katero je poleg geografske značilna še ekološka variabilnost. So majhni do srednje veliki metulji z rumeno-rjavo osnovno barvo kril, lise v celici in postdiskalnem pasu so oranžno-rdeče. Samice so ponavadi večje, bolj pisane in imajo širša krila od samcev. Habitat vrste v Sloveniji so različni tipi travnikov od nizkih barij do kserotermofilnih travišč. V nižinskem svetu Slovenije ima vrsta dva ekološka tipa populacije: ene poseljujejo le barja in mokrotne travnike, druge pa izrazito suha in topla travišča.

V Zasavju: V Zasavju se travniški postavnež nahaja na območju Čemšeniške planine in Kuma.

Negativni faktorji: Vrsto ogroža spreminjanje kmetijske rabe (intenziviranje, opuščanje); izolacija in fragmentacija habitata; pogozdovanje negozdnih površin; vodnogospodarski ukrepi; gradnja objektov in infrastrukture.

⁷ DDT – aromatska klorova spojina, eden najbolj znanih sintetičnih pesticidov.

Populacije na vlažnih travnikih ogrožajo predvsem hidromelioracijski posegi in zaraščanje zaradi opuščanja ekstenzivnega gospodarjenja. To je glavni razlog ogroženosti populacij na suhih travnikih, kjer je poleg naravnega zaraščanja eden od razlogov ogroženosti tudi aktivno pogozdovanje. Nekatere populacije so ogrožene tudi zaradi gradnje infrastrukture, v zadnjih letih predvsem avtocest. V osrednji in severovzhodni Sloveniji so populacije ogrožene tudi zaradi majhnosti in izoliranosti, ki je posledica fragmentiranosti habitatov.

Negativni faktorji za Zasavje:

- intenzivna paša
- intenzivno kmetijstvo: gnojenje
- intenzivno kmetijstvo: uporaba agrokemičnih sredstev (pesticidi, insekticidi, apnenje travnikov)
- gospodarjenje z gozdom: uvajanje monokultur
- gospodarjenje z gozdom: umetni nasadi
- gospodarjenje z gozdom: pogozdovanje negozdnih površin
- košnja: strojna košnja (rotacijske kosilnice)
- košnja: košnja celotne površine habitata naenkrat
- košnja: način spravila pokošene trave (takoj in situ) (siliranje v silosih, bale)
- košnja: prezgodnja košnja
- košnja: večkratna (prepogosta) košnja v letu
- košnja: opuščanje košnje (zaraščanje travišč)

Ukrepi za Zasavje:

- vzdrževanje jas in vrzeli v gozdovih
- vzdrževanje ali vzpostavljanje ekstenzivno gospodarjenih travniških površin ob gozdnem robu
- košnja enkrat na 2-3 leti po koncu vegetacijske sezone (september – oktober)
- zagotavljanje mozaične košnje
- izkrčiti mladike grmovnih in drevesnih vrst na zaraščajočih traviščih in preprečevati njihovo nadaljnje zaraščanje
- preprečiti uporabo agrokemičnih sredstev v bivališču populacije in potencialnih primetnih biotopih za vrsto ter na zemljiščih v njihovi neposredni bližini
- pripraviti natančen načrt upravljanja (management) z zemljišči v Natura območju na podlagi strokovnih smernic

Pomen za Zasavje: Primeri negativnih faktorjev za travniškega postavneža kažejo na to, da bo usmeritev v trajnostni/eko-turizem ena izmed prioriteten. Največji problem predstavljata gnojenje in raznorazna agrokemična sredstva, medtem ko bodo problemi s košnjo in gospodarjenjem z gozdom veliko hitreje rešljivi. Z vidika gradnje objektov bo potrebno nekaj prilagajanj, saj brez novih gradenj ali vsaj obnove zapuščenih hiš turizma na teh območjih ne bo. Metulji so vsekakor pomemben del narave in zato je še pomembneje turistično ponudbo prilagoditi, da ne ogroža njihovega obstoja.

- **Črtasti medvedek**

Opis: Črtasti medvedek ima črna krila s kovinskim sijajem in s svetlo rumenim notranjim robom. Glava je svetlo rumena, oprsje ima dve rumeni vzdolžni progi. Zadek je cinober rdeč s stranskimi majhnimi črnimi pikami, ki tvorijo proge. Tupalke so tanke, nitaste, rahlo

nazobčane, temno rjave. Samice se ne razlikujejo od samcev, so le za spoznanje večje in imajo debelejši zadek. Vrsta je razširjena od nižin do gozdne meje. Poseljuje senčne, vlažne, nekoliko hladnejše predele v gozdovih toplih območjih (doline, depresije, struge). Vrsta je pogosta tudi v bližini grmišč, kamnolomov, na skalnatih pobočjih poraslimi z grmišči, kjer je veliko hranilnih rastlin odraslih osebkov, na katerih podnevi srkajo nektar.

V Zasavju: Črtasti medvedek se v Zasavju nahaja na območjih Čemšeniške planine in Kandrš.

Negativni faktorji: Spreminjanje kmetijske rabe (intenziviranje, opuščanje, drugo); pogozdovanje negozdnih površin; spremembe v gospodarjenju z gozdovi. V Sloveniji vrsta globalno ni ogrožena, ogrožene pa so populacije na območjih, kjer redno kosijo gozdni rob, kjer uporabljajo agrokemična sredstva pri gospodarjenju s travniškimi površinami na gozdnem robu oziroma kjer izginjajo medonosne rastline zaradi intenzivnega zaraščanja.

Negativni faktorji za Zasavje:

- intenzivna paša
- intenzivno kmetijstvo: gnojenje
- intenzivno kmetijstvo: uporaba agrokemičnih sredstev (pesticidi, insekticidi, apnenje travnikov)
- gospodarjenje z gozdom: uvajanje monokultur
- gospodarjenje z gozdom: umetni nasadi
- gospodarjenje z gozdom: pogozdovanje negozdnih površin
- gospodarjenje z gozdom: odstranjevanje vegetacije podrasti in gozdnega roba
- košnja: večkratna (prepogosta) košnja v letu

Ukrepi za Zasavje:

- vzdrževanje jas in vrzeli v gozdovih
- vzdrževanje strukturno in vrstno pestre vegetacije gozdnega roba
- vzdrževanje ali vzpostavljanje ekstenzivno gospodarjenih travniških površin ob gozdnem robu
- košnja enkrat na 2-3 leti po koncu vegetacijske sezone (september – oktober)
- zagotavljanje mozaične košnje
- preprečiti uporabo agrokemičnih sredstev v bivališču populacije in potencialnih primetnih biotopih za vrsto ter na zemljiščih v njihovi neposredni bližini
- pripraviti natančen načrt upravljanja (management) z zemljišči v Natura območju na podlagi strokovnih smernic

Pomen za Zasavje: Podobno kot v primeru travniškega postavneža (glej Pomen za Zasavje pri omenjenem metulju). V primeru Kandrš so težave tudi s prometom, ki je lahko dodaten faktor onesnaževanja in redčenja vrst metuljev.

- **Močvirski krešič**

Opis: Odrasli osebki so veliki 26 – 34 mm, imajo podolgovato telo ovalne in motno-svetleče črne barve. Pokrovke so obokane, zgrbančene z jamicami in niso gladke, drugi par kril je reduciran, tipalke, pipalke in noge so črne, tako čeljusti kot oči so zelo dobro razviti. Je hidrofилna vrsta, vezana na zamočvirjene gozdove v ravninah in v kolinski ter montanski coni (do 1000 m), ki so večinoma porasli s črno ali sivo jelšo. Razširjen je po vsej Sloveniji, v Sloveniji je vrsta razmeroma pogosta in v nekaterih predelih (Krakovski gozd) tudi zelo številčna.

V Zasavju: V Zasavju se močvirski krešič pojavlja na območju Kuma.

Negativni faktorji: Gre za indikatorsko vrsto naravnih gozdnih potokov. Ogrožajo jo vsakršni posegi v njen življenjski prostor: urbanizacija območja, regulacije vodotokov, redčenje dreves na območju, onesnaževanje vodotokov (eutrofikacija in črna odlagališča različnega materiala). Močvirski krešič je prava gozdna vrsta, živi pretežno v jelševih gozdovih, zelo usodni so lahko nepremišljeni poseki v območju, ki bi vrsto zelo prizadeli.

Ukrepi: V vseh območjih naj ostane zamočvirjen jelšev gozd čim bolj primaren z razmeroma večjo količino odmrlega lesa. Na območjih preprečiti onesnaževanje vodotokov, njihovo regulacijo in sečnjo brežin, sečnjo je potrebno omejiti tudi znotraj koridorjev. Območja je potrebno pregledati in odstraniti črna odlagališča različnih odpadkov ter nadalje preprečiti njihov nastanek.

Pomen za Zasavje: Območje Kuma predstavlja eno izmed večjih priložnosti za turizem v Zasavju, zato se ukrepi skladajo z usmeritvami. Območje Kuma zaradi velikosti predstavlja normalne možnosti za preživetje močvirskega krešiča kakor tudi razvoj turizma na drugi strani, kar bo opredeljeno v nadaljevanju.

- **Alpski kozliček**

Opis: Telo je podolgovato in modre barve, na vsaki pokrovki ima tri prečne črne pege, ki lahko po obliki in velikosti zelo variirajo. Tiplance so dolge, nitaste in modre, na sklepih členov so črne, hrošči so veliki 15 – 38 mm. Odrasli osebki se v Sloveniji pojavljajo od srede julija do srede avgusta. So dnevnoaktivne živali, ki jih ob sončnem vremenu lahko opazujemo na mrtvih ali posekanih drevesnih hlodih. V Sloveniji je alpski kozliček pogosta vrsta, pojavlja se v pasu bukve med 600 in 1200 metrov nadmorske višine.

V Zasavju: V Zasavju se alpski kozliček pojavlja na Kumu.

Negativni faktorji: Edina nevarnost ostaja zadrževanje hlodov in cepljenih znotraj območij v mesecu juliju in avgustu. Večje količine sveže posekanega lesa močno privablja te vrste, v les samice zalegajo, zato je zarod že vnaprej obsojen na propad.

Ukrepi: Sonaravno (trajnostno) gospodarjenje z gozdom zadovoljivo ustreza vrsti in zato niso potrebne posebne varstvene usmeritve. Problem predstavlja prepoved zadrževanja posekanih hlodov znotraj območij julija in avgusta. Podoben problem predstavljajo žage v in ob območjih, pri katerih bo potrebno poskrbeti za zaščito (nedostopnost) lesa.

Pomen za Zasavje: Ker območje ni kritično, posebnih ukrepov v Zasavju oz. na Kumu ne bo potrebno izvajati. Prav tako turistične aktivnosti ne bodo ogrožale življenja alpskega kozlička.

- **Mali podkovnjak**

Opis: Majhen netopir, najmanjši evropski podkovnjak. Za razliko od velikega podkovnjaka stare živali niso nikoli rdečkaste, mladostno dlako z odraslo zamenja avgusta. V prvem letu življenja so sivi, samice imajo v dimljah par nepravih seskov. Prhut je razmeroma kratka in široka z zaobljenimi konicami, ob mirovanju se vedno ovijejo v letalno opno, ki je skoraj povsem črna. Dolžina trupa z glavo: 39-55 mm, dolžina repa: 22-32 mm, dolžina uhlja: 13,2 – 14,4 mm, dolžina podlakti: 35,8-40,7 mm, razpon prhuti: 190-254 mm, kondilobazalna dolžina lobanje: 13,5-14,4 mm. Najpogostejši je v toplih zavetrnih dolinah, poraslih z listopadnim drevjem ali večjim grmičevjem. Najbolj mu ustrezajo kraška območja, zatočišča

so zvoniki, podstrešja, zapuščeni rudniški rovi in podzemne jame. Če v poletnem habitatu ni primernih prezimovališč se na jesen odselijo. Selitve med zimskimi in poletnimi zatočišči znašajo 0-100 km (navadno 5-10 km), izjemoma 153 km, dnevna gibanja niso znana. Lovijo predvsem nočne metulje, mladoletnice, mrežekrilce in nematocerne dvokrilce, v manjšem obsegu pa majhne hrošče. Lovi nizko v počasnem letu in pogosto kroži, plen išče v gozdu, nad vodo in nad pašniki. Razširjen je praktično po vseh Sloveniji.

V Zasavju: Najdemo jih na območju Kuma in Kandrš.

Negativni faktorji: Zaradi prenov podstrešij je vrsta izgubila že najmanj 60% svojih nekdanjih korišč, v jamah pa je izpostavljena vandalizmu.

Zatočišča: preprečevanje dostopa v zatočišča (jame in drugi podzemni habitati, cerkvena podstrešja, zvoniki, podstrehe drugih objektov); prenova objektov ali druge infrastrukture v neustrezni sezoni leta; uporaba kemičnih agensov za ohranjanje lesa, ki so škodljivi sesalcem; vznemirjanje na kotiščih in prezimovališčih (turistična izraba jam in drugi objektov, npr. gradov, speleološko raziskovanje)

Prehranjevalni habitati: izolacija in fragmentacija habitata; zmanjševanje prehranjevalnih virov in direktno zastrupljanje s pesticidi insekticidi; spreminjanje kmetijske rabe (intenziviranje, opuščanje, drugo); spremembe v gospodarjenju z gozdovi; svetlobno onesnaževanje.

Drugo: vandalizem; klimatski vzroki.

Ukrepi:

- izpopolnitev seznama stavb, ki so počivališča netopirjev
- redno opravljanje monitoring zatočišč v stavbah
- informiranje lastnikov stavb o pomenu njihovega sodelovanja pri ohranjanju narave
- lastnikom stavb ponuditi strokovno in tehnično pomoč pri posegih v dele stavb, ki so zatočišča netopirjev
- pri vsakem nacionalno pomembnem kotišču v stavbah mora biti strogo varovan habitat v polmeru 500m okrog objekta (predvsem se ne sme posekati bližnjega gozda oz. uničiti linearne strukture kot so npr. drevoredi, sadovnjaki, mejice), prehranjevalni habitati pa morajo biti varovani v polmeru 5 km okrog objekta
- informacijo o kotiščih netopirjev v stavbah je nujno uvrstiti v register hiš oz. v centralni register kulturne dediščine ter določiti varstveni režim
- večje kolonije netopirjev uvrstiti v seznam naravne dediščine
- na vsak hektar gozdne površine naj bo najmanj eno staro drevo, ki ni namenjeno poseku
- ohranjanje mozaičnosti kmetijskih površin
- omejevanje rabe pesticidov na najnižjo možno mero
- uporaba pesticidov z nizko stopnjo toksičnosti za sesalce in kratkim časom razgradnje
- namestitve novih občestnih svetilk izven strnjjenih naselij omejiti na minimum, uporabljajo naj se zasenčena svetica s čim manjšo emisijo UV svetlobe

Pomen za Zasavje: Netopirji so med vsemi navedenimi živalmi na območju Nature 2000 v Zasavju najbolj problematična skupina. Namreč – če želimo razvijati turizem, je nujna obnova starejših hiš, obnova notranje in zunanje opreme kulturnih spomenikov, s čimer lahko porušimo ekosistem netopirjev. Vendar, po drugi strani, če se hiša enkrat »sesede vase«, to ne koristi nikomur, zato je vsekakor potrebno poskrbeti za obnovo hiš. Morda bodo manjše žrtve, vendar na dolgi rok bo netopirjem usmeritev pripomogla k ohranitvi. Ostale ukrepe (pesticidi, gozdne površine) bo brez večjih težav mogoče izpeljati, medtem ko bo pri obnovi stavb morda kdaj prišlo do »križanja interesov«.

• Potočni piškur

Opis: Zraste do 22 cm, ličinka je cm ali dva večja. Telo je golo brez lusk, kačasto, temno-sivkasto zelen hrbet, svetlejši trebuh, plavuti so neparne, visoki hrbtni plavuti se stikata, pri odraslih je rep izocerken, pri ličinkah pa hipocerken. Oči so lateralno, ob strani tik za glavo je 7 parov zunanjih dihalnih odprtin, usta so brez čeljusti, odrasli piškurji imajo značilno namestitvev zobcev v ustih, kar je pomemben sistematski znak. Habitat so tako reke kot potoki, vendar vedno tekoče vode z naravnimi brežinami. Zadržuje se na dnu, zarit v mulju, v času drsti se zadržuje na predelih z drobnejšim peskom. Seli se redko in le na kratke razdalje v času drsti iz predelov, kjer se zadržuje, na drobno prodnate peščine, kjer odlaga ikre.

V Zasavju: Potočni piškurji se nahajajo na območju Kandrš.

Negativni faktorji:

- regulacije, ki uničujejo tako drstišča kot habitate odraslih živali in ličink
- spreminjanje kmetijske rabe (intenziviranje, opuščanje, drugo)
- kemijsko onesnaževanje
- toplotno onesnaževanje
- pogozdovanje negozdnih površin
- rekreacijski pritisk in nemir
- lov in ribolov ali ubijanje z drugimi motivi
- spremembe v gospodarjenju z gozdovi
- klimatske spremembe
- vodnogospodarski ukrepi
- gradnja hidroenergetskih objektov
- gradnja objektov in infrastrukture
- bolezen, zajedalci
- uporaba bioagensov za zatiranje škodljivcev
- naseljevanje in širjenje alohtonih vrst

Ukrepi: niso navedeni

Pomen za Zasavje: Potočni piškur je zaradi bivališča (potok) izpostavljen mnogim faktorjem, kateri v mnogih primerih niso in tudi ne bodo povezani z Zasavjem in razvojem turizma. Pomembno je zagotoviti ustrezno kmetovanje (ekološko, trajnostno) in nadzirati spuščanje odpadkov in kemikalij v potok. Čisti potok vsekakor pomeni pomemben »vizualni učinek« kot je tudi zelo pomembno, da se vrste v potoku ohranijo.

• Navadni koščak

Opis: Največji koščaki dosegajo velikost do 12 cm. Povprečno so osebki veliki od 8 do 10 cm, hrbtna stran telesa je ponavadi svetlo rjava, trebušna stran je svetlejša in motno bela, enake barve je tudi spodnja stran helipeda. Koščakov rostrum se ne konča izrazito koničasto tako kot pri jelševcu in je brez nazobčanega grebena po sredini konice restruma. Za očmi ima eno postorbitalno izboklino. samci so ponavadi večji od samice, ki pa imajo širše zadke. Poseljuje tekoče vode, večinoma da najdemo v hladnejših, senčnatih potokih, širine od 0,3 do 2,5 metra pri globini vode od 0,2 do 1,2 metra. Velikokrat ga najdemo v vlažnih hribovskih in gorskih grapah z majhnim pretokom vode. Živi na dnu v litoralnem pasu, v mirnejših predelih

potoka in tolmunih. Zadržuje se ob bregu, v spodjedah in luknjah brežin, pod in med kamni, v skalometih, pod pragovi, jezovi, nikoli v matici toka. Koščak je vsejeda žival, ki se hrani z algami, vodnimi rastlinami, talnimi nevretenčarji in redkeje z ribami, so tudi kanibali. Najbolj intenzivno se hranijo v poletnih mesecih, medtem ko pozimi bolj redko. Mlajši osebk potrebujejo več živalskih beljakovin kot stari raki, ki se največ hranijo z rastlinsko hrano in detritusom.

V Zasavju: V Zasavju je navadni koščak prisoten na območju Kandrš.

Negativni faktorji:

- organsko onesnaževanje (komunalno)
- mehanski posegi v vodotoke (regulacije, zadrževalniki)
- rabe vode za različne namene: za pitno vodo, za male hidro centrale, za rejo rib
- izolacija in fragmentacija habitata
- kemijsko onesnaževanje
- vodnogospodarski ukrepi
- gradnja hidroenergetskih objektov
- gradnja objektov in infrastrukture
- bolezni, zajedalci
- naseljevanje in širjenje alohtonih vrst

Ukrepi: Umetna vzreja, zaščita življenjskega prostora, revitalizacije vodnih okolij, ponovne naselitve, prepoved uvoza in vnosa intenzivnih vrst, prenašanja. Zakonska zaščita vrste. Upravljalški načrti in upravljanje v vodnih okoljih, kjer se izvaja ponovna naselitev in doseljevanje vrste, izobraževanje in osveščanje javnosti.

Pomen za Zasavje: Območje Kandrš nudi veliko priložnost za razvoj turizma, saj je na tem območju že uspešna turistična točka (Vidrgar). Ohranitev raka v potokih je vsekakor pomemben del pri razvoju in usmeritvi v turizem na podeželju. Pomembno bo upoštevati ekološko pridelavo hrane in ekološko kmetovanje; preprečiti onesnaževanje potoka; usmeritev v ciljno skupino gostov, ki ne bi uničevali habitatov navadnega koščaka ali ga celo želeli uloviti.

Priloga 4: Predvideni okvirni stroški vzpostavitve in prvih dveh let delovanja institucij podpornega okolja za turizem

STROŠKI DELA	TIC	Krovna organizacija	Skupaj TIC in krovna organizacija
Stroški zaposlenih (1 oseba)			
1. leto	26.400	36.000	62.400
2. leto	26.400	36.000	62.400
3. leto	26.400	36.000	62.400
<i>Skupaj</i>	<i>79.200</i>	<i>108.000</i>	<i>187.200</i>
Stroški zunanjih sodelavcev			
1. leto	3.600	12.000	15.600
2. leto	3.600	12.000	15.600
3. leto	3.600	12.000	15.600
<i>Skupaj</i>	<i>10.800</i>	<i>36.000</i>	<i>46.800</i>
Skupaj stroški dela	90.000	144.000	234.000
TEKOČI STROŠKI (najem in storitve, materialni stroški)			
1. leto	8.700	7.020	15.720
2. leto	8.700	7.020	15.720
3. leto	8.700	7.020	15.720
<i>Skupaj</i>	26.100	21.060	47.160
STROŠKI NAKUPA OPREME			
1. leto	5.000	5.000	10.000
2. leto	0	0	0
3. leto	0	0	0
<i>Skupaj</i>	5.000	5.000	10.000
STROŠKI POSTAVITVE, VZDRŽEVANJA INTERNETNE			

STRANI			
1. leto	3.000	3.000	6.000
2. leto	1.000	1.000	2.000
3. leto	1.000	1.000	2.000
Skupaj	5.000	5.000	10.000
STROŠKI PROMOCIJE			
1. leto	20.000	25.000	45.000
2. leto	15.000	25.000	40.000
3. leto	15.000	25.000	40.000
Skupaj	50.000	75.000	125.000
POTNI STROŠKI ZAPOSLENIH			
1. leto	1.200	2.000	3.200
2. leto	1.200	2.000	3.200
3. leto	1.200	2.000	3.200
Skupaj	3.600	6.000	9.600
VSI STROŠKI SKUPAJ			
1. leto	67.900	90.020	157.920
2. leto	55.900	83.020	138.920
3. leto	55.900	83.020	138.920
SKUPAJ	179.700	256.060	435.760

Povzeti stroški delovanja institucij podpornega okolja za turizem

VSI STROŠKI DELOVANJA INSTITUCIJE	1. leto	2. leto	3. leto	Skupaj
TIC	67.900	55.900	55.900	179.700
Mreža TIC (Hrastnik, Trbovlje, Zagorje)	203.700	167.700	167.700	539.100
Krovna organizacija	90.020	83.020	83.020	256.060
Skupaj krovna organizacija in en TIC	157.920	138.920	138.920	435.760
Skupaj krovna organizacija in trije TIC-i	293.720	250.720	250.720	795.160

Priloga 5: Ocena rabe naravnih danosti, kulturne dediščine ter zanimivosti za turistične namene

Pregled naravnih danosti v občini Hrastnik in ocena njihove rabe za turistične namene

NARAVNE DANOSTI	Kratek opis	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
NARAVNE VREDNOTE DRŽAVNEGA POMENA			
Kopitnik	flora in vegetacija vrha in pobočij Kopitnika	B-	A
Kovška luknja	jama na severovzhodnem pobočju Kovka pri Dolu pri Hrastniku	C	C
Votlina v stolpu	jama v stolpu pri Podkraju	C	C
NARAVNE VREDNOTE LOKALNEGA POMENA			
Bajdetov graben s slapovi	soteska Bajdetovega grabna, desnega pritoka Save, z več slapovi pri Podkraju	C	B-
Bezovo - bodika	bodika v Bezovem nad sotesko Ničnice	C	C
Boben - skalni osamelci	skalni osamelci v soteski Boben severno od Hrastnika	B-	B-
Izvirišče	sotočje štirih potokov pri Podkraju	C	C

NARAVNE DANOSTI	Kratek opis	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
Jelenove skale pri Hrastniku	stolpi iz litotamnijskega apnenca severno od Dola pri Hrastniku	C	C
Klemenčeve skale	skalni osamelci nad Novim Dolom, severno od Dola pri Hrastniku	C	C
Matica - gozdni rezervat	gozdni rezervat severno od Matice	C	C
Matica – osamelci	osamelci severnovzhodno od Matice v Podkraju	C	C
Okrogi	skalna vrhova na desnem bregu Save nad Podkrajem	C	C
OP Ojstro	nahajališče fosilov nahajališče oligocenskih fosilov, opuščeni dnevni kop rjavega premoga severozahodno od Kozjega	C	C
Pekel - gozdni rezervat	gozdni rezervat Pekel zahodno od Kovka	C	C
Pekel - soteska pri vasi Čerdenc	soteska Pekel pri vasi Čerdenc jugovzhodno od Dola pri Hrastniku	C	C
Plavčeva lipa	lipa pri domačiji Plavc v Kalu	C	B-
Podkraj - skalni osamelec	skalni osamelec južno od Podkraja v Škratovi dolini	C	C
Ravne - bodika	bodika pri kapeli severno od zaselka Ravne v Čečah	C	C
Reberske skale	osamelca severno od Hrastnika	C	C
Škratova dolina-bukvi	bukvi pod izvirov potoka v Škratovi dolini	C	C
Turje – lipa	lipa pri cerkvi sv. Štefana v Turju	C	C

Legenda:
A – zelo vpeto v turistično ponudbo
B – občasno vpeto v turistično ponudbo
C – ni sestavni del turistične ponudbe

**Pregled kulturno zgodovinskih spomenikov in zanimivosti v občini Hrastnik
z oceno njihove rabe za turistične namene**

KULTURNO ZGODOVINSKE DANOSTI	Kratek opis in lokacija	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
ARHEOLOŠKE DANOSTI	Arheološka dediščina so zemljišča in zemeljske plasti, ki hranijo sledove človekovega delovanja v zgodovinskih obdobjih, ter predmeti iz teh plasti oz. obdobjih, ne glede na to ali so na kopnem ali pod vodo.		
Krnice	gomilno grobišče v Krnicah	C	C
Podkraj pri Hrastniku	rimski naselbina Ribnik	B-	B+
Turje	arheološko območje v Ložnici	C	C
NASELBINSKA DEDIŠČINA	Pri naselbinski dediščini se varuje zgodovinski značaj naselja, naselbinsko zasnovano, ipd		
Krnice	vas Krnice	C	C
Šavna Peč	vas Šavna Peč	B-	B+
Turje	vas Turje	C	B-
Marno	zaselek Zgornje Marno	C	C
SAKRALNA STAVBNA DEDIŠČINA			
Hrastnik	cerkev Matere božje v Dragi	C	C
Podkraj pri Hrastniku	cerkev sv. Nikolaja	C	B-

KULTURNO ZGODOVINSKE DANOSTI	Kratek opis in lokacija	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
Hrastnik	cerkev Kristusa Kralja	C	B-
Dol pri Hrastniku	cerkev sv. Jakoba	B	B+
Gore nad Turjem	cerkev sv. Jurija	C	B-
Turje	cerkev sv. Štefana	C	C
Dol pri Hrastniku	kapela Janeza Evangelista	C	C
Kal	kapelica pri hiši Kal 3	C	C
Kal	Gorenčeva kapelica	C	C
Marno	Jakopičeva kapelica	C	C
Brnica	kapela na domačiji Brnica 38	C	C
Brdce pri Hrastniku	kamnito stebrno znamenje	C	C
Šavna Peč	znamenje	B	B
SAKRALNO - PROFANA STAVBNA DEDIŠČINA			
Dol pri Hrastniku	župnišče	B	B
Turje	mežnarija	C	C
PROFANA STAVBNA DEDIŠČINA			
Hrastnik	Vila de Seppi	C	A
Hrastnik	Vila Grajska pot 3	C	C
Hrastnik	železniška kurilnica	C	C
Hrastnik	železniška postaja v Hrastniku	C	B
PROFANA STAVBNA DEDIŠČINA - ETNOLOŠKA	večinoma kozolci, kašče, hrami, gospodarska poslopja, hlevi in vinske kleti		

KULTURNO ZGODOVINSKE DANOSTI	Kratek opis in lokacija	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
Brdce pri Hrastniku	kozolec na domačiji Brdce 6	C	C
Brdce pri Hrastniku	kozolec na domačiji Brdce 13	C	C
Brdce pri Hrastniku	kozolec na domačiji Brdce 14	C	C
Brnica	kašča, hram in kozolec na domačiji Brnica 14	C	C
Brdce pri Hrastniku	kozolec na domačiji Brdce 17	C	C
Brnica	hiša Brnica 36	C	C
Brnica	domačija Brnica 38 in 40	C	C
Brnica	kozolec na domačiji Brnica 38	C	C
Brnica	domačija Brnica 57	C	C
Čeče	hlev na domačiji Čeče 71	C	C
Čeče	kozolec na domačiji Čeče 72	C	C
Čeče	kozolec na domačiji Čeče 75	C	C
Čeče	kozolec na domačiji Čeče 77	C	C
Čeče	kozolec na domačiji Čeče 78	C	C
Čeče	hlev na domačiji Čeče 83	C	C
Čeče	kozolec na domačiji Čeče 83	C	C
Čeče	hlev na domačiji Čeče 84	C	C
Čeče	kozolec na domačiji 84	C	C
Čeče	hram na domačiji Čeče 84	C	C
Čeče	domačija Čeče 88	C	C
Gore	hram na domačiji Gore 34	C	C
Gore	kozolec na domačiji Gore 34	C	C

KULTURNO ZGODOVINSKE DANOSTI	Kratek opis in lokacija	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
Gore	gospodarsko poslopje na domačiji Gore 40	C	C
Gore	hlev na domačiji Gore 41	C	C
Gore	kozolec na domačiji 41	C	C
Hrastnik	hiša Cesta 1. maja 1	C	B-
Hrastnik	steklarska kolonija, hiša Cesta.1.maja 27	C	C
Kal	kozolec na domačiji Kal 10	C	C
Kal	hram na domačiji Kal 13	C	C
Kal	kozolec na domačiji 15	C	C
Kovk	hiša Kovk 16	C	C
Kovk	hram na domačiji Kovk 16	C	C
Kovk 16	kozolec na domačiji Kovk	C	C
Kovk	kozolec na domačiji Kovk 27	C	C
Kovk	domačija Kovk 29	C	C
Kovk	kozolec na domačiji Kovk 30	C	C
Krišandol	kozolec na domačiji Krišandol 1	C	C
Krišandol	kozolec na domačiji Krišandol 2	C	C
Krnice	kašča na domačiji Krnice 18	C	C
Krnice	kozolec na domačiji Krnice 18	C	C
Krnice	kozolec na domačiji Krnice 19	C	C
Krnice	hiša Krnice 20	C	C
Krnice	kašča na domačiji Krnice 23	C	C
Krnice	gospodarsko poslopje na domačiji Krnice 23	C	C

KULTURNO ZGODOVINSKE DANOSTI	Kratek opis in lokacija	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
Krnice	klet na domačiji Krnice 23	C	C
Krnice	kozolec na domačiji Krnice 26	C	C
Krnice	kozolec na domačiji Krnice 27	C	C
Krnice	klet na domačiji Krnice 27	C	C
Marno	kozolec na domačiji Marno 21	C	C
Marno	gospodarsko poslopje na domačiji Marno 22	C	C
Marno	kašča na domačiji Marno 22	C	C
Marno	domačija Marno 26	C	C
Marno	kašča na domačiji Marno 27	C	C
Marno	kašča na domačiji Marno 28	C	C
Marno	kozolec na domačiji Marno 28	C	C
Plesko	kozolec na domačiji Plesko 8	C	C
Plesko	kozolec na domačiji Plesko 9	C	C
Podkraj pri Hrastniku	gostilna Podkraj 67	C	C
Šavna Peč	kozolec na domačiji Šavna Peč 1	C	C
Šavna Peč	kašča na domačiji Šavna Peč 2	C	C
Šavna Peč	kozolec na domačiji Šavna Peč 2	C	C
Šavna Peč	kozolec na domačiji Šavna Peč 3	C	C
Šavna Peč	kozolec na domačiji Šavna Peč 4	C	C
Šavna Peč	kozolec na domačiji Šavna Peč 7	C	C
Šavna Peč	kozolec na domačiji Šavna Peč 8	C	C
Šavna Peč	kozolec na domačiji Šavna Peč 9	C	C

KULTURNO ZGODOVINSKE DANOSTI	Kratek opis in lokacija	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
Šavna Peč	zidanica domačija Šavna Peč 9	C	C
Šavna Peč	zidanica domačija Šavna Peč 9	C	C
Šavna Peč	kozolec na domačiji Šavna Peč 10	C	C
Turje	kozolec in kašča na domačiji Turje 3	C	C
Turje	gepelj na domačiji Turje 4	C	C
Turje	gospodarsko poslopje na domačiji Turje 4	C	C
Turje	kašča na domačiji Turje 7	C	C
Turje	kozolec na domačiji Turje 7	C	C
Turje	domačija Turje 12	C	C
Turje	kašča na domačiji Turje 12	C	C
Turje	gospodarsko poslopje na domačiji Turje 14	C	C
Turje	kašča na domačiji Turje 19	C	C
Turje	šola Turje 20	C	C
Turje	kozolec na domačiji Turje 23	C	C
Turje	domačija Turje 39	C	C
Unično	domačija Unično 4	C	C
STAVBNA (TEHNIŠKA) DEDIŠČINA			
Hrastnik	rudniški kompresor	C	B
MEMORIALNA DEDIŠČINA			
Dol pri Hrastniku	grobišče na pokopališču	B	B
Hrastnik	figuralna skupina Izmena v rovu	B	B

KULTURNO ZGODOVINSKE DANOSTI	Kratek opis in lokacija	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
Hrastnik	spomenik žrtvam z grobnico	C	B
Kal	spomenik in grob padlemu kurirju	C	B-
Krištrandol	grobišče s spominskim obeležjem	C	C

Legenda:
A – zelo vpeto v turistično ponudbo
B – občasno vpeto v turistično ponudbo
C – ni sestavni del turistične ponudbe

Seznam prireditev v občini Hrastnik

TIP PRIREDITVE-naziv oziroma ime	Prireditveni prostor in lokacija	Čas izvedbe	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
ŠPORTNE				
Večer športa, glasbe in razvedrila	Športna dvorana na Logu, Hrastnik	februar	C	C
Ojsterškov pohod na Kal	Hrastnik - Kal	druga sobota v aprilu	C	C
Zasavje CUP - mednarodni turnir v mini rokometu	Hrastnik in Dol pri Hrastniku	maj ali junij	B	B+
Kolesarska dirka »VZPON NA KAL«	Hrastnik - Kal	konec junija ali začetek julij	B	B+
Tradicionalni pohod Po Sovretovi poti v Šavno Peč	Železniška postaja Hrastnik – Šavna peč	prva sobota v mesecu oktobru	B	B+
Kostanjev pohod in kostanjev piknik	Hrastnik-Ravne-Kal	druga sobota v oktobru	C	C
KULTURNE				
8. februar – Slovenski kulturni praznik - osrednja prireditev	Delavski dom Hrastnik	februar	C	C
27. april – Dan upora proti okupatorju - osrednja prireditev	Delavski dom Hrastnik	april	C	C
Dan odprtih vrat knjižnice	Hrastnik, Dol pri Hrastniku, Knjižnica Antona Sovreta	Dan knjižnic - 23. april	C	C
Srečanje citrarjev Slovenije na Kopitniku	Planinski dom Kopitnik	prva sobota v mesecu avgustu	B-	B+
Dan odprtih vrat knjižnice	Hrastnik, Dol pri Hrastniku, Knjižnica Antona Sovreta	Mednarodni dan knjige - 20. november	C	C

TIP PRIREDITVE-naziv oziroma ime	Prireditveni prostor in lokacija	Čas izvedbe	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
Sovretov večer	Hrastnik, Knjižnica Antona Sovreta	v začetku decembra	C	C
Razstave fotografij	Hrastnik, vitrina pri Pošti Hrastnik, Zdravstveni dom Hrastnik, občasne razstave v Galeriji v Hrastniku	vsak mesec	B	B+
Ustvarjalne delavnice, ure pravljic, predstavitev popotovanj, posameznih pisateljev in pesnikov ter njihovih del	Hrastnik, Knjižnica Antona Sovreta	večkrat na leto	C	C
Gledališki abonma	Delavski dom Hrastnik	več predstav v enem letu	C	C
Mednarodni etno festival	Hrastnik, festival na prostem in v športni dvorani na Logu	junij	B-	B+
OSTALE				
Kramarski sejem	dvorišče in parkirišče pred dvorano Dolanko na Dolu pri Hrastniku	marec	B-	B
Sejem cvetja	dvorišče in parkirišče pred Komunalno stanovanjskim podjetjem v Hrastniku	druga polovica aprila	C	C
Kresovanje	gasilski dom v Prapretnem	30. april	C	C
Blagoslov motorjev in motoristov	župnijska cerkev, Dol pri Hrastniku	30. april	C	C
Hrastničani spoznavamo svoj domači kraj	Hrastnik	maj ali junij	C	C
Rdeči revirji – ulični festival na prostem in v večnamenskih prostorih	Hrastnik, Dol pri Hrastniku	konec maja ali v začetku junija	B	A
Občinski praznik – 3. julij	Hrastnik, Dol pri Hrastniku	junij in julij	C	C
Dolska noč	v centru Dola pri Hrastniku	konec junija, začetek julija	B-	B

TIP PRIREDITVE-naziv oziroma ime	Prireditveni prostor in lokacija	Čas izvedbe	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
Kmečke igre	Turje	poletni meseci	C	C
Žegnjanje konj	pred cerkvijo, Turje	prva nedelja v avgustu	C	C
Festival ŠTOUR – prireditve za mlade	Hrastnik, rokometno igrišče na Logu	avgusta	B-	B
Teden otroka – prireditve za otroke	Hrastnik, Dol pri Hrastniku	oktober	C	C
Veselje je pri nas doma kulturno-zabavna prireditev s podelitvijo priznanj za hortikulturno urejenost posameznih kategorij ter otvoritev razstave na temo domače in umetnostne obrti	Hrastnik	oktober ali november	C	C
Veseli december – poseben program kulturnih in zabavnih prireditev pred Novim letom	Hrastnik	december	C	C
Koncerti za mlade – prireditve pred Novim letom	Hrastnik	december	C	C
26. december – Dan samostojnosti in enotnosti	Športna dvorana Hrastnik	december	C	C
Srečanje starostnikov – prireditev na prostem z ognjemetom, družabno srečanja v Športni dvorani Hrastnik	Športna dvorana Hrastnik	december	C	C
Kino predstave	Delavski dom Hrastnik, Kino dvorana na Dolu pri Hrastniku	več predstav vsak teden	C	C

Legenda:
A – zelo vpeto v turistično ponudbo
B – občasno vpeto v turistično ponudbo
C – ni sestavni del turistične ponudbe

Pregled naravnih danosti v občini Trbovlje in ocena njihove rabe za turistične namene

NARAVNE DANOSTI	Kratek opis	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
IME KRAJINSKEGA PARKA			
Krajinski park Kum	krajinski park	B+	A
Krajinski park Mrzlica	krajinski park	B-	A
POVRŠINSKI GEOMORFOLOŠKI SPOMENIKI			
Knezdol	skalni možje na Taboru	C	C
Dobovec	skalna pečina pod Završjem	B-	B-
Dobovec	Završki čeren	B-	B-
Čebine	Bela peč	C	C
Dobovec	greben Krvava peč - Planina	C	C
Dobovec	Čebulova dolina	C	B-
Dobovec	soteska Ribnika	C	B+
Reka Sava med Trbovljami in Zagorje ob Savi	brzice na Savi pri Prusniku	C	A
PODZEMELJSKI GEOMORFOLOŠKI SPOMENIKI			
Dobovec	Izvir Mitovščice	C	C
Dobovec	Turkova prepad	C	B-
HIDROLOŠKI NARAVNI SPOMENIKI			
Dobovec	Mitovski slap	C	B-
Dobovec	Šklendrovec	C	C

NARAVNE DANOSTI	Kratek opis	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
DENDROLOŠKI NARAVNI SPOMENIKI			
Vrhe	lipe pri cerkvi sv. Lenarta	C	C
Čebine	lipe na Sveti Planini	C	C
Trbovlje	lipa na Trgu F. Fakina	C	C
Trbovlje	veliki jesen ob cerkvi sv. Martina	C	C
Čeče	bodika pri Rihtarju	C	C
Čeče	bodika pri kapeli v Čečah	C	C
Vrhe	bukev blizu cerkve sv. Lenarta	C	C
Trbovlje	kostanjev drevored na Trgu Franca Fakina	C	C
GEOLOŠKO PALENOLOŠKI NARAVNI SPOMENIKI			
Dobovec	golica krednih kamenin	C	C
ARHEOLOŠKA OBMOČJA IN ARHEOLOŠKI SPOMENIK			
Trbovlje	Bukova gora	C	C
Čeče	Čeče	C	C
Dobovec	Dobovec	C	C
Dobovec	Ključevica	C	C
Dobovec	Kum	C	C
Trbovlje	Retje	C	C
Trbovlje	Trbovlje - Loke	C	C
Trbovlje	Trbovlje - Dunaj	C	C
Trbovlje	cerkev sv. Martina	C	C
Dobovec	Župa - Matica	C	C

Legenda: **A – zelo vpeto v turistično ponudbo** **B – občasno vpeto v turistično ponudbo** **C – ni sestavni del turistične ponudbe**

Pregled kulturno zgodovinskih spomenikov in zanimivosti v občini Trbovlje z oceno njihove rabe za turistične namene

KULTURNO ZGODOVINSKE DANOSTI	Kratek opis	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
KULTURNI IN ZGODOVINSKI SPOMENIKI			
vas Čeče		C	B
vas Knezdol		C	B
vas Ostenk		C	B
vas Planinska vas		C	B
vas Prapreče		C	B
vas Završje		C	B
vas Župa		C	B
vas Čebine		B-	B+
UMETNOSTNI SPOMENIKI			
Trbovlje	Trg Franca Fakina 5	C	B+
Trbovlje	Trg Franca Fakina 17	C	B+
Trbovlje	Trg Franca Fakina 18	C	B+
Trbovlje	Trg Franca Fakina 32	C	B+
SAKRALNI SPOMENIKI			

KULTURNO ZGODOVINSKE DANOSTI	Kratek opis	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
Čebine	podružnična cerkev sv. Križa	C	B
Čeče	podružnična cerkev sv. Katarine	C	A
Dobovec	župnijska cerkev sv. Ane	C	B
Ključevica	podružnična cerkev sv. Neže	C	A
Ključevica	podružnična cerkev Matere Božje	C	B
Ostenk	podružnična cerkev sv. Marka	C	C
Partizanski vrh	župnijska cerkev sv. Imena Device Marije	C	B
Prapreče	podružnična cerkev sv. Neže	C	C
Retje	podružnična cerkev sv. Križa	C	C
Trbovlje	župnijska cerkev sv. Martina	C	B
Trbovlje	podružnična cerkev sv. Miklavža	C	C
Završje	podružnična cerkev sv. Mihaela	C	B
ZNAMENJA IN JAVNI SPOMENIKI			
Gabrsko	kapelica sredi vasi	C	C
Ključevica	kapelica na Kumu	C	B
Ključevica	kapela sv. Jošta	C	B
Trbovlje	kapelica pri župnijski cerkvi	C	C
Završje	kapelica v Čebulovi dolini	C	C
Trbovlje	mozaik na Delavskem domu	C	B
Trbovlje	rudar 1 in rudar 2	C	B
Trbovlje	mati z otrokom	C	B
ETNOLOŠKI SPOMENIKI			

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski sklad za regionalni razvoj

KULTURNO ZGODOVINSKE DANOSTI	Kratek opis	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
hlev, kozolec	Čebine št. 1	C	C
hlev	Čebine št. 2	C	C
kašča, lesen hlev	Čebine št. 3	C	C
stanovanjska hiša, hlev	Čeče št. 6	C	C
stanovanjska hiša	Čeče št. 8	C	C
hlev	Čeče št. 12	C	C
hlev	Čeče št. 21	C	C
hlev, kašča, kozolec	Čeče št. 26	C	C
hlev	Dobovec št. 39	C	C
»Marinkov Hram«	Gabrsko št. 6	C	C
kozolec	Klek št. 24	C	C
hlev	Klek št. 25	C	C
stanovanjska hiša	Knezdol št. 15	C	C
kašča 1, kašča 2, hlev, kozolec	Knezdol št. 38	C	C
hlev	Ostenk št. 7	C	C
hlev	Planinska vas št. 12	C	C
hlev	Planinska vas št. 13	C	C
kozolec	Prapreče št. 10	C	C
kašča	Prapreče št. 12	C	C
Kozolec	Retje št. 5	C	C
kozolec	Retje št. 8	C	C
stanovanjska hiša, hlev, kašča	Škofja riža št. 2	C	C
Trbovlje	Keršičeva cesta št. 12-41 in 47	B	A

KULTURNO ZGODOVINSKE DANOSTI	Kratek opis	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
Trbovlje	Trg svobode št. 22-29	B+	A
Trbovlje	Kolonija 1. maja št. 11, 12, 14, 16 in 26-32	B	A
Trbovlje	Neža št. 1	C	B
Trbovlje	Šuštarjeva kolonija št. 4,6,8-19	C	A
Trbovlje	Savinjska cesta št. 16-30	C	C
hlev, kozolec	Župa št. 7	C	C
hlev, hram	Župa št. 17	C	C
ZGODOVINSKI IN MEMORIALNI SPOMENIKI			
Barličeva domačija	Čebine št. 4	B-	B+
hiša družine Čeč	Klek št. 33	B-	B+
Dimnikova hiša	Trbovlje, Cesta oktobrske revolucije 1	B-	B+
Rudarski dom	Trbovlje, Trg svobode 11	B-	B+

Legenda:
A – zelo vpeto v turistično ponudbo
B – občasno vpeto v turistično ponudbo
C – ni sestavni del turistične ponudbe

Seznam prireditvev v občini Trbovlje

TIP PRIREDITVE-naziv oziroma ime	Prireditveni prostor in lokacija	Čas izvedbe	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
ŠPORTNE				
Občinski praznik, 1. junij	različne lokacije v Trbovljah	maj, junij	B-	B+
Kolesarski vzpon na Kum	Železniška postaja Trbovlje - Kum	junij	B	B+
Revija mažoretnih skupin Slovenije	Nogometni stadion Rudar	junij	B-	B
Lučkin memorial v plavanju	Bazen Trbovlje	junij	B-	B
Dirka starodobnih motociklov na Katarino	Trbovlje - Katarina	junij	B	B+
Karate turnir	Športna dvorana	december	B-	B
KULTURNE				
Trbovlje – Novo medijsko mesto	Delavski dom Trbovlje	skozi vse leto	B	A
Štilčki – podelitev nagrad za gledališke dosežke	Kulturni dom Svoboda	januar	B-	B
Speculum Atrium	Delavski dom Trbovlje	maj	B	A
DRUGE PRIREDITVE				
Nohših	Prizorišče pred Zasavskim muzejem Trbovlje	junij	B-	B+
Srečanje Žabjevaščanov	Žabja vas	junij	B-	B
Državna razstava psov vseh pasem CAC Trbovlje	Kipe	avgust	B-	B-
Kumska nedelja	Kum	avgust	B	A

Pregled naravnih danosti v občini Zagorje ob Savi in ocena njihove rabe za turistične namene

NARAVNE DANOSTI	Kratek opis	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
NARAVNE VREDNOTE DRŽAVNEGA POMENA			
Grič Gamberk		B-	B+
Jama »Štangovc«		C	B+
NARAVNE VREDNOTE LOKALNEGA POMENA			
DENDROLOŠKI NARAVNI SPOMENIKI			
Vrhe - cerkvena bukev	bukev pri cerkvi sv. Lenarta na Vrheh	C	C
Vrhe - lipa	lipa pri cerkvi sv. Lenarta na Vrheh	C	C
Šentgotard - lipa pri cerkvi sv. Gotarda	sedem lip pri cerkvi sv. Gotarda v Šentgotardu	C	B-
Hrastnik pri Trojanah - trta	trta pri hiši št. 7 v Hrastniku pri Trojanah	C	C
Hrastnik pri Trojanah - domači kostanj	domači kostanj v Hrastniku pri Trojanah	C	C
Čemšenik- lipa	lipa nad Čemšenikom	C	C
Borje - pušpani	štirje pušpani pri domačiji Vrtačnik v Borjah pri Mlinšah	C	C
Strme njive - pušpan	pušpan pri hiši Kolovrat št. 28 v Strmih njivah, severozahodno od vasi Briše	C	C
Strme njive - lipa	lipa pri cerkvi v Strmih njivah, severozahodno od vasi Briše	C	C
Kolenčevi bukvi	Kolenčevi bukvi severno od Izlak	C	C
Mlinše – hrast dob	hrast dob nad Mlinšami	C	C
Sveta gora- lipa in trije črni bori	lipa in trije črni bori na Sveti gori, južno od Mlinš	C	C
Ravenska vas - tepka	teпка v Ravenski vasi, vzhodno od Zagorja ob Savi	C	C
Zagorje ob Savi - lipa pri cerkvi	lipa pri cerkvi v Zagorju ob Savi	C	C

NARAVNE DANOSTI	Kratek opis	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
Rovišče - bukev	bukev na pobočju Roviškovca pri Roviščah	C	C
Golče - tepka	tepka pod Golčami, severovzhodno od naselja Sava	C	C
Kolk- bodika	bodika v Kolku, severovzhodno od naselja Sava	C	C
Kolk- divji kostanj	divji kostanj v Kolku, severovzhodno od naselja Sava	C	C
Boriče - bukev	bukev nad Boričami, severozahodno od Podkuma	C	C
Stranski vrh - lipa pri Pavlinu	lipa pri Pavlinu na Stranskem vrhu, jugozahodno od Podkuma	C	C
Osredek - lipa 2	lipi pri hiši št. 12 v Osredku, jugozahodno od Podkuma	C	C
Osredek- lipi pri Mahu	lipi pri Mahu v Osredku, jugozahodno od Podkuma	C	C
Osredek- lipa 1	lipa pri hiši št. 10 v Osredku, jugozahodno od Podkuma	C	C
Podkum - lipa pri cerkvi Sv. Jurija	lipa pri cerkvi Sv. Jurija v Podkumu	C	C
Podkum - jesen	jesen pri hiši št. 2 v Podkumu	C	C
Podkum - divja kostanja	divja kostanja pri Knezu pri hiši št. 6 v Podkumu	C	C
Podkum - lipa 2	lipa pri Brložniku v Podkumu	C	C
Javor - gozd	gozd pragozdnega značaja na Javorju, severovzhodno od Kotredeža	C	C
Gračišarjevi hruški	hruški v sklopu sadnega drevja pri Gračišarju v Podkumu	C	C
GEOMORFOLOŠKI SPOMENIKI			
Čemšeniška planina - skalni samotarji	skalni samotarji - dolomitne igle na Čemšeniški planini	C	C
Izlake - skalni samotar	skalni samotar ob poti k Medijski kapeli zahodno od Izlak	B-	B
Gamberk	grič Gamberk v Posavskem hribovju, severozahodno od Kotredeža		
Mošnjak	dolina levega pritoka Save pri naselju Sava	C	C
lahki kamen	lehnjakovo slapišče v dolini Mošenika	C	C

NARAVNE DANOSTI	Kratek opis	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
Medija - skalni samotarji	skalni samotarji ob Mediji pri Izlakah	C	C
Čebulova dolina	kraška dolina pod Kozlovo goro	C	C
Krvava peč - Planina - greben	začetek Kumljanskega slemena	C	C
Zagrad - skalni osamelci	skalni osamelci severno od Zagrada	C	C
Kum	travniki in gozdovi na vršnem delu Kuma	C	C
Čemšeniška planina	zakrasela, z gozdovi poraščena planina v Posavskem hribovju južno od Vranskega	C	C
PODZEMELJSKI GEOMORFOLOŠKI SPOMENIKI			
Blažetova jama	brezno	C	C
Brdajsova jama	vodoravna jama	C	C
brezno v Stari lipi	poševno ali stopnjasto brezno	C	C
jama pri Jazbinah	jama z breznom in etažami, poševna jama	C	C
jama v Burgi	spodmol, kevdrč	C	C
jama v Kolovratu	brezno	C	C
jama v Lipovici	vodoravna jama	C	C
jama v Štuncu	jama z breznom in etažami, poševna jama	C	C
jama v Tonkovem gozdu	brezno	C	C
Markov Štangovc	jama z breznom in etažami, poševna jama	C	B+
Sirkovo brezno	poševno ali stopnjasto brezno	C	C
Španova jama	brezno	C	C
HIDROLOŠKI NARAVNI SPOMENIKI			
Mošenik - slap	lehnjakov slap pod Mlinarjevo domačijo v dolini Mošenika	C	C

NARAVNE DANOSTI	Kratek opis	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
Kotredeščica	levi pritok Medije s sotesko, gorvodno od naselja Rove	C	C
Medija	levi pritok Save gorvodno od Izlak	C	C
Medija - soteska pod Plavšnikom	soteska levega pritoka Medije pri naselju Medija	C	B
Mošenik	soteska levega pritoka Save s slapišči in lehnjakovimi pregradami, severovzhodno od Save	C	C
Sopota	desni pritok Save do naselja Jurjevca, slapovi Sušjeka	B	B+
Drtiščica - zgornji tok do Drtije	phranjen vodotok Drtiščica do Drtije s pritoki	C	C
Smeškovec	desni pritok Save s sotesko, severovzhodno od Polšnika	C	C
Šklendrovec	soteska desnega pritoka Save s slapišči in šumelišči, južno od Zagorja ob Savi	C	C
GEOLOŠKO PALENOLOŠKI NARAVNI SPOMENIKI			
Briše - nahajališče fosilov	nahajališče miocenskih fosilov, fosilna tanatocenoza v kamnolomu litotamnjskega apnenca na Lipovškem hribu, severozahodno od vasi Briše	C	C

Legenda:
A – zelo vpeto v turistično ponudbo
B – občasno vpeto v turistično ponudbo
C – ni sestavni del turistične ponudbe

Pregled kulturno zgodovinskih spomenikov in zanimivosti v občini Zagorje ob Savi z oceno njihove rabe za turistične namene

Kulturno zgodovinske danosti	Kratek opis	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
ARHEOLOŠKE DANOSTI	Arheološka dediščina so zemljišča in zemeljske plasti, ki hranijo sledove človekovega delovanja v zgodovinskih obdobjih, ter predmeti iz teh plasti oz. obdobjih, ne glede na to ali so na kopnem ali pod vodo.		
grajski kompleks Medija		B	A
Gamberk	razvaline gradu Gamberk	B-	B+
grad Kolovrat	grad Kolovrat	B-	B
cerkev Sv. Radegunde na Strmi njivi	cerkev sv. Radegunde na Strmi njivi	C	B
SAKRALNO - PROFANA STAVBNA DEDIŠČINA			
Kandrše	podružnična cerkev sv. Lenarta	C	C
Kolovrat	župnijska cerkev sv. Lovrenca	C	B
Borje nad Mlinšami	podružnična cerkev sv. Jakoba	C	C
Briše	podružnična cerkev sv. Imena Marijinega	C	C
Strme njive	podružnična cerkev sv. Radegunde	C	B
Žvarulje	podružnična cerkev sv. Gregorja Velikega	C	C
Šentgotard	župnijska cerkev sv. Gotarda	C	B
Čemšenik	župnijska cerkev sv. Marije vnebovzete	B-	B+

Kulturno zgodovinske danosti	Kratek opis	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
Razbor	podružnična cerkev sv. Primoža in Felicijana	C	C
Zabreznik	podružnična cerkev sv. Nikolaja	C	C
Izlake	župnijska cerkev sv. Jurija	B-	B
Podlipovica	podružnična cerkev sv. Mohorja in Fortunata	C	C
Šemnik	podružnična cerkev sv. Ane	C	C
Izlake	grajska kapela roženvenske matere božje	B+	A
Zasavska Sveta Gora	župnijska cerkev Marijinega rojstva	B-	A
Golče	podružnična cerkev sv. Petra in Pavla	C	C
Tirna	podružnična cerkev sv. Primoža in Felicijana	C	C
Kisovec – Loke	župnijska cerkev Marije brezmadežnega srca	B-	B
Šentlambert	župnijska cerkev sv. Lamberta	C	B-
Jablana	podružnična cerkev sv. Križ	C	C
Čolnišče	podružnična cerkev Sv. Nikolaja	C	C
Zavšenik	podružnična cerkev sv. Duha	C	C

Kulturno zgodovinske danosti	Kratek opis	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
Podkum	župnijska cerkev sv. Jurija	C	B-
Borovak	podružnična cerkev sv. Uršule	C	C
Padež	podružnična cerkev sv. Jakoba	C	C
Rodež	podružnična cerkev sv. Lenarta	C	C
Rtiče	podružnična cerkev sv. Brikcija	C	C
Zagorje ob Savi	župnijska cerkev sv. Petra in Pavla	B	B+
Kotredež	podružnična cerkev sv. Jakoba	C	C
Ravenska vas	podružnična cerkev sv. Urha	C	C
Rove	podružnična cerkev sv. Duha	C	C
Vine	podružnična cerkev sv. Janeza Krstnika	C	B+
PROFANA STAVBNA DEDIŠČINA	večinoma kozolci, kašče, hrami, gospodarska poslopja, hlevi in vinske kleti		
Šentgotard	spomenik, ki simbolizira skupnost, ki so jo "obrusile" različne ideologije	C	C
Čemšenik	nagrobnik padlim med NOV ob zidu pokopališča iz leta 1957	C	C
Orehovica	spomenik šestnajstim žrtvam, ki so jih Nemci pometali v goreče hiše	B	B+
Medijske toplice	spominska tristrana piramida, okrašena z napisi iz Valvasorjeve Slave Vojvodine	B-	A

Kulturno zgodovinske danosti	Kratek opis	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
	Krajske, so postavili leta 1877 v spomin na ponovno odprtje toplic in je najstarejši ohranjen javni spomenik v občini Zagorje		
Kotredež	spomenik padlim med NOV	C	B-
Zagorje	doprsni kip Ivana Cankarja	C	C
Zagorje	plošča v spomin dr. Slavku Grumu je vzidana v stavbi ob Kidričevi cesti v Zagorju	C	C
Zagorje	Bronasta trapezoidna reliefna forma v nekdanjem bazenu z vodometom je delo Stojana Batiča, postavljena v spomin na revolucionarno gibanje pred vojno, upor in izgradnjo po osvoboditvi.	B	B+
Zagorje	Na širokem podstavku, obloženem z granitnimi ploščami, stoji kamnita gmota z reliefnimi podobami rudarjev. Avtor, France Kopitar, se je zgledoval pri Batiču in realističnih podobah. Celota učinkuje monumentalno.	B-	B+
Zagorje	Med večjimi nagrobniki padlim med vojnama, izstopa kvalitetnejši nagrobnik, v spomin devetnajstim talcem.	C	C
Zagorje	oprseje Ceneta Vipotnika (1914-1973) stoji na pokončnem granitnem podstavku na zelenici pred Delavskim domom. Oblikoval ga je Stojan Batič.	C	C
Zagorje	Spomenik padlim v 1. svetovni vojni je visok steber v obliki obeliska z napisnimi ploščami in stoji pod zagorsko cerkvijo. Napisne plošče z imeni so na vseh štirih straneh, so iz svetlega marmorja in vzidane v betonsko jedro.	B-	B
Zasavska sveta gora	spomenik padlim med prvo svetovno vojno je postavljen na rob pokopališča ob cerkvi in je delo Toneta Kralja	B-	A
Rovišče	Spomenik padlim med NOB je leta 1959 zasnoval arhitekt Franc Berdajs. Nad grobnico je tridelen kamnit kvader, nanj pa je pritrjen bronasti reliefni okras.	C	C
Podkum	spomenik je posvečen padlim med obema vojnama in je delo akademskega slikarja Franca Kopitarja	C	B-

Legenda:
A – zelo vpeto v turistično ponudbo
B – občasno vpeto v turistično ponudbo
C – ni sestavni del turistične ponudbe

Seznam prireditev v občini Zagorje ob Savi z oceno njihove rabe za turistične namene

TIP PRIREDITVE-naziv oziroma ime	Prireditveni prostor in lokacija	Čas izvedbe	Ocena trenutne uporabe	Potencial rabe za turistične namene
ŠPORTNE				
Pohod po poteh 1. Štajerskega bataljona na Zasavsko goro	Toplice-Čolnišče-Pleše-Zasavska gora	februar	C	C
Tek po zagorski dolini – 10 kilometrski tek	Orehovica, Zagorje	avgust	B	B+
Kolesarski vzpon na Zasavsko goro	Zagorje, Zasavska gora	avgust	B-	B+
Borilni turnir v kickboksu	športna dvorana Zagorje	november	B-	B
Pohod in tek na Kalanov hrib – »Kalančk«	Izlake	prva nedelja v decembru	C	C
KULTURNE				
Koncert ob materinskem dnevu	Kulturni center Delavski dom Zagorje	marec	C	C
Revija mladinskih pevskih zborov – bienalna prireditev	Kulturni center Delavski dom Zagorje	april	B+	B+
Festival flavtistov	Zagorje	maj	B+	A
Jazzagorje	dvorišče Delavskega doma	junij, julij	B	A
Slikarska kolonija Izlake - Zagorje	Izlake, Zagorje	julij	B	A
Prihod barona Janeza – bienalna prireditev	ruševine medijskega gradu	september	B-	-
OSTALE				

Licitacija svinjskih krač	Kotredež	januar	C	C
Salamijada - srečanje izdelovalcev domačih in divjačinskih salam	Gostišče Vidrgar	april	C	B-
Cvetlični sejem na Mlinšah	Mlinše	april	C	C
Prireditve ob praznovanju 1. maja – budnica, pohod na Pleše	Občina Zagorje	maj	C	C
Razstava ročnih del	Društvo invalidov Zagorje, VDC Zagorje	maj	C	C
Gotardov sejem	Šentgotard	maj	C	C
Srečanje starodobnih vozil	Smučidol	maj	B-	B+
Gasilsko srečanje v spomin Jožeta Vrtačnika	Šentlambert	julij	C	C
Skok čez kožo	Toplice	julij	B-	B+
Valvasorjevi večeri – mednarodni festival komorne glasbe	kapela medijskega gradu ter ostala prizorišča	junij - september	B+	A
Zagorska noč – prereditve ob občinskem prazniku	Zagorje	avgust	B	B+
Prihod Perkmandelca	bife Štulm	avgust	B-	B+
Romanje v Čemšeniku	Čemšenik	avgust	C	C
Jesenski pohod po Ravenski vasi	Ravenska vas	oktober	C	C
Veseli december – prireditve ob novoletnem praznovanju	Zagorje	december	C	C

Priloga 6: Priročnik Celostna grafična podoba